

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Adriana Rubešová

Popovice: Stručná historie obce v letech 1884-1939

Popovice: A short village history 1884-1939

Praha 2019

prof. PhDr. Milan Hlavačka, CSc.

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé práce panu prof. M. Hlavačkovi za cenné rady a čas, který mi věnoval při tvorbě této práce. Dále bych chtěla své rodině za podporu a pomoc při celém mém studiu. Velký dík také patří všem, jež mi zapůjčili prameny, bez kterých by tato práce nevznikla.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně, všechny prameny a použité literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita ke splnění studijní povinnosti na jiné vysoké škole či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 18.5. 2019

Adriana Rubešová

Abstrakt:

Tato bakalářská práce se zabývá historií obce Popovice, která se nachází v jižní části bývalého okresu Benešov. Zachyceno je období v rozmezí let 1884-1939. Hlavním tématem práce bude zdejší komunální politika, sociální a hospodářské složení obce v závislosti na přírodě a také spolkový život v Popovicích a sousedních vesnicích, které byly v těsném tržním a příbuzenském spojení s obyvateli Popovic.

Práce se skládá ze dvou hlavních částí. První část čerpá informace hlavně z farní kroniky a snaží se ukázat život a sociální poměry ve vesnici a jejích osadách před první světovou válkou. Velká pozornost bude věnována události, jež výrazně ovlivnila život nejen obyvatel Popovic, a tou byla povodeň na Chotýšance v roce 1906. Druhá část se věnuje osudům místních obyvatel v období mezi dvěma světovými válkami. Cílem této práce je zachytit reakci obyvatelstva na významné místní a světodějné události a také zachytit každodenní obraz života na vsi se všemi jeho problémy a radostmi.

Klíčová slova:

Obec, samospráva, škola, kostel, spolková činnost, živelná pohroma, každodenní život

Abstract:

The bachelor thesis focuses on Popovice parish history considering it being in the southern part of the former Benešov County. The period observed is from 1884 to 1939. The main targets of the present thesis are local municipal politics, social and economic structure of the village dependent on nature and life of the society in Popovice and neighbouring villages. These were in close market connection and relationship with Popovice inhabitants.

The bachelor thesis consists of two parts. The first part was inspired mainly by the oldest source, the parish chronicle, showing life and circumstances in the village and its adjoining settlements before the World War I. One of the most important events, influencing not only lives of the inhabitants of Popovice, was Chotýšanka flood in 1906. The second part concentrates on the period after the World War I and before the World War II started. The aim of the present thesis is to cover the village development during the specified period, efforts to record people's reactions to important events influencing their lives. On the other hand the thesis endeavours to show the scene of the life in the village with its ups and downs.

Key words:

Lokal school and church politics, federal activity, natural disaster, everyday life

Obsah

1. Úvod	8
1.1 Prameny	9
1.2. Literatura	10
2. Poloha a popis obce Popovice	11
2.1 Poloha Popovic	11
2.2 Popis vesnic v obci Popovice	11
2.2.1 Popovice	11
2.2.2 Mladovice	11
2.2.3 Věžničky	12
2.2.4 Kondratice	12
2.2.5 Kamenná Lhota	12
2.2.6 Pazderná (Mářalova) Lhota	13
3. Historie do roku 1884	14
3.1. Textilní výroba	15
3.2 Tvrz Hvozlice (Vozlice)	16
3.3 Život v první polovině 19. století	17
4. Sociálně-ekonomické poměry	20
4.1 Počet obyvatel	20
4.2 Zaměstnanost a další možnosti výdělků	21
4.3 Obecní samospráva	22
4.4 Zemědělství	23
4.5 Zdravotnictví	25
4.6 Volný čas	25
5. Události mezi lety 1887-1906	28
6. Povodeň roku 1906	34
6.1 Chotýšanka	34
6.2 Před bouří	34
6.3 Cesta povodně	35
6.3.1 Jankov a Pičín	35
6.3.2 Nová Ves	35
6.3.3 Popovice	35

6.3.4 Mladovice	37
6.3.5 Podlesí	37
6.3.6 Postupice	38
6.3.7 Problémy na trati	38
6.3.8 Městečko u Chotýšan	39
6.3.9 Smykov	39
6.3.10 Chotýšany	39
6.3.11 Bílkovice a Libež	39
6.4 Následky povodně v Popovicích	39
6.5 Rok po povodni a regulace Chotýšanky	41
7. Další události v obci do začátku světové války	43
8. Popovice za války	44
9. Spolkový život do roku 1918	46
9.1 Historie SDH Popovice	46
10. Popovice v době Československé republiky	54
10.1 Oslavy konce války	54
10.2 Poválečné problémy	54
10.3 Pozemková reforma	56
10.4 Politické poměry	56
10.5 Další události v obci	57
10.6 Konec republiky	59
11. Škola v obci Popovice.....	61
11.1 Za války ve škole.....	62
11.2 První republika a škola	63
11.3 Svět dětí	67
11.4 Cesta do školy mimo Popovice	67
12. Spolkový život po roce 1918	69
12.1 SDH Popovice	69
12.2 Historie TJ Sokol Popovice	73
12.2.1 Kroužek ochotníků.....	73
12.2.2 Tělovýchovná jednota Sokol Popovice	75

12.3 Katolické spolky	82
12.3.1 Záložní a spořitelní spolek Svépomoc	82
12.3.2 skupina Sdružení katolické mládeže.....	82
12.3.3 Tělovýchovná jednota Orel	82
13. Závěr	84
14. Seznam pramenů a literatury	86
14.1 Prameny.....	86
14.2 Literatura	87
14.3 Tisk	87
15. Přílohy	88

1. Úvod

K výběru tématu mé práce mě vedlo několik cest. První důvod a v mém rozhodování důležitý důvod bylo přečtení knihy od Josefa Petráně o nedalekých Ouběnicích, která mi ukázala, že region Podblanicko není jen přírodně specifický, ale i historicky velmi zajímavý kraj. Při rozhodování mi také pomohly články v Postupickém zpravodaji o katastrofické povodni z roku 1906. Tyto zprávy, na něž jsem narazila náhodou, ve mně nahlodaly zvědavost. Od té doby jsem se chtěla dozvědět co nejvíce o dané události, o níž jsem do té doby neměla tušení. V neposlední řadě je to důvod v čistě osobní rovině. Popovice jsou vesnice, kde nejenom bydlím už několik let, ale kde přede mnou žilo mnoho generací mých předků, rodina Hruškových. O rodinné historii se u nás moc nemluvalo, z dětství si pamatuju jen několik kusých informací, proto je tato práce i moje cesta za poznáním o této rodině a době, kdy zaujímala nejdůležitější úřady v obecní samosprávě.

Cílem této práce je především postihnout vývoj obce v uvedených letech. Zachytit, jak lidé žili, jaké byly jejich problémy a radosti a jak reagovali na významné události, které na ně působili.

Tato práce je vymezena lety 1884 až 1939. První rok je zvolen z důvodu dostupnosti pramenů, v tomto roce začíná psát farní kroniku farář Jan Weber. Před zmíněným rokem je o Popovicích jen velmi málo informací. Rok 1939 je zvolen z důvodu konce samostatnosti Československé republiky a začátku války.

Práce je rozdělena na dvě hlavní části. První je popis událostí do roku 1918 a druhá se zabývá vývojem od konce jedné války do začátku druhé. Před těmito částmi se nachází stručná historie před vymezeným obdobím a také popis sociálně-ekonomických podmínek v dané oblasti. Speciální kapitola patří povodni z roku 1906, sleduje se zde celá povodeň z důvodu komplexnosti a ojedinělosti celé události.

1.1 Prameny

Tato práce je založena především na práci s prameny. Mezi hlavní pramen nejen pro starší období patří Farní kronika farnosti Popovice, druhý díl. Počáteční období začínající rokem 1884 psal farář Jan Weber, jeho zápisy jsou detailní, obsahují často zprávy o meteorologických podmínkách daného roku. Jeho následovníci nebyli již tak dobrými zapisovateli událostí, někteří kroniku využívali jen jako místo pro kritiku obyvatel. Výjimku tvoří Alois Valenta, který také kritizuje, ale především zaznamenal události povodně 1906 a s ní spojené problémy. Jeho popis povodně je nejlepší ze všech vesnic postižených katastrofou.

Druhým důležitým pramenem pro dobu před první válkou je vyprávění o osadě Věžničky, kterou napsal rodák z Věžniček Josef Dvořák v letech 1959-82. První verzi své kroniky sepsal už v roce 1930, zachytil zde vyprávění a vzpomínky svého dědy a jeho přátel. S vědomím, že svět jeho mládí zaniká, postupně dopisoval i své vzpomínky na přátele a dobu.

Své vzpomínky promítl do své Kroniky Popovic i Jaroslav Fejtek, reflektuje zde své dětství za první republiky, okupaci a nejvíce prostoru dává životu po válce. Popisuje změny v životě na vesnici. Dále ve své práci zaznamenal protokoly obecního zastupitelstva z konce 19. století až po dobu druhé světové války, historické práce o Popovicích od jiných autorů, významné osobnosti z okolí, historii jednotlivých spolků, popis obyvatel osad a mnoho dalšího. Ve své kronice má i přepis některých částí prvního dílu Farní kroniky. Jeho práce je v mnohém podobná se stejně rozsáhlou prací Karla Václava Mixy o Postupicích, která je z poloviny 20. let 20. století. Z kroniky je patrná katolická orientace pisatele.

Jako hlavní pramen k popisu událostí ve škole sloužila Školní kronika školy v Popovicích od roku 1913 do roku 1939. Učitelé píšící školní kroniku byli většinou členové Československé církve a jejich popis událostí je často v kontrastu s popisem ve farní kronice. Učitel Dotlačil nejvíce z místních kronikářů popsal život v obci za války.

Historie dvou největších spolků SDH Popovice a TJ Sokol Popovice, je založena na archivu těchto dvou spolků. U jednoty Sokol to byla pouze kronika a kniha protokolů. SDH má zachovalejší archiv, mimo kroniky, která byla dopisována zpětně podle protokolů a končí v roce 1918, jsem především používala protokoly schůzí a část dochované korespondence z doby po povodni. Další informace o organizacích jsem čerpala z farní kroniky nebo Kroniky Popovic od Jaroslava Fejtky.

V nejmenší míře oproti původnímu očekávání jsem čerpala z Obecní kroniky Popovic, tato kronika byla velmi často dopisovaná zpětně po velmi dlouho době. Opisováno bylo z farní kroniky a v malé míře z obecních protokolů schůzí.

1.2 Literatura

Při práci jsem z literatury používala nejvíce Městečko Postupice od Karla Václava Mixy, jeho kniha je především zaměřena na vesnici Postupice, ale při tom se neubráníl širšímu popisu okolí. Další neméně důležitá kniha popisuje druhou blízkou obec Ouběnice. Kniha od Josefa Petráně byla důležitá pro tuto práci ve dvou rovinách. Byla to nejen rovina informační, především širší popis oblasti, v němž se obce nacházejí, ale neméně důležitou rovina byla rovina inspirační. Mezi další používané knihy patřily publikace od Čeňka Habarta, který mimo jiné popisoval Jankovsko. Dále to byly dvě informační brožury. První sepsal Jiří Tywoniak, druhá byla kolektivně napsaná k výročí povodně na Chotýšance.

2. Poloha a popis obce Popovice

2.1 Poloha Popovic

Obec Popovice se nachází ve Středočeském kraji, v bývalém okrese Benešov. K obci mimo samotných Popovic patří ještě vesnice Mladovice, Věžničky, Kamenná a Pazderná Lhota (Lhotka), Kondratice a samoty Peklo (Polívka) a V Lesích. Vesnicí Popovice protéká říčka Chotýšanka, jeden z přítoků řeky Blanice. V širším geografickém vymezení se Popovice nacházejí v regionu Podblanicko, jež se rozprostírá v krajině pod bájnou horou Blaník. Region vytváří přirozenou hranici mezi Středočeským a Jihočeským krajem. Popovice stejně jako v minulosti sousedí s obcemi Jankov, Ouběnice a Postupice. Vesnice leží v nadmořské výšce 435 m. n. m., což je průměrná výška zdejší pahorkatiny. Ostatní osady jsou položeny výše.

2.2 Popis vesnic v obci Popovice

2.2.1 Popovice

Popovice, největší vesnice v obci, leží v údolí říčky Chotýšanky. Vzdálenost z Benešova je asi 12 kilometrů. Z pamětihodností se zde nachází gotický kostel svatého Jakuba staršího, vedle něho stojí fara. Fara byla majetkem Šternberků. Mimo faráře, zde bydlel také nadlesní ve druhé půlce domu. Na faře jsou sluneční hodiny s rokem 1801 a dům nese klasicistní prvky. Další významnou budovou je vodní tvrz, k té dříve patřil poplužní dvůr a budovy textilky. V Popovicích se nachází ještě několik budov patřících ke statku většinu v zanedbaném stavu, až na budovu bývalé školy, kde se nachází obecní úřad. V minulosti v Popovicích žili jak velcí sedláci, tak i ti menší, či lidé bez kousku pole. Lidé se zde živili, stejně jako v okolí, hlavně prací na polích, v lesích nebo řemeslem. V Popovicích byly v meziválečném období tři hospody, hospoda Na Kopečku, U Koubů a Na Závisti, té se někdy říkalo U Hocků. Dále tu byla pošta, četnická stanice a lihovar patřící rodině Šternberků. Nacházelo se tu několik obchodů. Pod kostelem je do dnešních dnů budova mlýna. Popovicemi prochází cesta z Nové Vsi do Postupic přes Mladovice, dále zde vede cesta do Jankova a Ouběnic.

2.2.2 Mladovice

Mladovice leží nad říčkou Chotýšankou. Je to druhá největší osada v obci, od Popovic je vzdálená 1,5 kilometru do mírného kopce. Dříve před Mladovicemi směrem od Popovic stála

samota Na Pile, na jejíž existenci dnes ukazují jen obvodové zdi. V osadě se nacházela hospoda a do pozemkové reformy dvůr, který byl později rozparcelován. Lidé z Mladovic stejně jako z Věžiček byli často členové Popovských spolků. Níže pod samotnou vesnicí se nacházel mlýn.

2.2.3 Kamenná Lhota

Název osady napovídá, že v okolí se nachází větší část nerostů, než je obvyklejší v této krajině. Vesnice se nachází dva kilometry od Popovic, směrem na východ. Prochází tudy silnice spojující Popovice a Milovanice. V období ke konci monarchie a první republiky se jednalo o velice chudou vesnici. Hlavní zásluhu na tom měla hlavně neúrodná půda. Mezi nejchudší obyvatele patřila perníkářská rodina Berousků, která se živila v létě ježděním po poutích a také nechvalně známá rodina Zikmundů. Ti původně bydleli na Věžničkách, jednalo se o zloděje a časté žadatele o dávky. Lidé se neuživilí jen prací na svých políčkách, hledali tedy obživu především v lese. V osadě se nachází kaplička.

2.2.4 Věžničky

Po Popovicích a Mladovicích třetí největší osada v obci. Žili zde především drobní zemědělci, ale i spousta bezzemků či řemeslníků. Na Věžničkách zůstalo hodně potomků tkalců, kteří pracovali v továrně Na Podlesí. Lidé ve vsi si ke svému živobytí pomáhali výrobou košťat, košíků, hrábí, dřeváků či hrabic. V létě se muži, tzv. sekáči, vydávali sekát trávu do okolních vesnic. Obživa se mimo zemědělství hledala i v lese, kácely se stromy, hledaly lesní plody, houby nebo chřastí. Díky pozemkové reformě se dostalo lidem půdy, které si vážili. Místní názvy jako Vořešnice nebo Hrachovky dávají znát, že tvrdost půdy byla velká. Vesnice žila rušným společenským životem, existoval tu hasičský sbor, později přidružen ke sboru v Popovicích. V osadě se nachází několik křížů a kaplička. Na Věžničkách končí asfaltová silnice a pouze po lesních cestách se lze dostat do Bedřichovic.

2.2.5 Kondratice

Vesnice Kondratice se nachází v kopci před křižovatkou na směry Ouběnice a Jankov. Od Popovic je dělí asi 1,5 kilometru jihozápadně. Sice nejmenší, ale nejbohatší část obce Popovice. Velké statky dávaly obživu nejen místním, ale i lidem z okolí. Hospodářství měly i stálé pracovníky. Na statku u Voříšků se nachází kříž a výklenek se soškou Panny Marie.

2.2.6 Pazderná (Mátalova) Lhota

Bývalá osada svobodníků měla vždy blízko ke Kondraticům a Pičínům. Leží jižně 1,5 kilometru od Popovic a prochází tudy silnice spojující Pičín a Popovice. V obci patřila mezi ty úrodnější osady, sklizeň bývala dobrá i v horších letech. Problémem na Lhotě byl a stále je nedostatek vody. Před vsí je kaplička.

3. Historie do roku 1884

Nejstarší zmínka o Popovicích pochází z roku 1295, kdy se hovoří o Havlovi z Popovic jako o svědkovi při kšaftu. V následujícím století se objevují v listinách další majitelé Popovic, první připomínaný byl roku 1358 Jan Otík z Popovic, majitel popovické tvrze a pán farního kostela svatého Jakuba staršího, druhá zmínka pochází z listiny sepsané v Jankově roku 1475. Obsahem tohoto dokumentu je následující: Ondřej z Popovic spolu s Bohuňkem z Techova založil stálou mši a věnoval kostelu tři lány polí. Nejvýznamnějším majitelem Popovic byl v této době král Václav IV., ten koupil Popovice dokonce dvakrát a podruhé je věnoval Zbraslavskému klášteru, který je obratem roku 1402 prodal. Koupil je Václav ze Všeradic, ten se zapsal do dějin Popovic především roztržkou s místním farářem, kterou urovnali až na návsí. Popovice vlastnil 12 let. Roku 1420 byla Popovická tvrz dobyta Mikulášem z Husi, jehož primárním cílem bylo nedaleké Lešno (dnes Líšno). *Roku 1448 pomáhali Jindřich a Jan z Popovic Jiřímu z Poděbrad při dobývání Prahy.*¹ V druhé polovině 15. století přicházejí na Popovice nový majitelé vladykové z Bezejovic, kteří se začnou psát Popovští z Bezejovic. Během setrvání rodu v Popovicích byly místnímu kostelu ulity dva zvony, starší zvon z roku 1512 byl zničen za první světové války armádou a druhý o rok mladší, ulitý mistrem Bartolomějem se nachází v kostele dodnes. Tento rod brzy vymírá a poslední dědička Vandelína se provdala za rytíře Kryštofa Skruhrovského ze Skuhrova. Díky správně zvolené straně v roce 1547, kdy stál po boku Ferdinanda I., si výhodně koupil mezi lety 1547-55 velké množství statků a vesnic v okolí, které byly zkonfiskované, především to byly Louňovice pod Bláníkem a Votice. Po smrti jeho syna Václava prodali dědicové *tvrz Popovice a městečko Popovice s kostelem a dvorem poplužním, druhý dvůr v Lažanech, vsi Lhotku Kamennou, Věžničky, Kondratice, Vozlice, Ždichov, Velíš a Chlebnice*² Šebastiánovi z Říčan. Šebastián zemřel roku 1597. Z jeho synů jsou pro Popovice a okolí důležití synové Jan, Pavel a Petr. Jan zdědil Popovice, Pavel sousední Postupice a Petr získal nedaleké Jemniště. Janovi dědicové odešli ze země roku 1628 z důvodu, že nechtěli přestoupit ke katolické víře. Během první poloviny 17.století Popovice často měnily majitele. Popovice utrpěly během třicetileté války velké škody, největší rána však přišla roku 1645, kdy se odehrála bitva u Jankova. Z Popovic do té doby městečka se díky vojenskému tažení stalo

¹Jaroslav Fejtek: *Kronika Popovice*, Popovice, 1995, v držení dědiců autora, strana 16.

² *Popovice: kronika obce do roku 1960*, uložena ve Státním okresním archivu v Benešově, Popovice, 1920-1960, strana 8.

liduprázdné místo. Na bitvu lidé vzpomínali dosti dlouho, především díky pověstem, které kolovaly mezi lidmi v kraji až do začátku 20. století. Dnes většina z nich upadla do zapomnění. Mezi lety 1627-1787 nebyla obsazena místní fara. Brzy po konci války se objevuje nový majitel, roku 1664 koupil *tvrz Popovice a dvůr, dvůr v Mladovicích, dvůr ve Vozlicích a s Mlýnem a vesnice Mladovice, Kondratice, Vojslavice, Lhotu Kamennou a Věžničky*³ Jan Jiří Olbram Brandlinský ze Stědky. Později se Jan Jiří stal místosudím Království českého a dvorním radou. Jeho syn Jan Rudolf Olbram se ujal dědictví roku 1679 a byl povýšen Leopoldem I. do stavu panského za služby svého otce. Jan Rudolf prodal Popovice těsně před svou smrtí roku 1723 Johaně z Bínu. Johana však Popovice nedržela dlouho a prodala je roku 1732 řádu Křižovníků s červenou hvězdou. Díky nim byl zachráněn místní kostel, který byl ve velmi špatném stavu. O přestavbu se zasloužil Antonín Suchánek velmistr řádu, původně gotický kostel dostal svou podobu roku 1761. Jako připomínka na přestavbu a působení řádu slouží znak Křižovníků, dodnes je umístěn při vstupu do kostela. Řád prodal Popovice 1794.

3.1 Textilní výroba

Díky tomu se Popovice dostávají k panství Jemniště, koupil je Jiří hrabě z Rotttenhamu, státní ministr. Jeho vnučka Sidinie Chotková prodala panství svému strýci Jiřímu Buquoyovi roku 1729, ten je o sedm let později také prodal. Během tohoto období, přesněji mezi lety 1797-1854, se nejen v Popovicích a v jejich osadách začaly tkát vlněné a bavlněné látky na stavech. Začátek této činnosti je spojen právě s jménem hraběte Rottenhama, který přenesl výrobu látek z Červeného Hrádku u Chomutova na své nové panství, po svatbě s dědičkou Jemniště Gabrielou rozenou Czernínovou. Centrum výroby látek bylo v Postupicích, později se část výroby přesunula do Popovic, menší část se odehrávala v Jemništi. V Postupicích byla zakoupena k výrobě látek stará papírna, která byla během dvou let předělána, aby vyhovovala nové výrobě. Roku 1795 začala manufaktura vyrábět. O dva roky později nestačila manufaktura v Postupicích vyrábět potřebné množství, a proto byla část výroby přenesena do Popovic. Zde byla využita k výrobě stará vodní tvrz, kde byly zřízeny byty pro mistra a správce a sklad výrobků. Další budovy využívané manufakturou patřily k panskému dvoru a byly postaveny i nové budovy, které po skončení výroby dostaly nové funkce, z jedné se stala škola z druhé ovčín. Starý špýchar sloužil jako ubytovna pro cizí zaměstnance. Provoz ve filiálce v

³ Tamtéž, strana 10.

Popovicích začal roku 1801, nacházela se zde přádelna a tkalcovna. Zaměstnanci, kteří pracovali v Popovicích, se dělili na dvě základní skupiny. Do první patřili zaměstnanci cizího původu, Sasové, měli větší odbornost i větší výdělky než lidé z druhé skupiny. Tam se řadili lidé českého původu, buď z Popovic a jejich osad nebo z Vlašimska, Jankovska a panství Kosmonosy. Po smrti hraběte řídil podniky v Postupicích a Popovicích manžel jeho první dcery hrabě Chotek, ten však o podniky nejevil zájem, a proto je roku 1817 prodal manželovi druhé dcery hraběte Rottenhama Jiřímu Buqvoyovi. Ten začátkem roku 1818 zastavil výrobu v Jemništi. Jeho snaha o záchranu podniku byla marná. Přispěly k tomu dvě události: zpronevěra 70 000 zlatých a zničení důvěry odběratelů, z důvodu dodávky poškozeného zboží. Výroba byla zastavena na čtyři roky. Pro Popovice to znamenalo velký odliv obyvatelstva a pro domácí tkalce nutnost shánět práci jinde, mnoho jich odešlo do Prahy, odkud si přinesli práci domů. V Popovicích se objevovali různí obchodníci, kteří tkalcům dodávali práci. Roku 1828 se objevil podnikatel J.S. Wahle, ten si pronajal starou tvrz. Ve stejné době zde působili podnikatelé František Linke a Karel Otto, kteří měli pronajaté budovy Na Podlesí, v Popovicích a Postupicích. To byl poslední vzmach textilní výroby v kraji. Roku 1854 zanikla poslední výroba a tkalo se již jen po domácku. Poslední stavy se podle obecní kroniky vyskytovaly do dvacátých let dvacátého století. Roku 1868 se dostává bývalé panství Jemniště poslednímu rodu, rodu Šternberků.

3.2 Tvrz Hvozlice (Vozlice)

Tvrz Hvozlice se nacházela jihozápadně od Popovic, vzdálenost mezi tvrzí a Popovicemi byla velmi malá. Tvrz patřila k těm nejstarší sídlům v okolí, byla pravděpodobně založena mezi lety 1150-1250, stejně jako Popovice, Mladovice, Ouběnice nebo Postupice. Pod tvrzí se rozprostírala vesnice. První známý majitel byl Bohuněk Kozlík, který je připomínán jako majitel Drahoobludic v roce 1377. Mezi lety 1388-99 vlastnil tvrz a ves Petr z Hvozlic. Od roku 1400 část náležela k Popovicím a o zbytek se dělili Vikéř, Vaněk a Radslav. Roku 1406 se objevuje Protiva z Hvozlic, který část vlastnil do roku 1427. V těchto letech část Hvozlic patřila Stiborovi ze Soběhrd, ten svou část prodal klášteru v Benešově. V 16. století již patří k Popovicím. Vesnice měla dle některých pramenů zpustnout někdy před rokem 1630. V berní rule z roku 1654 se však na Hvozlicích objevují zahradníci Jan Kučera, Kléponský, Ševcovský a Vosátkovský. Ještě v roce 1785 jsou Vozlice vedeny ve farní kronice jako jedna ze samot.

3.3 Život v první polovině 19. století

Mimo lidí žijících se především zemědělstvím přišli do nově založených továren v Postupicích a okolí tkalci. Tkalci patřili v této chudé oblasti k těm méně majetným, přes zimu se věnovali především tkaním látek. Jaro a léto s sebou přinášelo nejen více teplých dnů, kdy se už nemuselo topit, ale hlavně možnost si přivydělat u sedláků na sezónní práci. *Sedláci za práci neplatili, ale lidé se u nich užívali. Když takový chudý rodiče dělali ve statku, tak za nimi děti přišli a najedli se všichni a ještě dostali jídlo domů.*⁴ Mezi častá jídla patřily polévky, lívance s povidly a vdolky. V zimě býval jídelníček vylepšený porážkou prasete, v tomto kraji se porážely tzv. bagouni, levná a hubená prasata přihnaná ze Slovenska se rychle vykrmila a v zimě se mohla konat porážka. V létě si šlo zpestřit jídelníček především ovocem, které rostlo ve všech zahradách a sušilo se na zimu nebo se z něj dělala povidla. Další varianta, také hojně využívaná v okolí, bylo pytláčení. Platilo však jedno: *Přestože chudý rodiny byly z velké části živi ze statků, nemohli ani sedláci rozhazovat, když chtěli se vším vydržet celý rok.*⁵ Lidé se také snažili přivydělat si tím, že k sobě brali podnájemníky. V jedné chalupě většinou bývaly až dvě rodiny, jedna rodina měla okolo šesti dětí. Domy, v nichž tkalci bydleli, byly všechny stejného vzoru. Chalupa se skládala z malé a velké světnice a chléva, světnici rozdělovala síň a černá kuchyně. Pec na pečení chleba stála ve velké světnici. Podlaha byla hliněná a strop z kulatiny a pomazaný hlínou. Situace lidí se zlepšila až po roce 1880.

O životě místních v první polovině 19. století se z farní kroniky dozvídáme o bitkách mezi sedláky, první je zaznamenaná 1808, kdy se poprali svobodní sedláci a o dvacet let později se pro změnu poprali Popovičtí s Postupickými. Mezi roky 1830–37 se v Popovicích měl vyskytovat Filip Pelínek, který se sedm let pokoušel hledat uhlí v místě zvaném Dehetník. Což nejspíše vysvětluje, jak místo přišlo ke svému jménu. Další z útržků popisuje, že největší nebezpečí, před kterými se nemohli obyvatelé bránit byl oheň, bouře a průtrže mračen. O hospodářství jsou dvě zmínky. První konstatuje, že velcí sedláci měli čísla popisná 24, 26, 27 a 28. Sedláci chovali krávy a chudší lidé kozy. Včelařství ve vsi bylo velmi rozšířené. Roku 1866, po prohrané bitvě u Hradce Králové, prusí vojáci došli až do našeho kraje. Údajně je předcházela špatná pověst a někteří mladí muži utekli do lesů, aby nebyli nuceni s nimi odejít. Po příchodu vojsk se ukázalo, že zpráva o hrubém chování vojáků byla mylná. Naopak vojáci

⁴ Tamtéž, strana 10.

⁵ Tamtéž, strana 12.

se s místními brzy spřátelili. Ubytovali se v Popovicích a dalších osadách. Cvičení se odehrávala u Bedřichovic a kuchyň byla v Popovicích. Večery trávili s místními lidmi při muzice. Panství Jemniště kupuje roku 1868 hrabě Zdeněk Šternberk.

Nejvíce jsou ve farní kronice popsány zvyky v kraji. Jako první je zmíněn křest. Ke křtu se většinou chodilo druhý den po narození dítěte. Pokud se rodina rozhodla uspořádat i hostinu a pozvat více lidí, křest se odkládal. Většinou dítě mělo dva kmotry. Zmíněna je i pověra o polednicích, které odnášení děti. Další popis patří pohřbu, který se liší málo od dnešních. Nejobširnější popis patří svatbě a zvykům s ní související. První krok ke svatbě byly námluvy, po nich se řešila svatební smlouva. Místo tzv. dohazovače, který celou svatbu řídil, byl v místním kraji tzv. smluvník. Ke svatbě patřili písně, ty doprovázely každé jídlo před tím, než se začalo jíst. Oproti dnešku ke svatbě patřilo čepení nevěsty. Další změnou bylo, že hostina mohla trvat až dva dny, pokud šlo o bohatší rodinu. Po hostině se šlo domů nebo do hospody k muzice. Třetí den hostiny se zde vyskytoval jen výjimečně. Rodiny se v pořádání hostin vystřídaly.

Další svátky patřily k určitým dnům v roce. Lidé se v době adventu snažili ochraňovat sebe a zvířata proti zlým silám. Na Štědrý den se dle zápisu faráře jedla jídla obyčejná: ryby, ořechy, vdolky, jablka, štedrovky, sušené ovoce. Před 6. lednem chodil po vesnici převlečený chlapec s kobyílí hlavou, který strašil děti, k tomuto času také patřil zvyk lití olova. Po Třech králích nastal masopustní čas, kdy v Masopustní úterý chodily tzv. maškary a také se pochovávala basa. Po masopustním reji nastala doba půstu. Půst byl ukončen Velikonocemi. Před svatojakubskou nocí se podle pověr slétávaly čarodějnice, aby škodily lidem. Na ochranu proti nim se zapalovaly ohně na kopcích. Před Svatým Duchem chlapci stavěli májky před okny dívek. Na letnice se pekla buchta, která se namočila ve vajíčku a osmažila. Svátek Jana Křtitele se oslavoval zapálenými hranicemi, dříve se zapalovalo nad studánkami, aby se jim nic špatného nestalo. Setí a žně byly brány jako významná událost pro celou rodinu, proto při setí zrna hospodář poklekl a pomodlil se Otčenáš a Zdrávas, jarní modlitba byla zakončena těmito slovy: *Ve jménu pána našeho Ježíše Krista tuto práci počínám, aby byla ke cti jména Tvého nejsvětějšího a mé duši ke spasení.*⁶ Žně byly započaty takto: *Bud' pšeničko čistá jako byla*

⁶ *Farní kronika farnosti Popovice*, svazek druhý, sepsáno v letech 1884-1969, Popovice, uložena na Farním úřadě v Bystřici, strana 52.

*Panna Marie při porodu Krista.*⁷ Poslední významná událost před adventem ve vsi byla osadní schůze. Osadní schůze se konaly až do meziválečných dob. Na Věžničkách je připomínaná poslední v roce 1934. Při této schůzi se schvalovaly obecní účty, dával se plat sluhovi za službu obci a řešily se další věci ohledně fungování obce.

První zaznamenané sčítání lidu a domů proběhlo ve farnosti Popovice v roce 1785. Popovice tvořilo celkem 70 domů a 665 obyvatel. Mladovice měly 24 domů s 208 obyvateli. V Kamenná Lhotě bydlelo 91 lidí v 15 domech, na Věžničkách bylo o dům méně, ale počet obyvatel byl 108. Kondratice tvořilo jen pět domů, v nichž žilo 38 obyvatel. K Popovicím ještě v té době patřili Vojslavice, samoty Vozlice, Pila, Nový ovčín, V lesích a Peklo. Na rozdíl od Pazderné Lhotky, nazývané Máthalova, která je vedena samostatně, patřilo k ní 7 domů a 46 obyvatel. V celé farnosti, kam patřil ještě Pičín s Lažany, Miroslav a Chudláz, Nová Ves a Kopaniny, Hlivín, Kobylí a Plchov tvořilo 2 029 obyvatel. Židů bylo v celé farnosti 73, z toho 22 žilo v Popovicích.

⁷ Tamtéž, strana 52.

4. Sociálně-ekonomické poměry

Popovice a její okolí nebylo ke konci 19. století a v první polovině 20. století zrovna nejbohatší oblast. Továrnu na textil se nepodařilo po krachu znovu otevřít a ani další nápady na její využití nebyly úspěšné. Do roku 1936, kdy bude ve Vlašimi postavena továrna Sellier a Bellot, tak jsou obyvatelé nuceni se živit většinou zemědělstvím nebo odejít za prací do města. Úrodnost polí není ve zdejší kraji moc velká. V rozbořech národohospodářů Zemědělské rady pro Království české i agrární anketě se na přelomu 19. a 20. století naše krajina považovala za chudou zaostalou oblast bez perspektiv příznivějšího vývoje.⁸ Na chudobu místního kraje si stěžovali faráři, ti kritizovali místní poměry velmi často, především farář Polívka.

4.1 Počet obyvatelstva

Počet obyvatel v roce 1886 byl následující: V Popovicích žilo 856 lidí, druhá největší osada Mladovice čítala 338 obyvatel, Věžničky 162, Kamenná Lhotka 153 lidí, Pazderná Lhotka 76 a Kondratice měly 56 obyvatel. Pro srovnání v nejbližších vesnicích jako např. v Nové Vsi žilo 370 obyvatel, v Pičíně 270 obyvatel a v Postupicích v roce 1883 žilo 899 lidí. O čtyři roky později se počet obyvatel snížil, v Popovicích bylo celkem 730 lidí. V Postupicích to bylo jen o pět lidí více. Mladovice evidovaly 271 obyvatel, Věžničky 163, Kamenná Lhotka 149, Pazderná Lhotka 72 a Kondratice 47 obyvatel. Velká neúroda zapříčiněná počasím v poslední dekádě 19. století způsobila velký odliv obyvatelstva. Stěhovali se především do Prahy, hlavně do Nuslí, Michle a Vysočan, kde hledali práci v průmyslu, který zaručoval výdělek v jakémkoli počasí. Rok 1895 ukazuje, že Popovice měly jen 633 obyvatel, za pět let se počet obyvatel snížil o necelou stovku. Mladovická populace spadla na 233 žijících. Věžničky se zastavily na počtu 135 místních. Jinde nebyla čísla propadu tak velká, Kamenná Lhotka měla 132 obyvatel, Pazderná Lhotka si dokonce polepšila o šest obyvatel a Kondratice přišly o sedm obyvatel.

Další sčítání obyvatel, které bylo zaznamenáno, je až z roku 1921. Počet obyvatel sice poklesl, ale ne nějak výrazně. O nejvíc lidí přišly vesnice Popovice s 536 obyvateli a Mladovice s 176 obyvateli. Naopak na Věžničkách se zvýšila populace na 145 žijících. Na Kamenné Lhotce žilo 116 obyvatel a na Pazderné 51. Kondratice evidovaly 30 osob. V roce 1930 bylo v Popovicích nasčítáno 520 obyvatel, ve zbylých osadách 482 obyvatel.

⁸ PETRÁŇ, Josef: *Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic*, Praha: NLN, 2011, strana 336.

4.2 Zaměstnanost a další možnosti přivýdělku

Stejně jako v první polovině 19. století i v druhé si lidé pomáhali ke své obživě prací na poli, a to na vlastním nebo u bohatších sedláků. Největší zaměstnavatel byl v Popovicích nájemce panského dvora Bernard Priestr, po něm převzal nájem Hynek Dubský a poté jeho syn Ignác. V Mladovicích si dvůr pronajímala rodina Řezníčkových. Mnoho domkařů, často potomci bývalých tkalců, si pořídilo malý kus pole ke konci 19. století, kde mohli začít hospodařit. Kromě rolníků v obci žili i lidé, jež se živili řemeslem či obchodem. V Popovicích bylo možno najít několik hospodských a hokynářů, z typický řemesel zde žili mlynáři, řezníci, ševci, krejčí, sedlaři, kameníci, zedníci, kováři nebo třeba tesaři. Po první světové válce se v obci charakteru zaměstnanosti nic nezměnilo, stále to byla především zemědělská oblast. Velkou změnou byla pozemková reforma, díky ní dostali i ti nejchudší kus pole, kde mohli začít hospodařit samostatně a už nebyli odkázáni jen na službu ve dvoře. Popovický dvůr se zmenšil na polovinu, dvůr v Mladovicích byl rozparcelovaný celý.

V kraji byly stále populární další způsoby, jak si přilepšit k životu. Většinou na úkor bohatších majitelů půdy, sedláků. Všichni si přilepšovali krádežemi v lesích u hraběte Šternberka. Lidé chodili nejčastěji krást do lesa maso a dříví. Pytláčení bylo možno dělat dvěma způsoby: *Někdy šel pytlák sám, jak se říká na svou pěst a nebo si udělali partu a to už si dovolili jít dál, až do Zvěstovských lesů a nebo do Vlašimské obory.*⁹ Pytláčení bylo nebezpečnou záležitostí a mnohdy nedopadlo dobře. Některé příběhy jsou po letech úsměvné jako například pytláčení Bacha zvaného Tomeš, který uschoval ulovenou srnku při kontrole domu do postele, ta však byla po propátrání celého domu objevena a on se prvně podíval do Prahy. Strávil 11 měsíců ve vězení na Pankráci. Další příběhy z kraje nejsou tak veselé, většinou při nich pytláci nebo hajní přišli o život. Maso si pytláci nechávali na jídlo, ale také ho prodávali hokynářům do Popovic. Na dříví do „panského“ chodili, jak ti méně zámožní, tak i ti co se měli lépe. Chudší chodili krást ve dvou, jeden svítil a druhý kácel strom, pařez se zaházel travou a listím, aby ráno nebylo nic poznat. Sedláci kradli stejně, jen díky potahům toho mohli ukrást více. Další místo, kde dle faráře Štenca lidé kradli, byl velkostatek, který rodina ze zámku Jemniště pronajímala. Nájemci měli svým zaměstnancům špatně platit. Oni si měli svůj „doplatek“ brát

⁹ Dvořák, Josef: *Osada Věžničky*, Věžničky, sepsáno v letech 1959-82, v držení dědiců autora strana 14.

formou naturálních dávek v nočních hodinách. Po pozemkové reformě se krádeže v obci zmenšily.

Další možnost výdělků bylo vzít si k sobě dítě z pražských nalezinců. Dětem se říkalo přážata a většinou se v rodině nacházely dvě až tři, ale v okolí šlo najít i více dětí v jedné rodině. Děti si k sobě brali ponejvíce domkaři, kteří díky penězům, jež na děti dostávali, nemuseli moc pracovat. Farář Weber si v roce 1886 stěžoval, že mnohým dětem chybí tělesné i morální zdraví. Až na malé výjimky, děti ve škole narušovaly školní výuku a neučily se. V pěstounských rodinách byly děti využívány jako levná pracovní síla a často také špatně živeny. Další kritika od faráře patřila místnímu židovskému obchodníkovi, u kterého pěstouni nakupovali. Po válce se udržel počet dětí na dvou až třech v jedné rodině, měsíčně na jedno dítě stát platil sto až dvě stě korun. O přidělování dětí se starala paní Hašková z Postupic, o děti byl takový zájem, že někdy se muselo sáhnout k úplatku. Zvyk braní si dětí jako zdroj přivýdělku skončil až s druhou světovou válkou v roce 1940. Ke konci 30. let se nacházelo v Popovicích jen 15 dětí.

4.3 Obecní samospráva

Před válkou i po ní celá obec měla obecní zastupitelstvo a jednoho obecního starostu. V každé osadě existoval osadní starosta. Ten zastupoval osadu v obci, řešil problémy v osadě a také se staral o osadní majetek. Na konci roku bývala osadní schůze, postupně ztrácela svůj původní význam a stávala se spíš společenskou událostí. Někde zanikla ještě před zánikem osadních starostů. Ten přišel s koncem republiky.

Mezi další důležité osoby pro obec patřil ponocný a obecní strážník, který v neděli po konci mše před kostelem bubnoval a vyhlašoval nařízení obce. Obě dvě funkce skončily se začátkem druhé války. Před rokem 1898 existovala ještě funkce obecního pastýře. Posledním pastýřem byl Antonín Klápa.

Obecní úřad jako budova v Popovicích neexistoval před válkou ani po dobu první republiky. Kancelář starosty bývala v domě úřadujícího starosty, měnila se tedy pokaždé s novým starostou. Schůze zastupitelstva se odehrávaly v hospodách.¹⁰

Jako první starosta je v pramenech jmenován Antonín Kouba, kterému skončilo volební období v roce 1889. Po něm převzal úřad Jan Bach. Na sedm let mizí zápisy z obecních schůzí a objevují

¹⁰ Například Karel Hruška míval schůze zastupitelstva v hospodě na Kopečku, údajně kvůli dobrým uzenkám.

se až v roce 1896. Nachází se zde pouze osadní starosta osady Popovice Antonín Dvořák a členové výboru. O rok později byl starostou obce Antonín Kouba. V roce následujícím se objevuje jako obecní starosta Jan Hruška. I v roce 1903 se vyskytují obě jména, ale v opačných pozicích obecní starosta Antonín Kouba a osadním byl Jan Hruška. V době povodně byl pod protokolem podepsán jako starosta Josef Beránek. Od roku 1911 byl novým osadním starostou František Fejtek. V prosinci 1914 se objevuje v zápisech žádost o osvobození Jana Hrušky z vojenské služby z důvodů vykonávání úřadu starosty, žádosti asi vyhověno nebylo, jelikož po zbytek války úřad zastával Jan Hocek. V poválečné době se v úřadu starosty vystříдалo pět lidí, byli to: Josef Klápa, František Brodina, František Dvořák, Jan Hocek a Karel Hruška, ten si pozici starosty udržel až do roku 1941.

Zápisy schůzí zastupitelstev občas psali místní učitelé, jelikož zastupitelé neovládali pravopis. *Traduje se, že přišel dotazník na obec, o zjištění analfabetů a obecní zastupitelstvo odpovědělo, že žádní analfabeti nejsou, než pan řídící a pan farář.*¹¹

4.4 Zemědělství

Práce na poli patřila ke každodennímu životu v Popovicích. Zemědělství bylo hlavní zaměstnání. Postup v zemědělství se po léta nemění, vždy se musí na jaře zasít, v létě sklídit, na podzim pole zorat. V průběhu let přišly nové nástroje, které pomáhaly lidem zlepšit efektivitu práce. V hospodářství musely pomáhat i děti.

Nejvíce práce přišlo s létem, jednak se muselo sušit seno pro dobytek a jednak přišel vrchol roku, žně. Seno sušili všichni obyvatelé, kde se dalo, každá mez byla posekaná. I ti nejchudší obyvatelé totiž měli kozu. Bohatší sedláci si mohli dovolit krávy a ti nejbohatší vlastnili koně. Krávy a koně se používali do potahu. V samotných Popovicích měli koně jen majitel dvora Řezníček a statky Dvořákových (u Jahodů) a Hruškových. Později ke konci třicátých let přišli do vsi traktory, ale nejen ty, objevily se například šrotovníky, lisy na slámu, mlátičky nebo řezačky. Další častá zvířata byly husy, ovce, králíci či slepice.

V zimě bylo nejméně práce v hospodářství, zima začínala na Martina a končila okolo svátku Josefa. Venku se mohlo dělat dříví, pokud byly příznivé podmínky. Jinak se dělala práce doma. Na přelomu března a dubna se vyjíždělo do pole k setí jarního obilí. Secí stroje měli jen bohatší

¹¹ FEJTEK, Jaroslav: *Kronika Popovic*, Popovice, 1995, v držení dědiců autora, strana 284/2.

hospodáři, ti méně zámožní seli ručně, rozhazovali zrní do brázd. Umělá hnojiva se používala málo, a ne v takové míře jako dnes. Na jaře se také sel jetel a sázely brambory. Pole na brambory se hnojilo. *Brambory byly hlavním jídlem zdejšího chudého lidu a každý se snažil, aby si vypěstoval aspoň pro svou domácnost.*¹² Péče o brambory pokračovala dále okopáváním a pletím. Větší sedláci nechávali za drobné práce bezzemkům na svých polích brázdu brambor, stejně tak mez, kde mohli pást kozu.

Okolo svatého Antonína začalo sečení trav. Tráva se musela sekat časně ráno. Sekalo se naklepanou kosou, sekáči¹³ sekali v řadách. Seno začalo ihned od rána schnout, muselo se otočit, aby proschlo ze všech stran a nezplesnivělo na zimu. Podle počasí schlo dva až tři dny. Na večer se seno nahrabalo do kupky a ráno opět rozházelo.

S Ouběnickou poutí, na svatou Markétu, začínaly v Popovicích žně. Pěstovala se pšenice, žito, ječmen a oves. První se sekalo žito, poté ječmen, pšenice a nakonec oves. Menší zemědělci sekali obilí ručně a poté ho museli vymlátit pomocí cepů. *Větší statky měly již sekačky a později samovazy.*¹⁴ Na posekaném poli zůstaly panáky, ty se po dvou týdnech svezly domů do stodol. Obilí se dříve mlátilo až v zimě, postupně se začalo mlátit ihned po přivezení z pole. Na výmlat se používala ruční točící mlátička s otáčivým bubnem, točili s ní nejméně tři muži. *Další pohon byl žentour, který byl otáčením poháněn volským potahem. Ve mlýně byl vodní pohon. Ve dvoře byla parnice a velká lištová sekačka.*¹⁵ Na strništích se hledali klásky. Žně končily až dožínkami, slavnost pro všechny, kdo pomáhali na žních.

Po sklizni obilí se začaly sušit otavy, druhé trávy. Sušil se také jetel. Na podzim se dobytek pásal na lukách, až do prvních mrazů. Ty většinou přišly na Dušičky. S podzimem nejvíce souviselo vybírání brambor. Brambory se vyorávaly rádlkem později čertem, po vybrání se ještě pole převláčelo a vybíraly se zbytky. Přebytek brambor se prodal do lihovaru a zbytek se uskladnil ve sklepě. Od svatého Václava se začalo vybírat a také dělat poslední práce na poli před zimou jako orba, hnojení a setí ozimu.

¹² Tamtéž, strana 162.

¹³ Dle Fejtkovi kroniky se sekání účastnili i ženy.

¹⁴ FEJTEK, Jaroslav, *Kronika Popovic*, strana 157.

¹⁵ Tamtéž, 158.

Na pole se nosívala svačina, nebyl čas vracet se domů na oběd. Většinou šlo o džbánky piva, chléb, sýr a máslo. Zemědělské výrobky se prodávaly hokynářům, řezníkům nebo na trhu v Benešově, kde se mohl pořídit i levnější nákup.

4.5 Zdravotnictví

V roce 1890 byl v Postupicích zřízen obvodní lékařský obvod. Celkem zahrnoval v roce 1895 4 746 lidí z Postupic, Nové Vsi, Struhařova, Popovic, Bořenovic, Milovanic, Čeliva, Jemniště a přilehlých osad. Prvním obvodním lékařem se stal Karel Janoušek, ten v roce 1894 zemřel na tuberkulózu. Rok nato byl jmenován novým doktorem Jan Ptáčník. Ptáčník přesvědčený o místních velmi dobrých podmínkách pro léčení křivice, po dvanácti letech působení zde zřídil *Kolonii rachitiků – nalezenců pro děti do stáří šesti let*.¹⁶ O tři roky později byla kolonie rozšířena a děti zůstávaly do věku 14 let. V říjnu 1914 Filip a Karolína Šternberkovi zřídili Na Podlesí lazaret pro zraněné vojáky. Od roku 1900 až do 20. let 20. století byl obvodním a praktickým lékařem Jan Stejskal. Obvodní babičkou byla Kateřina Vosátková. V Popovicích samotných působily dvě porodní asistentky Marie a Josefa Fejtková. Na doktora Ptáčníka si v roce 1928 stěžovali pacienti, že je stále opilý a hrubý k pacientům, které vyhazuje z ordinace. Obec Popovice v témže roce zažádala o lékaře, jenž by sídlil v Popovicích.

Tuberkulóza, na kterou zemřel doktor Janoušek se v kraji nevyskytovala a musel si ji přivést odjinud. U dětí byly časté nemoci jako spalničky, chřipka a kašel. Po válce řádila v kraji španělská chřipka. Ta si vyžádala mnohé oběti, šíření chřipky napomáhal zdravotní stav většiny obyvatel, kteří byli oslabeni nedostatkem potravin. Druhým velkým problémem byl nedostatek léčiv. Další nemoci do té doby v kraji téměř neznámé byly pohlavní nemoci, které si vojáci přinesli z vojny. V roce 1920 se v Popovické škole rozšířil černý kašel. Rok nato se vyskytly ve větší míře příušnice. Ke konci 20. let se vyskytl v nižších ročnících záškrt.

4.6 Volný čas

Trávení volného času na vesnici bylo většinou ve větším množství lidí. První možnost byla spojena s katolickou církví a také s možností podívat se jednou či dvakrát do roka mimo vesnici. Poutě na významná místa se konaly v Popovicích dvě, první významné místo, kam se poutníci z Popovic vydávali, byl Hrádek u Vlašimi a druhá byla Svatá Hora. Tradice poutí

¹⁶ MIXA, Karel Václav: *Městečko Postupice: Povšechný obraz jeho*, Postupice: OU Postupice, 2004, strana 90.

pokračovala i po válce stejně jako konání poutě v samotných Popovicích na svátek svatého Jakuba, kterému je zasvěcen místní kostel. S poutí byla spojena taneční zábava neboli také muzika. Pouť v Popovicích se konala po pouti v Ouběnicích, kde je kostel svaté Markéty. Problém byl, že se poutě v Popovicích a Jankově křížily, díky tomu, že v Popovicích je kostel zasvěcený svatému Jakubovi a v Jankově svaté Anně. Ve třicátých letech se faráři kostelů dohodli, že po Ouběnicích bude pouť v Popovicích a po nich až v Jankově. Zábavy se konaly po celý rok, podobné ale více reprezentativní byly plesy. Před válkou je organizovali jen hasiči. Po roce 1918 jich stejně jako zábav bylo mnohem více. Zábavy se v mnohých věcech po válce proměnily. *Za Rakouska se vstupy do zábav neplatili, muzikanti hráli tomu, kdo si dal zahrát a to si řekl jakou písničku.*¹⁷ Po válce se začal platit vstup, většinou pět korun. Muzikanti hráli na přání i nadále, ale už to nebylo tak běžné. Na zábavách se nesesedlo v sále byly jen dva stoly, jeden pro muzikanty a druhý pro místní „honoraci“ tj, učitelé nebo četníci. V sále seděly jen starší ženy na lavicích podél zdi, říkalo se jim sudičky, protože pozorovaly a hodnotily tančící. Mladší ročníky postávaly odděleně muži a dívky na stranách sálu, když se netančilo. Tance tehdy oblíbené byly valčík, mazurka a polka. Ve výčepu seděli starší muži. Poutě a posvícení patřily k výjimečným událostem, hudba hrála už odpoledne, ihned po skončení mše. *Jediná stinná stránka na taneční zábavě v této době byla, že málo se jich odbylo bez rvačky, snad to bylo tím, že bylo hodně kluků starších, kteří už byli ve válce, a tak se vytahovali.*¹⁸ Poslední a také nejrozšířenější trávení volného času bylo večerní setkání buď v hospodě nebo u někoho v domě. V létě se mohlo být venku, to se mohlo tančit a zpívat. Zábav se účastnili i starší lidé, kteří hráli karty a vyprávěli si navzájem nebo mezi sebou nebo i mladším různé příběhy o lidech z okolí, místní historii nebo pověsti. V zimě to bylo stejné jen se pro nedostatek prostoru netančilo, jen se hrálo. S novým státním zřízením se začaly slavit i nové svátky, jež oslavovaly nové „svaté“. Jako nejlepší příklad lze uvést oslavy Mistra Jana Husa. Slavily se podobně jako čarodějnice, zapálením hranice na kopci. Oslavy většinou organizoval Sokol, tradičně sepsatý s Československou církví. Velké oslavy především ve 20. letech se pojily s 28. říjnem. Běžně se nadále slavily i další tradiční svátky jako Vánoce, Velikonoce, Masopust nebo stavění májky. Už před válkou svá veřejná cvičení, taneční zábavy, plesy a divadla předváděl sbor

¹⁷ DVOŘÁK, Josef, *Osada Věžničky*, strana 36.

¹⁸ Tamtéž, strana 38.

dobrovolných hasičů, po válce začalo působit v obci více spolků a ty začaly organizovat také své veřejné a společenské akce.

5. Události mezi lety 1887-1906

V roce 1884 se ve farní kronice objevuje zápis od faráře Jana Webra. On sám kroniku psal až do smrti a něj navázali další faráři. Kronika byla psaná s menšími či většími přestávkami až do 60. let 20. století.

První zápis od faráře Webra ze září 1884 ukazuje snahu místního zastupitelstva o to, aby Popovice směly opět používat označení městečko, stejně jako v minulosti. Žádost podaná k místodržitelství v Praze prostřednictvím okresního hejtmána se opírala o kupní smlouvu ze 16. století, kde byly Popovice označeny jako městečko. Žádost byla v Praze zamítnuta. Popovice se už nikdy ve své historii nestaly městečkem. Žádost je prvním samostatným vystoupením obce ve své novodobé historii. Následující rok se stala smutná událost, avšak ne neobvyklá, která vedla k ustanovení místního sboru dobrovolných hasičů. Dne 12. srpna se nad krajinu přihnala bouře, první blesk nejprve uhodil do topolu na Věžničkách, druhý do stodoly Antonína Dvořáka, řečeného Rálka, stodola i jeho chalupa shořela. Dobytek se podařilo zachránit, lidé pomáhali různými způsoby především materiálně.

Zima roku 1886 trvala dlouho téměř až do začátku dubna. Po dlouhé a na sníh bohaté zimě hrozily povodně. Léto bylo deštivé a přineslo s sebou i v červnu menší povodeň do nižších domů. Po tři dny trvalo, než voda opadla. Nepříznivé počasí mělo za důsledek špatnou úrodu obilí a především brambor, hlavní výživu chudých. Farář Weber si stěžuje na nedostatek práce v okolí. Vedle kostela byla zbouraná poslední připomínka starého hřbitova, kostnice.

Rok 1887 začal stejně jako rok minulý velmi tuhou zimou, v lednu a únoru se nejnižší teploty dostali až k -18°C. V únoru obec zakoupila stříkačku pro budoucí hasičský sbor. Farář jako nadšený podporovatel myšlenky na zřízení sboru podporoval vznik a vysvětloval občanům, jež nebyli nakloněni tak velkým vydáním obecních peněz, nutnost sboru v obci. Hned první požár v srpnu zachvátil jednu z budov velkostatku, která se nacházela uprostřed vsi vedle fary a kostela. Po úspěšném zásahu píše farář tato slova: *Brzy přesvědčeni byli ti, kdož dříve oponovali, že velmi dobrá věc jest stříkačka, ale zvláště tahdáž, když dobré ruce ji obsluhují.*¹⁹

Již třetím rokem po sobě udeřily silné mrazy. Lidem ve sklepích pomrzly brambory, což ohrožovalo nejen jejich výživu do jara, ale i příští úrodu. Popovice na jaře začal obcházet strach

¹⁹ Farní kronika farnosti Popovice, strana 64.

ze žhářských útoků. Celkem oheň zasáhl osm domů ve velmi krátkém období. Po těžkých jarních měsících přišly žně, které provázelo špatné deštivé a bouřlivé počasí. Úroda byla slabá, ale ještě horší byla úroda brambor, které začaly hnit ještě na polích. Dvě stovky občanů se podepsalo pod petici pro zřízení konfesionální školy.

V roce 1889 byla oproti letům předchozím mírnější zima. Dne 9. července přijel do Popovic na generální vizitace kardinál a pražský arcibiskup František Schönborn. Na uvítání arcibiskupa a vyzdobení vsi se podíleli všichni občané. Děti ve škole pod vedením učitele Theodora Pivoňky připravily slavnostní slavobránu. Fara byla ozdobena chvojím a prapory, stejně tak i na ostatních domech a na škole vlály prapory. Vítat arcibiskupa a doprovodit ho do vsi vyjelo 13 jezdců na koních. K uvítání se dostavili i faráři z farností Postupic, Jankov a Ouběnice. Po mši spojené s biřmováním, pokračoval program ve škole, kde se konaly zkoušky z náboženství. Arcibiskup se na faře účastnil slavnostního oběda a v šest hodin odjel z Popovic na Konopiště. Další významnou událostí, jež se událo bylo dokončení silnice do Postupic. Při práci na nové silnici se našel poklad, měl to být hrnec mincí. Členové honebního výboru za výnos z pozemků, které pronajímali hraběti Šternberkovi k lovu, zakoupili pro kostel šest luceren. Tyto lucerny byly volně k použití pro všechny občany obce a farnosti.²⁰

Na jaře roku 1890 se pro velký příval dešťové vody museli obyvatelé níže postavených domků u vody na pár dní ze svých domů odstěhovat. Na podzim byl rozšířen hřbitov, svěcení hřbitova se odehrálo 27. října. Předchozí neděli, kdy se měla slavnost odehrávat, téměř nikdo z farnosti nepřišel kvůli dešti. V tomto roce zemřel Zdeněk ze Šternberka, majitel velkostatku a lihovaru v Popovicích a největší pozemkový vlastník v okolí. Panství převzal jeho syn Filip.

Zima roku 1891 patřila opět k těm více mrazivějším. Cesty byly pro náledí velice špatně sjízdné a časté vánice znemožňovaly cestu kamkoli. Škola byla v zimě velmi málo navštěvovaná. A ani jiná práce venku nešla díky mrazovému počasí dělat. Po předešlé slabé úrodě brambor bylo málo jídla. Strach z povodní se naštěstí nenaplnil. Tuhá zima si vyžádala nejméně jednoho mrtvého, kterého našli umrznutého na cestě z Popovic do samoty Loužky. Další neštěstí se stalo také v zimě. V únoru na Pazderné Lhotce, kde byl zabit čeledín Vojtěch Havlíček hospodářem Říhou. Důvod vraždy není nikde uveden a zda byl hospodář odsouzen není také známo. V březnu přišlo teplé počasí, které se ale neudrželo do Velikonoc, kdy opět přišla zima,

²⁰ Lucerny se ještě v 90. letech minulého století nacházely na půdě kostele.

ta uškodila především žitu. Počasí se přes léto mnohem zlepšilo a byla očekávaná bohatá úroda.

Další rok byla zima více snesitelnější, mráz se ukázal jen v lednu a únor byl již poměrně teplý. Zima se ohlásila ještě v květnu, kdy se objevil sníh. Úrodu to nijak neohrozilo, velmi dobře se urodily brambory. *A ty jsou pšenici v kraji zdejší²¹* Konec léta a září přinesly neobyčejně vysoké teploty, v srpnu se teploměr vyšplhal téměř ke 40°C. Jaro ve vesnici nebylo zajímavé jen zvláštním počasím, které přineslo sněhovou nadílku. Dne 14. května byl nalezen výhružný dopis, v němž pisatel vyhrožoval zapálením Popovic ze čtyř stran. Dále bylo vyhrožováno faráři zastřelením. Dopis ležel za rybníkem pod lípou. Farář se domníval, že šlo o pomstu za nevydané doporučení, aby si k sobě mohl někdo vzít dítě z pražského nalezince. Z toho lze soudit, že farář asi tušil, od koho dopis pochází. Četníci nikdy pisatele nevypátrali. Hrozba v dopise se také nevyplnila. Po požáru na faře, kdy chytlo první patro fary od ohně v kuchyni, byla fara přestavěná do dnešní podoby.

Vrtošivé počasí potrápilo obyvatele i následující rok, 7. května opět napadla bohatá sněhová pokrývka. Nato následovalo extrémně suché léto, pro hospodáře to mělo katastrofické následky. Obilí díky suchu zaschlo, stejně tak louky, na nichž se nedalo usušit seno. Mnozí tedy prodávali dobytek, pro který neměli dostatek píce na zimu, pod cenou. Např. koně v ceně 200 až 300 zlatých se prodávali za 50 až 60 zlatých. O dobytek zájem nebyl, proto se v létě odehrálo spousta domácích porážek, kdy se rozporcované maso prodávalo taktéž pod cenou. Co nestačilo zničit sucho, to zničily bouře doprovázené kroupami, které se nad Popovice prohnaly během července čtyřikrát.

Pro rok 1894 nejsou téměř žádné informace. Před Vánocemi 1894 se začal smutný příběh vraždy nemanželského dítěte, jedná se o jedinou vraždu dítěte, která byla v Popovicích zaznamenaná. Josefa Čiperová porodila v prosinci 1894 nemanželské dítě, holčičku. Josefa, taktéž nemanželské dítě, žila se svou matkou Annou a živily se jako nádenice v Popovicích. Společně holčičku po narození zabili. Jelikož byla zima a mrzlo, tak zmrzlé tělo uschovaly na půdu, kde spaly. Tam jej nechaly 3 a půl měsíce, s přibývajícím teplem se tělíčko začalo rozkládat. Anna se rozhodla tělo pohřbít, aby nikdo v domě nezjistil, odkud zápach vychází. Časně ráno 10. dubna mrtvolku odnesla na hřbitov, kde se ji snažila zakopat. Plán ji nevyšel,

²¹ Farní kronika farnosti Popovic, strana 86.

ráno ji nejspíše vyrušily děti z Nové Vsi, které šly do školy po cestě vedoucí kolem hřbitova. Ty mrtvé novorozeně objevily. Pro četníky nebylo těžké případ objasnit, ve vsi se vědělo že Josefa byla těhotná. Její matka se při úklidu ve škole oběsila na zácloně. Josefa se přiznala a v Táboře byla odsouzena ke třem letům vězení. Sebevražda Čiperové nebyla toho roku ojedinělá. František Hachel, majitel statku z Kamenné Lhotky, se v květnu oběsil ve stodole pro rodinné neshody.

Pokud si lidé v přechozích letech stěžovali na kruté zimy, tak zima roku 1895 je přesvědčila, že může být hůř. Podle měření to byla jedna z nejhorších zim od roku 1845. Teploty klesaly pod mínus dvacet stupňů. Nánosy sněhu dosahovaly jednoho metru. Mnoho drobné lesní zvěře jako zajáci a koroptve uhynuli. Popovice přišly o svého faráře. Jan Weber vracející se v noci z poutě z Velíše měl při zpáteční cestě nehodu, jel moc rychle a nezvládl jízdu. Spadl a zlomil si levou ruku. Jak praví zlomyslná poznámka faráře Valenty nastoupivšího po Weberovi do čela farnosti, Weber neměl tu noc jet sám domů. Měl ho vézt Ludvík Hocek, řeznický pomocník z Popovic, ten však vyprovázel domů do Mladovic nějakou dívku a pan farář nechtěl čekat až se vrátí a vydal se sám domů. Zlomeninu mu ošetřili lékaři v Praze, ani to nepomohlo a farář zemřel. Jan Weber odkázal chudým v Popovicích 50 zlatých, které měl rozdělit jeho nástupce.

Nový farář Václav Polívka přijel do Popovic v červnu 1897. Dostalo se mu slavnostního uvítání. V Mladovicích mu přijelo vstříc 18 jezdců na koních. V samotných Popovicích ho uvítali obyvatelé, v čele s obecním zastupitelstvem a starostou Antonínem Koubou, učitelským sborem s žáky a hasičským sborem s velitelem Janem Bachem. Farář si poznamenal, že kostel byl v dobrém stavu, ale zarazila ho malá velikost a chudoba kostela vzhledem k velikosti farnosti. Původní farnosti Valenty byly asi deset kilometrů vzdálené Chotýšany. Popovice a okolí popsal takto: *Je zde dobrý tichý lid, velmi zbožný, ale celkem chudý, živobytí oproti Chotýšanům velmi drahé, vše se musí kupovati a dobře platiti.*²² V prosinci přichází do Popovic na výpomoc kněz Jan Stiebor. Důvod jeho příchodu byla nemoc stávajícího faráře. Zůstal tu až do dubna 1898. Farář si později stěžoval, kolik ho tato výpomoc stála. V Popovicích se obyvatelům líbilo, že se můžou chlubit dvěma faráři, ale na výpomoc nikdo nijak nepřispěl. Když byl Stiebor odvolán do Pyšel, mnozí chtěli, aby druhý kněz zůstal. Polívka byl samozřejmě proti, tím si znepřátelil některé farníky, o kterých nepíše moc přívětivě. Spor trval i další rok.

²² Farní kronika farnosti Popovice, strana 100.

Kromě vítání nového faráře a následných sporů s ním se udály ještě další věci v obci. V březnu v Pičíně v roce 1897 byl postřelen strážmistr Jan Kovský z Jankova. Postřelil ho pytlák František Syřínek. V kraji to byl známý pytlák, četníci z Postupic mu vzali celkem sedm flint tzv. pytláček, a to mu bylo teprve 28 let. Syřínek vychovala rodina Bachů z Věžniček, jednalo se o pražského nalezence a už od malička s ním byly problémy.²³ Jeho pěstoun ho naučil pytláčit spolu se svým stejně starým synem, taktéž Františkem. Po setkání s Kovským, který na něj také vystřelil, ho už nikdo v kraji neviděl. Na místě odkud měl Syřínek střílet se našla kaluž krve a jeho klobouk, podle toho se usuzovalo, že ho z místa odnesli další pytláci, se kterými chodil na lov a nejspíše podlehl zraněním, tak ho pohřbili někde v lesích mezi Pičínem a Věžničkami. Na Věžničkách se podle Dvořákovy kroniky tradovalo, že Syřínek přežil a odjel do Ameriky, jelikož jeho nevlastní otec narychlo a pod cenou prodal jedno ze svých polí. Na Věžničkách hned druhý den strážníci z Postupic Syřínka hledali, když ho nenašli doma, tak prohledali domácnosti ostatních známých pytláků. Četníci odvedli z vesnice starého Františka Bacha i se synem Františkem, Jana Bacha se synem a Josefa Důtku, ten měl Syřínka odnést z Pičína. Všechny zadržení propustili, jelikož se proti nim nenašly důkazy. Další tragická událost se odehrála měsíc nato v osadě Peklo, kde řešení sousedských sporů skončilo vraždou. Zabit byl Josef Kapeš svým sousedem Josefem Mazourem. Rodiny žily v neustálých sporech. S vraždou pomáhal ještě podnájemník Suk, oba dva byli odsouzeni v Táboře.

V roce 1899 přišlo z Vídně definitivní zamítnutí žádosti o povýšení na městys. Od podání první žádosti uplynulo 15 let. Kamenné Lhotě, Věžničkám a Mladovicím byl poskytnut příspěvek na stavbu kapličky.

Spor místních s farářem Polívkou dospěl do takových rozměrů, že lidé z farnosti raději chodili do jiných a někdy i vzdálenějších kostelů. Farář na rozdíl od svého předchůdce nechodil mezi místní do hospody. Polívka chtěl z od roku 1899 odejít, to se mu splnilo v lednu roku 1901, kdy do vsi neohlášeně přijel Alois Valenta. Přijel s předstihem, jelikož kvůli hrozícím vánicím chvátal do Popovic. Tam ho přivítal starosta obce Jan Hruška a učitelský sbor s dětmi. Jen měsíc po příjezdu faráře se objevil další případ sebevraždy, hajný Koukal se oběsil na hájovně na Kamenné Lhotce. Důvod byl nejspíše odchod jeho švagrové z Popovic, se kterou měl vztah. Na

²³ Na Věžničkách se až do 60. let minulého století zlobivé děti označovaly jako „syřinci“.

počest nového století byly vysvěceny dva kříže, jeden u osadního starosty Starého v Nové Vsi a druhý v Popovicích u obecního starosty Hrušky.

Následující roky chybí jakékoliv informace o jednotlivých letech. V roce 1903 byla schválena stavba silnice do Čestína. Největší událostí pro rok 1904 se stalo zřízení poštovního úřadu za starostování Františka Zemana. Do toho roku byla nejbližší pošta v Postupicích. Poštovní úředník do roku 1907 chodil pro poštu do Bystřice pěšky a druhý den ji roznášel po vesnici a osadách. Od roku 1907 byl zřízena jízdní pošta především díky povodním. O rok později se slavilo 50. let od doby, kdy byly Popovice povýšeny na farní osadu.

Obec v letech 1884-1905 prodělala několik změn. Za dobu 21 let se v Popovicích vystřídali tři faráři. Jan Weber měl velmi dobrý vztah k místním, znal obyvatele farnosti a obce, kde žil. Každodenně se setkával s podmínkami, ve kterých žili a věděl, že někteří žijí na pokraji bídy. A proto se nelze divit ke kolika nešťastným událostem došlo během těchto let, velká část z nich byla zapříčiněná životními podmínkami osadníků. Druhý farář Václav Polívka si nikdy v Popovicích nezvykl a lidé na něj také ne. Není se čemu divit, po Chotýšanech se mu dostalo mnohem chudší farnosti a neměl tolik pochopení pro prohřešky místních. Není to však naposledy, co místní budou mít rozepře se svým duchovním pastýřem. Na zatím posledního faráře, ale i ostatní představitele obce a její obyvatele čekal jeden z nejtěžších roků v novodobé historii. Počasí a jeho extrémní hodnoty, kterých dosahovalo, způsobovalo místním mnoho problémů. S příchodem nového století se na pár let uklidnilo, ale chystalo se ukázat svou temnou stránku.

V protokolech z obecních let 1898-1909 se objevují velmi často žádosti o podporu, výživné na děti, podpora v nemoci a nemocenské léčení. Obec často žádosti zamítala, i přesto dávala část svého rozpočtu na podporu chudých. Obecní rozpočet byl dost napjatý, v některých letech končil schodkem. Především v letech po povodni. Mimo to se také velmi často řešil stav a úprava obecních silnic. Obecní pastouška, která už před první světovou válkou zabírala dvě čísla popisná, nemohla pojmout všechny žadatele.

6. Povodně roku 1906

6.1 Chotýšanka

Říčka Chotýšanka, pramenící nedaleko Votic, je jedním z přítoků řeky Blanice, někdy zvané Vlašimská Blanice. Lze se setkat i s jinými názvy než Chotýšanka, a to s názvem Jankovský nebo Popovický potok. Od pramene k Blanici urazí okolo 33 kilometrů. Během své cesty potkává několik vesnic nacházející se na jihu Benešovska. Pro některé z těchto vesnic, jež leží v údolí, které vytváří Chotýšanka, se tato poklidná říčka jednu neděli roku 1906 změnila v zuřící přírodní živel, který od Jankova ničil vše, co se mu postavilo do cesty a později na několika málo kilometrech od Popovic do Chotýšan si vyžádal i lidské oběti. Celá katastrofa byla způsobena náhlým přivalovým deštěm, který zasáhl celé Benešovsko, především jeho jižní část, kde se silná průtrž mračen stala díky několika náhodám smrtící vodní lavinou.

6.2 Před bouří

Neděle 17. 6. 1906, svátek Božího těla, se zprvu jevila jako krásný letní den, po mnoha dnech se na obloze objevilo slunce a teplota dosáhla až k 39,6 °C. Po předchozích deštivých dnech, toto počasí přilákalo mnoho návštěvníků z okolních měst na Podlesí, jak popisuje strážník Mixa ve své knize *Městečko Postupice: Ranním vlakem přijeli studentíci z Vlašimě, dopoledním studenti z Benešova. Za horkého odpoledne sešlo se na Podlesí hojně lidu domácího i okolního.*²⁴ Dopolední příjemné počasí se po poledni začalo nepatrně kazit, ale jistě nikdo nepředpokládal, jak fatální změnu počasí s sebou první mráčky přinesou. Dcera hostinského z Podlesí vzpomínala na počasí v jednom z dopisů takto: *Dne 17. června v neděli již od rána bylo děsné vedro a slunce bylo žhavé. Dopoledne vyšla jsem si do lesa a tam přišla na mne taková stísněnost a slabost, že musela jsem usednout na pařez a stěží jsem došla domů.*²⁵ Návštěvníci, kteří jako poslední měli možnost prohlédnout si překrásné lesní údolí říčky Chotýšanky mezi Mladovicemi a Postupicemi, se zalekli přibývajících mraků na obloze a postupně k večeru odjížděli zpět do měst.

²⁴ Mixa, Karel Václav: *Městečko Postupice: Povšechný obraz jeho*, díl I., Postupice, 1924, uloženo ve Státním okresním archivu Benešov, strana 36.

²⁵ Farní kronika farnosti Popovice, uložena na Farním úřadě v Bystřici, výstřižek z neznámých německých novin, strana 129.

6.3 Cesta povodně

6.3.1 Jankov a Pičín

Bouře, které se tak návštěvníci obávali, přišla mezi pátou a šestou hodinou. Černé mraky, předzvěst katastrofy, se zatáhly nad celým údolím říčky. Bouře jako první udeřila ve vesnici Jankov. Neskutečný příval vody, jehož nemohla půda pojmout, se hrnul do Jankovských rybníků. Rybníky nezvládly tak velký nápor vody a postupně se provalily hráze rybníku Hrad, Betaň a Mariána. Navíc byla poškozena silnice a most. Místní škrobárna byla zatopena a stroje uvnitř zanesené nečistotami, jež se sebou voda přinesla. Neskutečná masa vody se valila dále korytem Chotýšanky, po své cestě sbírala vodu z polí a luk, jež stékala do údolí. Další vesnice, do které se přihnala voda, byl Pičín. Zde bylo poškozeno zařízení mlýna. Z luk s sebou voda odnášela vše, co se jí připletlo do cesty, v tuto roční dobu to bylo především seno, které sehrálo dále po proudu svou roli především v Popovicích, Mladovicích a Postupicích.

6.3.2 Nová Ves

Nejen vesnice ležící přímo na Chotýšance zasáhla povodeň, důkazem je vesnice ležící na jednom z přítoku Chotýšanky, Nová Ves. Stejně jako ostatní zmíněné vesnice leží v údolí, což byl jistě jeden z důvodů, proč i zde zasáhla povodeň silněji než jinde.

6.3.3 Popovice

V Popovicích začalo pršet mezi pátou a šestou hodinou²⁶, po půl hodině silného deště, dle zápisů z farní kroniky, začal rybník přetékat. Přívalová vlna, která dorazila od Jankova, dokonala zkázu díky senu, které ucpalo hráz. Především tedy seno, ale i další předměty, jež voda přinesla do Popovic, způsobily že hráz se protrhla v délce dvaceti metrů, později se protrhla ve dvou místech. Voda po zničení hráze měla volný přístup do velké části vsi, která je do dnešních dní situovaná pod hrází. Tam voda teprve ukázala svou ničivou sílu. V kronice obce je zkáza popsána těmito slovy: *Voda smetla z povrchu vše, co ji stálo v cestě, celé domy s lidmi i zvířaty odnesla voda, lidé utíkali s pláčem na vyvýšená místa v obci.*²⁷ Voda se uklidnila až ke třetí hodině ráno.

²⁶ Kronika obce udává časový údaj pět hodin, ve Farní kronice je uveden čas začátku bouřky o hodinu později.

²⁷ Popovice: kronika obce do roku 1960, strana 15.

Po celou noc probíhaly záchranné akce, na kterých se podílel sbor dobrovolných hasičů. Dva z jejích členů František Dvořák (velitel hasičů) a Václav Fejtek hlídkovali na hrázi, právě v době, kdy se protrhla. Zachránili se tak, že vylezli na mohutný jasan, nacházející se v těsné blízkosti hráze. Na stromě, který odolal proudu, byly až do 23:00 hodin. Stali se svědky smrti Viléma Brodiny, jehož strhnula řeka. Ze svého místa na stromě se jim podařilo zachránit chalupníka Jana Vyhnala a jeho schovanku Marii Marešovu, kteří se snažili zachránit na střeše svého domu. Ten však nápor vody nevydržel a odplaval. Naštěstí hasiči pomohli oběma dostat se na strom, chvilku před tím, než dům vzala voda. Na záchrane sousedů se podíleli i ostatní členové komunity. Mezi nimi i například František Dvořák, který zachránil své nemohoucí rodiče, tak že je vynesl na půdu domu Vojtěcha Vondry. Na jeho sestru mu však nezbyl čas a Františka se utopila. U Vondrů se voda dostala až téměř na půdu, kde mimo Dvořákových, přečkali povodeň dvě děti chalupníka Josefa Mála a děti Vondrovi – Blažena, Emilie, Antonín a Hedvika. Podobný osud jako dva místní hasiče zastihl i Antonii Brabencovou, která se zachránila tím, že vylezla na švestku u jejího domu, na záchranu čekala až do 22:00 hodin, kdy jí pomohl syn sousedů z protějšího stavení Vojtěch Dvořák, kterému svítili na cestu, přístřeší našla u rodiny Jahodových. Další záchrana se dostala Anežce Brodinové, ta byla zachráněna z domu, kde žila s rodiči, svým bratrem. Záchrana se k ní dostala až po opadnutí vody okolo třetí hodiny ráno. Její otec takové štěstí neměl a utonul. Její matka Josefa a sestra Františka byla také zachráněna jejich příbuzným Karlem Hockem a obě dvě našly přístřeší u rodiny Ludvíka Hocka. Nejmladší syn Josef, teprve devítiletý, byl zachráněn Václavem Láznou, který ho odnesl spolu se svými dětmi do bezpečí po vypuknutí povodně. Nejmladší zachráněné dítě byl teprve měsíční Antonín Kratochvíl, jehož zachránil obuvník Antonín Fejtek, nevlastní otec Antonína. Složitá záchranná operace se odehrávala v domě číslo 15., kde bylo na půdě uvězněno celkem devět dětí rodiny Červovi a Krosnářovi spolu s jejich rodiči, okolo jedenácté hodiny se dovolali o pomoc. Obě dvě rodiny byly zachráněny, díky lidskému řetězu, na němž se podíleli: Fejtek Václav, Střelka František, Brož Karel, Dotlačil Josef a Jan Čížek, který držel lucernu. Další záchrana se odehrála v domě kováře Antonína Zemana, kde jeho dvě malé dcery pětiletou Marie a tříletou Emilii zachránil Antonín Brabenec, obuvník. Podobně byly zachráněny i další dvě sestry šestiletá Josefka a pětiletá Marie, dcery mlynáře Josef Beránka, které zachránil Václava Bylina, pomocník ve mlýně v devět hodin večer. Několik obyvatel se okolo sedmé hodiny večer uchýlilo do hostince, číslo popisné 55. Spolu s hostinským Sejkem, jeho manželkou Petromilou a dvěma dětma tu strávili noc další lidé: krejčí František Fejtek, hajný

z Hrzína Matějovský, Josef Kouba, Bach František, jehož matka Barbora se utopila, František Bach z Věžniček, Beránek Jan z Věžniček a Václav Buchal z Pazderné Lhotky. Hostinec však nápor vody nevydržel a část stavení se zbortila, všichni se museli evakuovat na půdu, odkud jim ráno pomáhali Emil Hvězda, František Nechanický - učitelé, Václav Fejtek, tesař a hasič, jež uvízl předchozí noc na stromě a František Dvořák. Václav Fejtek se dále účastnil vynesení Rosálie Svatkové z domu zedníka Josefa Mlátky, manžela její dcery. Otec Mlátky neměl takové štěstí a utonul.

6.3.4 Mladovice

Povodeň pokračovala dále a řítila se na Podlesí, cestou však musela narazit na osadu patřící k Popovicím Mladovice. V Mladovicích se opakovala stejná scéna jako v Popovicích. Hráz Mladovického rybníka nevydržela nápor vody posílený různými věcmi jako například části vybavení domácností, kusy domů, mrtvými zvířaty a dřívím a protrhla se. Z této vesnice si voda žádné životy neodnesla, díky tomu, že domy původních Mladovic jsou situovány výše nad úrovní rybníka. Proud se však hnal dále na Podlesí.

6.3.5 Podlesí

Podlesí leží nedaleko Postupic, v době rozmachu textilní výroby se zde nacházela továrna, později za první světové války zde našel místo lazaret. Ještě před vznikem lazaretu žila na Podlesí vdova po hajném Anna Koukalová a její čtyři malé děti a rodina hostinského Skočdopole. Hostinec byl vzdálen od chalupy Anny Koukalové 150 m. Na poslední den, kdy viděla dcera hostinského sousední rodinu na výletě, vzpomínala v dopise takto: *Bylo tam i hojně diváků, také pí. Koukalová s dětmi tam byla. Děti i ona byly veselí, smáli se bezstarostně, netušíce anděla smrti, který se vznášel nad našimi hlavami.*²⁸ Rodina se pokusila ukrýt na půdě, ale jejich dům nevydržel a zbortil se před zraky jejich sousedů i s rodinou uvnitř. Anna Koukalová i její tři děti devítiletý František, sedmiletá Marie a pětiletá Anežka se utopili, jediná desetiletá Anna se zachránila, tím že se zachytila na strom, kde ji našel hasič Rajtr ve tři ráno. Těla jejich sourozenců a matky odpluly po proudu a matku a nejmladší sestru našli poblíž Chotýšan, druhou sestru u Vlašimi a bratra až v Českém Šternberku. O Annu se postarala její teta a později hraběnka Šternberková, která jí zajistila místo v ústavu u sv. Anny v Praze. V hospodě se před deštěm schovali krom rodiny hostinského také strážmistr Leopold Wurst

²⁸ Farní kronika farnosti Popovice, výstřižek z neznámých německých novin, strana 129.

se závodčím Josefem Vejcharem, pro něhož to byla první služba. Po osmé hodině přišla zkáza, rodiče dětí sebrali cennosti, každý z četníků peřinu a všichni utekli na půdu. Celkem zde bylo devět osob, rodiče, jejich dvě dcery, dva synové a tchýně hostinského a návštěvníci. Voda se dostala až na půdu, kde čekali všichni v naprosté tmě a poslouchali nárazy vody do domu. Hostinec byl nakonec jen zázrakem zachráněn, všechny budovy okolo zmizely. Z hostince scházel jeden roh, který však nahradil spadlý dub a díky tomu se hostinec nezřídil jako dům rodiny Koukalových.

6.3.6 Postupice

Z Podlesí byla už jen krátká cesta do Postupic. I zde byl místní sbor dobrovolných hasičů připraven zasáhnout. Hráz rybníku Paperáku stihnul stejný osud jako předchozí dvě hráze, byla protržena v délce 55 metrů. Vše, co bylo pod hrází, bylo zničeno, šlo převážně o kolny, ale také o novu pilu, jejíž stavba byla den před povodní ukončena. Voda brzy zasáhla druhý Postupický rybník zvaný Dolejší nebo Paurův, kde naprosto zničila nově vybavený mlýn, stáje, ostatní budovy s vybavením a celkem 21 kusů dobytka. Mlynář Paur a jeho žena se zachránili. Stejně tak kočí Málek se ženou, ty přežili díky vzduchové kapse, která se nad nimi vytvořila. Další škody v Postupicích byla vymletá okresní silnice v délce 100 m, strhnutý kamenný most spojnice s Milovanicemi a také byla zničená stará továrna na bělení látek „Pejchovna“. Celé tzv. Plajchy se octly pod vodou.²⁹ Rodina mlynáře našla prozatímní přístřeší u mlynáře Kopeckého, jehož mlýn byl přímo v Postupicích, stihl se přestěhovat dva roky před povodní, předtím žil na Smykově. Kam povodeň mířila z Postupic. V Postupicích povodeň dosáhla výšky 11 m.

6.3.7 Problémy na trati

Postupicemi, nebo spíše lépe řečeno vesnicí Lískem, kde se nachází nádraží Postupice, prochází železniční spojení, to vede do Vlašimi. Večerní vlak z Benešova do Vlašimi se jen díky ostrážitosti strojvedoucího nedostal do nebezpečí. Strojvedoucí Komrse si povšimnul, že násep u železničního mostu je poškozen a kolejnice ve vzduchu, těsně před mostem u Lhoty Veselky (Chalupy) vlak zastavil a cestující, většinou právě návštěvníci Podlesí se museli domů dostat pěšky.

²⁹ Dnes se na tomto místě pro představu velikosti nachází fotbalové a hasičské hřiště

6.3.8 Městečko u Chotýšan

Voda se valila dále a do cesty se jí postavilo Městečko, zprávu o valící se Chotýšance a strženém mostu v Chalupách dostali obyvatelé pozdě. V Městečku voda zabila dvě děti chalupníka Mareše, on a jeho žena se zachránili útekem na půdu. Mnoho domů bylo zbořeno a dobytek se utopil.

6.3.9 Smykov

Zpráva o povodni dorazila na mlýn u rybníka Smykov ještě včas. Mlynář Josef Seibert, odmítl mlýn opustit, nevěřil tomu, že blížící se povodeň je tak katastrofická. Brzy však změnil názor, když slyšel mohutný zvuk valící se vody a uviděl rychle se plnící rybník. Na záchranu již nebyl čas. Voda při útěku z kuchyně zabila mlynářovu manželku Terezu. Mlynář a stará služka přežili. Mlynář z kraje odešel zpět na rodnou Moravu.

6.3.10 Chotýšany

Další mlýn, kde voda brala životy, byl mlýn v Chotýšanech. Zde voda zabila nic netušící spící děti ve věku od pěti do jedenácti let a jejich babičku Annu Váňovou. Otec dětí a dědeček tragédii přežili.

6.3.11 Bílkovice a Libež

Voda se přehnala přes své dvě zastávky už bez lidských obětí, zanechala za sebou to co všude, zničené domy, pole, louky, vyvrácené stromy a spousty smutných lidských osudů. V Libži končí pouť říčky Chotýšanky, která se zde vlévá do Blanice.

6.4 Následky povodně v Popovicích

S ranním sluncem se objevila před lidmi z Popovic celá hrozivá scenérie, nejenom zničený most, spojnice obou břehů Popovic. Mnozí lidé nenacházeli své domy, některé si vzala voda celé, z jiných nechala torza, celkový počet se vyšplhal na 19 částečně či úplně zničených domů. Mezi další škody patřilo mnoho mrtvých zvířat, zničeného vnitřního vybavení atd. Povodeň si s sebou také odnesla pět lidských životů: Barboru Bachovou, Viléma Brodinu, Františku Dvořákovou, Václava Mlátku a Jana Zdvihala. Proud zanesl některá těla na velkou vzdálenost, Františka Dvořáková se našla poměrně blízko, v Mladovicích. Barboru Bachovou a Jana Zdvihala odnesla voda až do Městečka u Postupic, vzdálené od Popovic cca 10 km. Byli

pohřbeni na hřbitově v Chotýšanech. Ve farní kronice je ráno po povodni popisováno následovně: *Ráno při rozednění viděli jsme tu spoušť vykonanou na kraji, staveních, na dobytku! Jedni k druhým pro vodu nemohou – voda teče proudem stále, muž hledá ženu, matka děti u koho as budou? hledání trvá celé dopoledne hasiči kladou klády, prkna by se mohlo k jednotlivým domkům – hledá se 5 osob – pohřešuje je každý, nikdo je ani na půdě ani nikde neviděl.*³⁰

Podat zprávu o následcích povodně jel do Benešova nájemce dvora Ignác Dubský, jako první se dostali do postižených oblastí tajemník okresního hejtmanství v Benešově Emanuel Pirný a stavitel Dusil, bylo povoláno 28 četníků, půlka byla ubytována v Popovicích druhá půlka v Postupicích. Odpoledne v jednu hodinu přijeli do Popovic víceprezident Dörfl a vládní rada Brechler z Troskovic. V obci je uvítal a prováděl farář Alois Valenta. Další zástupci úřadů, a především houfy zvědavců navštívili Popovice následující neděli 24.6. a o pět dnů později na svátek Petra a Pavla. Davy byly odhadovány na tisíce. Lidé, kterým povodeň odnesla domovy, našli první přístřeší na faře, dále v panském dvoře a v hostinci. Farář Valenta publikoval několik článků o hrůzné povodni. Brzy začaly přicházet různé věci, jež by pomohly lidem, kteří byli povodní nejvíce postižení. Peníze, šaty nebo peří, o které sám žádal Valenta v jednom z příspěvků, začali přicházet do Popovic z celé země, ale i z ciziny. Jména dárců byla uveřejňována v lokálních novinách.

Značné byly i škody na polích a zahradách. Z polí byla odplavena úrodná půda a úroda. Vznikly zde prohlubně, které bylo nutné zavést. Na loukách vznikly tůně, stejně jako na Chotýšance, navracející se pomalu do svého koryta. Škoda na mlýně v Popovicích byla odhadnuta na 25 000 k, na mlýně Jana Kopeckého v Postupicích na 18 000 k a František Paur přišel o 200 000 k.

V prvních dnech po povodni se ustanovil i nouzový komitét, členy se stali: Antonín Kouba, Alois Valenta, Jan Hruška, Hynek Dubský. První práce, na něž byla do Popovic poslána armáda, byla stavba provizorního mostu a obydlí. Do Popovic a Postupic dorazil na pomoc obyvatel pěší pluk č. 102. Provizorní přístřeší poskytl Červený kříž, tzv. baráky byly odvezeny z Popovice na začátku října. Bez přístřeší se po odvezení ocitlo osm rodin. Farář Valenta se dále snažil ukazovat na to, že milodary jsou potřeba, že lidem chybí zimní oblečení, že většina úrody byla zničena i přesto, že přišlo mnoho peněz, lidé dostali velmi málo díky rozsáhlosti katastrofy. Při

³⁰ Farní kronika farnosti Popovice, strana 120.

rozdělování peněz brzy začaly problémy, lidé si začali závidět a obviňovat se navzájem, a především lidi z komitétu. Fara obviňovala radní a ti zase faráře. Nejvíce se údajně z povodně měl obohatit starosta Kouba. K situaci jistě nahrála ta skutečnost, že lidé z tohoto kraje nikdy neoplývali financemi díky menší úrodnosti kraje a téměř nulovému průmyslu. Farář Valenta si často ve farní kronice na chování místních lidí stěžoval a povodně bral jako „boží trest“. Dokládá to například věta z farní kroniky zapsaná druhý den po povodni: *Jsem zde již přes pět let, znám své lidi a skutečně se přiznávám, že skoro všichni na Pána Boha moc nedají.*³¹ Při mši následující neděli se také snažil apelovat na chování lidí, kdy nabádal ty, co ukradli nějaký majetek při povodni, aby ho vrátili. Podobné situace se odehrávaly i v sousedních Postupicích, kde si lidé přivlastnili hlavně dříví a jiné věci.

Peníze ze sbírek a od místodržitelství a hejtmanství obdrželi pouze ti, kteří přišli o dům nebo ti, jejichž dům byl pobořen. Při prvním dělení bylo rozděleno 6 940 k. Při druhém bylo rozdáno 2 173 k. Třetí rozdělení bylo v hodnotě 3 250 k. Na peníze mělo nárok přibližně okolo 20-25 osob, pocházející převážně z Popovic, dále se objevilo v soupisech i jméno z Kamenné Lhotky a několik jmen z Mladovic. Sbírka, odeslaná na faru, vynesla částku 3 343,27 k. Druhá poslaná na obecní úřad byla v hodnotě 494,20 k.

6.5 Rok po povodni a regulace Chotýšanky

Následující léto po povodni nebyly splněny sliby, které daly úřady lidem v postižených obcích. Chotýšanka a rybníky na jejím toku byly stále ve velmi špatném stavu. Mlýny podél říčky stály v klidu, mimo mlýn v Postupicích, muselo se dojíždět do vzdálených mlýnů. Výroční trhy v Postupicích byly zrušeny a na podzim se zde konala pouť lidu, kam dorazili lidé z postižených vesnic. Požadovali neodkladnou regulaci Chotýšanky. Přítomni byly poslanci Velich, Zahradník, Loula a Myslivec.

Díky jejich vlivu necelé dva roky po povodni začala úprava toku. Neupravoval se však celý tok říčky, pouze část toku od hráze Pičínského rybníka až k Chalupám u Postupic. Důvod byl, že na stavbě se podílel pouze okresní výbor v Benešově, a proto se upravovala jen ta část, která patřila do správy Benešova. Vrchním dozorem byl pověřen stavební rada Václav Jánský, vedoucí stavby Otakar Šulc, jenž po dobu stavby sídlil v Postupicích. Na stavbě se podílely dvě stavební firmy: František Mařík z Benešova a Šimůnek – Neuman – Keller z Tábora. Rozdělení

³¹ Tamtéž, strana 122

prací bylo následující: *Stavitel Mařík byl pověřen stavbou popovického rybníka, Papírníka a úpravou řečiště z Popovic do mladovického rybníka. Z Podlesí (od mostu) do Papírníka, z Postupic do mlýnského rybníka a od tohoto až na hranice okresní (pod Chalupami). Stavbu řídil asistent Rudolf Javůrek (nyní zednický mistr ve Vlašimi), jemuž byli přiděleni políři Benáčan a Brych (později také Mařík). Stavitelé Šimůnek – Neuman – Keller vystavěli hráz rybníka mladovického, mlýnského, novoveského a Lísence, a upravili řečiště od okresních hranic u Pazderné Lhoty do Popovic, z Mladovic na Podlesí (k mostu), a koryto novoveského a líseneckého potoka.*³²

Na regulaci pracoval různý počet dělníků, v jarních měsících byl počet nejvyšší okolo 300 dělníků, v létě se pohyboval do 200 osob a na podzim a v zimě to bylo nejméně, od 100 do 150 dělníků. Dělníci se dělili na domácí a tzv. bratránky. Ti velmi zaujali strážníka Mixu, jenž je po dva roky pozoroval a věnoval se jejich životu ve svém Městečku Postupice. Bratránky dělali práce podřadnější a těžší než domácí, ti se věnovali řemeslné práci, zednické apod. Bratránky kopali nové řečiště a zaváželi staré, odstraňovali rybníční bahno, lámali kamen a jiné. Mixa je nazývá *notorickými tuláky – dělníky holdující alkoholu*.³³ Velmi často to byli lidé s nešťastnými osudy, jež putovali od stavby ke stavbě. Na každém úseku, kde se pracovalo, byla kantýna, kde se dalo pořídit nejen jídlo, ale i alkohol a cigarety. Po výplatě navštěvovali hospody v okolí. Noclehy na noc vyhledávali porůznu například v panské stodole nebo v takzvaném Trhanově. Ten se nacházel mezi Mladovicemi a Podlesím u svatého Jana. Tvořilo ho dvanáct vykopaných děr v mezi, ve kterých přespávali. U první díry od Postupic stála cedule s názvem „Ves Trhanov“. V první díře žil tzv. starosta, jediný obyvatel Trhanova, který vlastnil košili, v poslední tzv. policajt. Na zimu bratránky odcházeli do nemocnic nebo do vězení a na jaře se vraceli zpět.

Regulace byla dokončena roku 1911 a poslední část dokončovacích prací roku 1912. Regulace byla výhodná pro místní obyvatelstvo, které zde přišlo k velmi dobrému výdělku, místní obchodníci také vydělali především díky bratránkům, kteří vše, co v kraji vydělali, zde opět utratili. *Údolí Chotýšanky nabylo nového vzhledu. Prudké vodě říčky vykázán přímý směr a síla její zlomena tvrdými břehy a četnými přepady. Romantika údolí rozhodně utrpěla, ale nebezpečí opětne katastrofy odvráceno je, bohda na věky.*³⁴

³² Mixa, Karel Václav: *Městečko Postupice: Povšechný jeho obraz*, strana 39.

³³ Tamtéž, strana 39.

³⁴ Tamtéž, strana 41.

7. Další události v obci do začátku světové války

V roce 1908 po roztržce s místním učitelským sborem, odešel farář Valenta na faru do Okrouhlic. Valenta se také nepohodl s hrabětem Šternberkem ohledně dosazení nového faráře Františka Valáška do Postupic, Valenta kritizoval výběr faráře, který se na faru dostal především díky přání hraběnky Kateřiny. Nový farář Václav Nový přijel v únoru roku 1909 a jeho slavnostní instalace proběhla v dubnu. Farář roku 1911 založil v Popovicích spořitelní spolek.

Dalším neúrodným rokem byl 1911, suché léto a nedostatek srážek nepřinesl žádnou velkou úrodu, navíc se díky vyprahlým loukám neusušilo dost sena a muselo se sáhnout k prodeji dobytka. V zimě klesaly teploty až k mínus 20°C. Suchý rok 1911 vystřídal naopak velmi deštivý rok, díky tomu se do půdy dostala vláh a obilí rostlo, déšť mu trochu uškodil jen při žních.

V dubnu 1914 se v Popovicích konala na dlouhou dobu poslední veřejná slavnost. Do obce přijel kardinál a pražský arcibiskup Lev Skrbenský. Před farou a kostelem byla postavena slavobrána, k uvítání se dostavila spousta lidí z farnosti, v čele se zastupiteli, učitelským sborem a jednotlivými sbory z Bedřichovic, Popovic, Pičína, Věžniček a Vojslavic. Ve vsi přímo kardinála uvítal farář a starosta Jan Hocek. Po mši v kostele se konaly zkoušky z náboženství a poté biřmování. Po slavnostní večeři kardinál odjel k Františku Ferdinandovi na Konopiště. Jen osm let po hroživé průtrži mračen se 24. května přihnala okolo páté hodiny opět od Jankova velká bouřka, zaplavovala pole a v Pičíně se voda dostala do domu, odkud muselo být zachráněno sedm dětí před utopením. V Popovicích se voda dostala do výšky mostu a poškodila novou hráz, ta však nápor vody udržela. Voda začala klesat až okolo jedenácté hodiny večer.

8. Popovice za války

Zpráva o zastřelení Františka Ferdinanda, majitele nedalekého zámku Konopiště, jistě neunikla žádnému obyvateli Popovic a osad. O měsíc později 28. července se slavila pouť svatého Jakuba. Popovice byly plné lidí, jež se těšili na slavnostní den a večerní zábavu. Oslavy pouti byly najednou přetrženy stejně jako život v obci na několik let. V deset hodin dopoledne, poté co skončila mše se lidé shromáždili na návsi. Josef Dvořák vzpomínal takto: *Byl jsem na pouti v Popovicích, když obecní policajt začal bubnovat na bubínek delší dobu a když přestal, začal oznamovat, Rakousko vypovědělo válku Srbsku, a tudíž vojáci do 39 let mají narukovat do 24 hodin. Okamžitě bylo po pouti.*³⁵ První vojáci se místo večera u muziky začali připravovat na odjezd a nástup na vojnu, odjeli ještě v noci. V první vlně odvodů odešlo z Popovic a okolních osad 140 mužů. Odchod nastal v době žní, i přesto se podařilo toho roku hojnou úrodu z polí včas dostat pod střechu.

Jelikož se nevyplnila prorocství o brzkém konci války, jež byla v červenci prorokována, válka pokračovala. Setí polí a sázení brambor se zvládlo dobře i bez chybějících hospodářů a pomocníků. Začalo velké zdražování a některé potraviny nebyly už k dostání. Při žních pracovala každá ruka, aby se sklídilo vše včas. Rodiny vojáků dostávaly od státu podporu, která byla vyplácena ve Voticích a Benešově. Kostel byl během prvního roku války často navštěvován. V záměcku Na Podlesí patřící rodině Šternberků byl zřízen hned v říjnu 1914 lazaret, fungoval až do listopadu 1918. Během války se v lazaretu léčilo mnoho vojáků z okolí a nechyběli vojáci pocházející z Popovic a ostatních osad. Krom osob pocházejících z okolí Postupic nebo Podblanicka, kterých byla většina, se v lazaretu objevili i vojáci z Itálie, Polska, Rakouska a Uher. Lazaretem prošlo 266 vojáků.

Válka dále pokračovala a zásoby jídla se tenčily, v roce 1916 došlo k vydávání potravinových lístků, které v Popovicích rozdělovala Marie Fejtková. Podle pamětníků ne moc dobře. Lidé si museli zvyknout, že bez cukřenky nebo kávenky v obchodě nic nekoupí. Postupně se s pokračující válkou měnila i hmotnost produktů. Brzy se měnila i podoba peněz, papírové bankovky byly trhány a jejich kousky kolovaly v oběhu. Obchodníci prodávali nedostatkové zboží za mnohem vyšší cenu. Do Popovic jako do mnoha dalších vesnic se začali sjíždět o nedělích příbuzní z měst, především z Prahy, kam spousta obyvatel odešla za lepším životem

³⁵DVOŘÁK, Josef: *Osada Věžničky*, strana 19.

po neúrodných letech. Obraceli se na příbuzné s prosbou o potraviny. Byly sepsány veškeré zásoby obilí v obci. V předposledním roce války byly zavedeny rekvizice. Popovice a okolí tak přišly nejen o seno, slámu či obilí, ale především o památný zvon. Na poslední chvíli sice přišel rozkaz zvon neodvážet z Postupického nádraží, ale nebyl doručen včas. Zvon byl zničen. Drahota ve městech stoupala a na zdejší vsi se vypravovaly větší výpravy lidí, co zkupovaly základní potraviny. Objevilo se spoustu náhražek potravin i dalších věcí, ale jejich kvalita byla velmi špatná. Válka do Popovic a okolí přivedla i neznámé hosty, na práci byly přiděleni ruští a srbští zajatci. Nebyli to jediní noví obyvatelé obce, do Popovic v půlce války přichází nový farář Jan Štenc, opět původní farář v Chotýšanech. Starostou po celou dobu války byl Jan Hocek.

V obci se konaly různé sbírky na podporu vojáků a válečného hospodářství. Zapojeny byly i děti ve škole. Nosily se jak peníze, tak různé materiály od přírodnin až po látky nebo kovy.

9. Spolkový život do roku 1918

9.1 Historie SDH Popovice

Sbor dobrovolných hasičů v Popovicích je nestarší dosud funkční spolek v obci, sbor se řadí k jednomu z nejstarších v celém okolí, je pouze o dva roky mladší než sbor v nedalekých Postupicích.

Začátek sboru je spojen jak jinak než s požárem. V létě 1886, tou dobou již po bohatých žních, kdy byly stodoly naplněné úrodou, se nad Popovice přihnala bouřka. Za obětí jednomu z blesků padla stodola rolníka Dvořáka, přezdívaného Rálek. Stodolu ani dům se i přes pomoci ostatních obyvatel nepodařilo zachránit, jejich činnost při hašení řídili farář Jan Veber a Bernard Priestr. Vodu donášeli k Filipu Bondymu, který seděl na střeše a díky tomu se podařilo požár uhasit, aby nepřeskočil na další domy. Tato událost se stala hlavním impulzem pro založení sboru, který by při živelných katastrofách zasahoval.

Po požáru se přistoupilo k prvním krokům pro založení sboru dobrovolných hasičů. Na podzim byla svolána první schůzka. *Schůzi byli přítomni starosta obce Jan Hruška, Ant. Kouba, Vojtěch Hocek, farář Jan Weber, Jan Hruška z Věžniček, Jan Červ z Pazderné Lhoty, Jan Bach z Věžniček, učitelé Jan Kába, Theodor Pivoňka, Jan Kovář, Vincenc Vurm a občané mlynář Josef Škarda, obchodník Filip Bondy a nájemci Jan Bach, Antonín Dvořák a Jan Brabenec.*³⁶ Byla schválena koupě stříkačky, která byla zanedlouho po schůzi zakoupena a odeslána po železnici z Prahy do Bystřice, odtud byla dopravena do Popovic. Stříkačka stála 460 zlatých. Podle vzoru stanov vypůjčených z Maršovic, byly vytvořeny stanovy pro Popovice.

Vznik spolku byl velkou událostí pro celou vesnici. Atmosféru ve vsi popisuje kronikář a pamětník Filip Bondy následovně: *Do toho času v obci nebylo známo ničeho o politickém vůbec, a ani o ničeho o vlastenectví, byla to doba beze vznětů vlasteneckých, kde žil jeden s druhým starající se pouze o denní život.*³⁷ Obyvatelé obce přivítali založení s velkým nadšením, všichni pomáhali s potřebnými věcmi, učitelé a farář se snažili vysvětlovat pozitiva vlastního sboru pro obec.

³⁶ Popovice: kronika obce do roku 1960, uloženo ve Státním okresním archivu v Benešově, strana 25.

³⁷ Pamětní kniha sboru dobrovolných hasičů v Popovicích 1887-1918, uloženo v knihovně OU Popovice, strana 3.

První ustanovující valná hromada se uskutečnila 6. března 1887. Počet zakládajících členů byl devět. Byli to: J. Weber, první starosta sboru, T. Pivoňka, první velitel, J. Kába a J. Kovář, B. Priestr, J. Hocek, F. Bondy, J. Bach a J. Škarda. Ještě téhož roku se počet členů vyšplhal na 22 hasičů. Sbor již od začátku používal dva typy uniforem (tehdy nazývané kroj) slavnostní a pracovní. Slavnostní uniforma (kroj) byla zelené barvy s červeným lemováním. Náramky s odznaky se dělily podle hodnosti, velitelé měli zlaté, podvelitelé a cvičitelé stříbrné a četaři červené. Počet a barva rosetek na límcích se lišily podle hodnosti. Dále se dle hodnosti lišil znak s plamínek. K uniformě patřila ještě čepice tzv. kašketa. Pracovní uniforma byla typické bílé barvy, s červenými detaily, helmou a páskem, který se jako jediný zachoval do dnešních dob na pracovních uniformách. Spolek měl dvě pokladny, sborová pokladna měla za úkol financovat náklady sboru samotného, tj. pořizování výstroje a výzbroje. Druhá bratrská pokladna spravovala finance, jež byly používány ke kultuře ve sboru. Členský poplatek činil 10 zlatých. Uskladnění stříkačky a dalšího vybavení bylo v mlýně u Josefa Škardy. Sbor byl přihlášen do župy Ostromeč, později přejmenované na Benešovskou.

Na svůj první zásah čekali hasiči do 6. srpna, kdy se opakovala situace z loňského roku. Blesk tentokrát zapálil ovčín, jednu z budov na velkostatku. Požár se pomocí stříkačky podařilo uhasit, aniž by byly ohněm postiženy další budovy velkostatku. Nebezpečí hrozilo i faře a kostelu, jež se nacházeli v bezprostřední blízkosti ovčína, který byl v té době naplněn senem. V prvním roce existence sbor zasahoval u dalších pěti požárů, první vypukl 7. září v osadě Čelivo. Dne 19. října v Ouběnicích oheň zachvátil hospodu U Halamů, z Popovic vyrazilo pět členů sboru, a přestože do Ouběnic vedla špatně sjízdná cesta dorazili hasiči jako první sbor. Za toto nasazení se jim dostalo veřejné pochvaly. Další dva výjezdy byly do Postupic a Miroslavi. Poslední oheň zapálil blesk v Kopanínách, shořela chalupa Antonína Daňka a blesk zabil dvě jeho krávy. Sbor se každoročně prezentoval v uniformách na slavnostech Vzkříšení Páně a Božího těla. Tato tradice zanikla někdy v době před první světovou válkou.

Po prvním náročném roku se nedostalo hasičům času na odpočinek. Druhý rok existence sboru měl být totiž ještě mnohem náročnější než předchozí. V Popovicích se totiž objevil žhář, ve velmi krátkém čase hořely domky Antonína Kouby, Vojtěcha Hocky, Šemberových, stodola Františka Fejtka. Největší požár způsobený žhářem se odehrál v květnu, kdy byly zapáleny chlívky Josefa Čipery, z nich oheň přeskočil na další dvě budovy patřící Františku Stojánkovi a Václavu Koukalovi. Další tři domy patřící Janu Brabencovi, Josefu Příbylovi a hospoda Rudolfa

Beránka byly zachráněny. K ohni přijel i Postupický sbor. Členové místního sboru drželi noční hlídky po vsi, jelikož se obyvatelé Popovic báli o své majetky a životy. Pachatel nebyl nikdy dopaden, přestože byl zadržen Václav Koukal. Ten byl po výsledku v Benešově pro nedostatek důkazů propuštěn. Naposledy hořelo 8. května, dva dny po předchozím velkém požáru, shořel dům, stodola i chlívky Františka Vosátky. V jiných vesnicích patřící k obci, nebyl žádný případ žhářství zaznamenán. V tomto roce ještě hořelo v Kondraticích, dům se nepodařilo zachránit, ale oheň se nedostal na další stavení. Za záchranu hospody Antonína Kouby bylo vyplaceno od pojišťovny Slávie 25 zlatých. Za hlídky dostal sbor dalších deset zlatých. Na obecním pozemku si členové postavili lezecké cvičiště a kolnu, kam uschovali vybavení.

Dovednosti dosažené na zřízeném cvičišti se zúročily hned další rok při župním cvičení v Drachkově, kde František Dvořák a Matěj Krampera získali druhé místo v závodech lezců. První slavnostní akce, na níž se oficiálně účastnil sbor, bylo přivítání kardinála pražského. Rok 1889 byl na požáry mnohem klidnější, sbor zasahoval ve Vojslavicích a Mladovicích, kde hořelo u Václava Beránka, od jeho domu chytlo stavení Josefa Vosátky. Dále v Nové Vsi, kde žhář podpálil statek Františka Starého a v Popovicích u Františka Přibyla, stalo se to v den narozenin císaře, a proto se hasiči oslav neúčastnili.

Roku 1890 se do Popovic sjeli všichni členové župy Ostroměč, sbor uspořádal první veřejný podnik a tím bylo župní sjezd a cvičení. Členové přivítali hosty sjezdu u lesa Habří, nacházející se podél cesty na Benešov. Následovala mše v kostele a o jedné hodině valná hromada. Ve tři hodiny se seřadily sbory na návsi, odtud šly průvodem s hudbou na cvičiště, kde se odehrálo župní cvičení. Den byl zakončen koncerty v hostinci u Koubů a u Zemana. Požár byl evidován jen jeden ve Vojslavicích.

Rok nato navštívili někteří členové župní sjezd v Bystřici a také sjezd v Praze. Ze sboru byl vyloučen Josef Marsa pro špatné chování. V Popovicích vyhořela stodola Františka Fejtka. Neštěstí se stalo po žních, celá úroda, jedna z bohatších za poslední roky, shořela. Majitel nebyl pojištěn, což bylo zvláště v Popovicích obvyklé, že menší hospodáři si majetek pojistit nenechali.

V roce 1892 hasiči uspořádali taneční zábavu. Zúčastnili se sjezdu v Nesvačilech. Na svou funkci ve sboru rezignoval farář Jan Weber, který patřil mezi velké zastánce vzniku sboru. Sbor dvakrát zasahoval v Nové Vsi, poprvé to bylo na konci května, to už podruhé v rozmezí tří let

vyhořel František Starý, tentokrát shořela jen střecha obytné budovy. Podruhé se požár objevil v srpnu. Podílel se na uhašení požáru mlýna ve Strženci. Ve Vojslavcích se při pečení chleba rozšířil oheň z pece na celý dům Jana Brabence. Poslední požár se podařilo zlikvidovat na faře v Popovicích. Za včasný zásah na faře byla vyplacena od pojišťovny odměna 10 zlatých.

Následující rok přišla opět výměna ve vedoucích pozicích, již potřetí za tak krátkou dobu se hledal velitel sboru, požár v okolí ani v Popovicích nevypukl. Bez požárů i dalších rušivých elementů se odehrály i následující roky 1894 a 1895, kdy sbor navštěvoval jen župní sjezdy. Postupně se měnilo číslo činných členů, kteří se stávali jen přispívajícími.

K Janu Weberovi, jenž se stal prvním čestným členem sboru, přibyl v roce 1896 druhý čestný člen Theodor Pivoňka. Další změny v členské základně se udály vyloučením Vojtěcha Vondry pro rozbroje ve sboru, vyloučení bylo jednohlasné. Župní sjezd se odehrál v Petroupimi. Na začátku prosince hořelo v Popovicích, při požáru se poranili V. Vondra a J. Hovorka.

Rok 1897 byl na požáry klidnější stejně jako rok předchozí, sbor zasahoval jen na Věžničkách. Situace byla komplikovaná tím, že domy ve vesnici jsou velmi blízko sebe, hrozilo tedy nebezpečí, že oheň se lehce dostane na další obydlí. U dalších požárů nebylo zasahováno, sbor se zúčastnil sjezdu v Soběhrdech a pořádal pro členy několik vycházek. Hasiči poprvé začali mít problémy s financem. Zemřel první velitel sboru farář Jan Weber.

Roku 1898 sbor nevyjížděl k žádnému požáru, konal jen své běžné záležitosti. Rok 1899 byl na požáry bohatší. První dva byly úmyslně založeny v nedalekém Pičíně, kam se sbor vydal 23. února, aby uhasil stodolu a ještě téže noci se vydal zpět do Pičina, jelikož další požár byl založena na opačné straně vesnice. V září bylo sboru nahlášeno vypuknutí požáru na Pazderné Lhotce, kde vyhořeli Václav Buchal a Jan Červ, zranění byli dva hasiči Antonín Červ a Hynek Vyhnal.

Další rok patřil ke klidnějším, jediný požár v obci se odehrál v prosinci, kdy vyhořela stodola bývalého člena sboru Vojtěcha Vondry. Sbor se účastnil pohřbu syna hraběte Šternberka, jednoho z častých podporovatelů sboru. Zemřel také velitel Jan Bach, kronikář Filip Bondy hodnotil jeho působení u sboru následovně: *Jeho úmrtím skončila první doba hasičská v Popovicích. Za jeho činnosti byl sbor držen zpět a nevynikal žádným pokrokem a byl to čas ve*

*spolku takřka prospalý.*³⁸ Roku 1901 se odehrály první kroky na cestě do nové hasičské éry. Do vedení se dostali Jan Hruška, Václava Klápa a František Dvořák. Na poslední z posil, která sbor podpořila v nové činnosti, si museli členové počkat do příštího roku. Osada Věžničky založila svůj vlastní hasičský sbor. Důvod založení není složitý najít, Věžničky byly téměř celé postavené ze dřeva až do začátku války. A už zmíněná velmi blízká vzdálenost domů potřebovala včasný zásah při ohlášení požáru.

Emil Hvězda, učitel místní školy, se do Popovic přistěhoval roku 1902. Stal se členem jediného spolku v obci a díky němu dostal místní kulturní život nový směr. Sice na krátkou dobu, přesto je jeho působení v obci důležité, jelikož na jeho aktivity navázali později další členové sboru, ale i členové později založeného Sokola. Ve sboru zastával mnohé funkce, některé vznikly díky jeho přičinění, byl náměstkem velitele a jednatelem sboru. Založil pod patronací sboru první knihovnu v obci a stal se jejím knihovníkem. Knihovna začínala s pouhými 17 knihami, postupně se rozšiřovala. Hasiči také založili první zábavný výbor. Poprvé se pod jeho křídly začalo hrát v Popovicích divadlo, první představení bylo sehráno v květnu téhož roku. O dva roky později byla učitelem Hodíkem namalovaná opona, na které lze vidět Popovice, jak vypadaly před katastrofickou povodní. Léto bylo velmi suché, a proto se konaly požární hlídky. Požár nebyl nahlášen jediný. Zakoupeno bylo nové vybavení.

Další rok 1903 činnost nového vedení neochabovala, nazkoušeno bylo pod vedením zábavného výboru (Bondy, Hocek a Hvězda) divadelní představení *Třetí zvonění*. V únoru se konal hasičský ples. Předneseny byly tři přednášky, týkající se především důležitosti sboru, jeho úkolů a bezpečnosti při zasahování. Přednášky připravili F. Bondy a E. Hvězda. Své nabyté znalosti mohly hasiči uvést do praxe tohoto roku hned dvakrát, jeden požár se odehrál v Popovicích u Františka Kouby a podruhé hořelo na Věžničkách, kde se opět vyskytl problém s přílišnou blízkostí okolních domků, ty však byly zachráněny. Na župní sjezd se vydalo 12 členů do Okrouhlic. Členská základna se začala zvyšovat.

Největší událost pro mnohé hasiče z Popovic byl sjezd Slovanského hasičstva v Praze roku 1904, kam se vydal sbor v plném počtu. Pokračovala činnost ochotníků, sehráno bylo představení *Na letním bytě*, hrálo se postupně v obou dvou hostincích. Na divadlo navázaly další oslavy. První byla oslava narození Jana Ámose Komenského, v červnu byl zorganizován

³⁸ Tamtéž, strana 14.

venkovní koncert, v červenci se oslavy týkaly Mistra Jana Husa a rok byl zakončen zábavou na Silvestra. K ohni se hasiči vydali dvakrát v červenci do Čeliva a jednou v říjnu hořelo doma. I přes pořádání mnoha zábavných podniků, finance sboru byly mizivé.

Rok před povodní nebyl na akce tak hojný jako minulý, ve sboru se totiž objevily vnitřní spory o vedení. Přesto se celý sbor vydal na župní sjezd do Benešova. Oheň se objevil v obci jen jednou, a to na Kamenné Lhotě, kde vyhořelo celé stavení i se stodolou a chlévem.

Roku 1906 se do Popovic od Jankova přihnala katastrofální povodeň, s jejími následky se obyvatelé vesnic na Chotýšance museli potýkat ještě mnohá léta. Práce a nasazení při povodni nejen místních hasičů je popsáno v příslušné kapitole. Sbor utrpěl největší hmotné škody ve své historii, stříkačka byla poničena, ale po opravě byla způsobilá k použití. Z celkové délky 120 metrů hadic bylo v pořádku pouze 40 metrů, zbytek byl zničen. Dále byly zničené některé uniformy členů a také plátno na nové. Téměř celá knihovna čítající 286 knih a několik čísel časopisů Hasičské rozhledy, Hlasy domoviny a Libuše odplavala. Kroky ke znovuzřízení knihovny započaly ještě téhož roku na podzim a zanedlouho knihovna měla přes sto svazků knih, především díky dárcům. Jako zachránci životů byli oznámeni následující: František Dvořák, Václav Fejtek, Vojtěch Vondra, Antonín Červ a Antonín Zeman.

Situace ve vsi ani v okolí nebyla moc veselá v roce 1907, následky povodně bylo stále vidět na každém kroku. Ochotníci pro tento rok, kdy bylo potřeba se smát se více než jiné roky, uspořádali tři divadelní představení, bylo znovu sehráno *Třetí zvonění* a nově nazkoušené hry *Zvíkovský rarášek* a *Blázinec v prvním poschodí*. Sbor uspořádal v únoru již svůj 19. ples, který vynesl nečekaně téměř 40 korun. Popovice hostily v tomto roce okresní hasičské cvičení, to bylo uspořádané 9.6. Ze sborů byly: *Poříčí, Mokrá Lhota, Bystřice, Postupice, Jankov, Jiřín, Pičín, Čeliv, Milovanice, Jírovice, Velíš a Benešov*³⁹. Celkem se zúčatnilo 162 členů dobrovolných hasičů. Cvičení probíhalo před školní budovou směrem k faře. Členové absolvovali ještě jedno okrskové cvičení konané v Postupicích. Hasiči se vydali v tomto roce k ohni jen jednou, hořela hájovna na konci října. Členové konali požární hlídky na požádání obecního úřadu. Ze sboru odešel velitel František Dvořák, jenž byl velmi kladně hodnocen za práci při povodních.

Následující dva roky upadl sbor v nečinnost, v roce 1908 se ještě konaly nějaké akce, o rok později se neodehrála ani jedna schůze výboru, jediná společná akce bylo hašení úmyslně

³⁹ Tamtéž, strana 22.

založeného požáru v Miroslavi. Jednu schůzi měl pouze zábavný výbor. Sbor si v roce 1909 procházel velkými finančními problémy, nelze se divit, že aktivita klesla na nulu. Za nezaplacení pohledávek od firmy R. A. Smekal byla na sbor podána exekuce. Jednalo se o vybavení pořízené v letech 1902-7 v ceně 174 korun a 33 haléřů. Sbor měl dluhy i v předchozích letech existence, ale vždy je dokázal včas uhradit. Vedení sboru si uvědomovalo vážnost situace už v roce po povodni, kdy sboru uplavalo téměř všechno vybavení i většina knihovny. Obecní úřad žádalo o zaplacení uniforem a dluhu u krejčího Červa, obec však velkými prostředky nedisponovala. Okresní hejtmanství žádal sbor o finanční příspěvek, žádost však nebyla kladně vyřízena, jelikož nešlo žádat o příspěvek pro sbor, ale jen pro fyzické osoby. Dne 29. září firmě R.A. Smekal došla trpělivost a k Okresnímu soudu v Benešově podala žalobu na sbor. Dluh se díky soudním výlohám zvětšil o 30 korun a 30 haléřů, plus o úroky z nezaplacené částky, které činily 14 korun a 70 haléřů. K soudu se nikdo ze sboru nedostavil, jednatelem byl v té době Emil Hvězda, s ním také firma komunikovala. Sbor dluh ve stanovené lhůtě nevyrovnal, a proto došlo k exekuci. Zde se však sbor dokázal na poslední chvíli zachránit, peníze si vypůjčil ve spořitelně a záložním spolku a dluh ve výši 219 korun a 33 haléřů zaplatil. Kronikář Bondy tuto neslavnou epizodu z historie sboru do kroniky nijak nezaznamenal.

Po vyřešení závazků s firmou Smekal ze Smíchova se sboru začalo dařit lépe. Ze sboru byli vyloučeni někteří členové a změnilo se vedení. Z protokolu z valné hromady v lednu 1911 se lze dočíst, stížnost velitele sboru na činnost lidí v Miroslavi při požáru. *Ačkoli tamější občanstvo myslíc, že když přijedou k ohni hasiči, samo jest vší práce zbaveno. Klidně k hašení přihlíželo, aneb si své polní práce jako by se jich to netýčilo, dále konalo.*⁴⁰ Do dvou let se podařilo zaplatit dluhy, díky výnosům z akcí, které sbor pořádal jako bylo již tradičně hrané divadlo, poprvé uspořádaný výlet s kapelou do Mladovic nebo každoroční ples. Rok 1911 hasiči v Popovicích pojmulí velkolepě. Uspořádali k výročí 25. letům existence župní sjezd a cvičení uskutečněné 9. července. Na financování sjezdu se podílela i obec. Do sboru se přihlásilo několik nových zájemců o členství. Od srpna sbor vykonával požární hlídku. Počet členů byl po změnách 46 členů.

⁴⁰ Protokolní kniha sboru dobrovolných hasičů v Popovicích, Popovice 1900-1913, uloženo v soukromém archivu člena SDH Popovice, strana 279.

Následující rok sbor vyjížděl jen k požárům úmyslně založeným. První z nich se odehrál v únoru v Nové Vsi, kdy někdo podpálil hostinec U Voříšků a druhý se stal v osadě Peklo, v červnu. Jinak sbor nevyvíjel žádnou velkou činnost. Konaly se jen obvyklé zábavy jako ples a divadlo.

Poslední předválečný rok se členové usnesli, že je potřeba nového skladiště. Začali se shánět peníze na stavbu. Mezi dárci se objevil častý sponzor hrabě Filip Šternberk, vlastník velkostatku Líšno Daněk, pojišťovna Slávie a samozřejmě obecní úřad Popovice. Ten poskytl i stavební pozemek. První ozvěny války se dotkly i sboru: *Rakouské vojsko obsadilo hranice Bosensko Srbské zmobilizovalo některé ročníky. Ze sboru našeho povolán byl př. Ant. Fejtek.*⁴¹ Při bouřce na konci září blesk zapálil dům Josefy Beránkové. Mimo tento požár sbor zasahoval ve Vojslavicích a Pičíně.

První měsíce roku 1914 žil sbor svým běžným životem, konal se ples a nacvičovalo se divadlo. Po několika letech Popovice navštívil kardinál. Sbor kardinála Skrbenského uvítal v dubnu spolu s ostatními obyvateli. V létě se sbor chystal na župní cvičení a sjezd. Dosavadní život a přípravy hasičů v obci přerušila válka. Ta ochromila hasičský život až do roku 1918. Za dobu války se sbor zúčastnil jednoho požáru, kdy vyhořela stodola Antonína Brennera v Mladovicích. Podařilo se dokončit hasičské skladiště. Jinak činnost sboru ustala. Probuzení ze spánku přišlo ještě před koncem války. Po třech letech se sešla schůze, která rozhodla o konání plesu. Ten se uskutečnil v únoru a výnos byl dán na dobročinné účely. V březnu se po dlouhé době sešli členové, kteří nebyli na frontě, k valné hromadě.

Sbor se po více jak 30. letech existence pouštěl do nové doby, která přinášela hodně změn. Od toho léta, kdy blesk uhořel do stodoly rolníka Dvořáka, se v požární ochranně obce mnohé zlepšilo. Sbor si prošel svým „zlatým“ obdobím, které provázelo nadšení z budování spolku a chvála nejen z řad lidí, ale i obce a župy. Musel si i projít obdobím naprosto odlišným obdobím, kdy mnozí předpokládali zánik sboru. Nakonec však sbor přežil i toto své „temné“ období, aby mohl dále pokračovat v započaté práci i v následujících letech. Sbor se během let účastnil uhašení několik desítek požárů, mnoho z nich bylo založeno úmyslně. Od začátku století se podílel velkou mírou na kultuře v obci.

⁴¹Pamětní kniha sboru dobrovolných hasičů v Popovicích 1887-1918, uloženo v knihovně OU Popovice, stran 25.

10. Popovice v době Československé republiky

10.1 Oslavy konce války

Téměř všechny dostupné prameny až na výjimky jako je farní kronika, oslavují vznik republiky jako významný přelom. Některé prameny jako například sokolská kronika jsou horlivější a popisují nově vzniklou republiku jako osvobození od německého útlaku trvajících tři sta let. Pro všechny však konec války znamenal konec všech útrap doma i v zákopech a návrat vojáků domů. Nejvíce byli oslavováni navrátilci z legionářských řad. Francouzských legionářů se vrátilo šest, stejný počet byl i navrátilců z Ruska, italských legionáři se vrátilo pět vojáků. Mnohem větší byly počty vojáků, co zůstaly na evropských bojištích, celkem se domů nevrátilo 39 mužů. Oslavy v Popovicích začaly již večer 27.10. a pokračovaly i další den.

Legionáři se po válce účastnili v uniformách nejen oslav vzniku republiky, ale i dalších oslav v obci či pohřbů. Těšili se velké úctě. Při pozemkové reformě měli přednostní právo při rozdělování pozemků.

10.2 Poválečné problémy

S koncem války všichni doufali v klidná následující léta. Asi málokdo by čekal, že příští léta budou v Popovicích poznamenána také bojem, už ne bojem se zbraní v ruce, ale bojem náboženským, který bude sváděn nejen v kostele, ale přenesen se do školních lavic, do některých rodin, do sportu a kultury i do památky zemřelých v první světové válce.

Vesnice se po válce rozdělila na dva náboženské tábory. Jedni zůstali věrní katolické církvi, druzí přestoupili k církvi československé. Počátek toho sporu lze hledat v roce 1921, kdy do Popovic přijel kněz církve československé. Do Popovic ho přivedli rodáci z Popovic, jež odešli do Prahy, hlavní organizátorkou byla rodina Jirsova, rodina dcery tehdejšího starosty Brodiny. Dne 6. ledna přijel do Popovic kněz Šimšík a odsloužil zde první mši, u místních katolíků mělo zavládnout dle farní kroniky zděšení, že se chystají obsadit kostel, a proto se sešli ho chránit. Nic takového se však nestalo. Účastníci mše se místo obsazování kostela šli občerstvit do dolní hospody na Závisti. Do čela nové církve v Popovicích se postavil Václav Fejtek z Popovic, Josef Dvořák z Vojslavic, Ferdinand Prošek a František Soukup z Popovic. Při sčítání lidu v roce 1921 se k Československé církvi přihlásilo v Popovicích 214 obyvatel. Příští mše se konala ve škole, kde došlo i k prvním křtu.

Od této doby existovaly v Popovicích dvě církve. Většinou příslušníci nové církve byli členové Sokola a příznivci národní socialistické strany nebo agrární. Naopak římskokatolíci měli protiváhu Sokola v taktéž nově založeném Orlovi a podporovali lidovce. V zastupitelstvu vždy zasedaly oba dva tábory a rozdělené měly i nejdůležitější funkce v obci, funkce starosty a místostarosty. Hlavní důvody v odpadnutí od původní církve viděl kněz Štenc v zážitcích po první světové válce. Příklon k socialismu přičetl na vrub místní chudobě. V obci fungovaly i dva oddělené finanční ústavy, jeden pro katolíky druhý pro Československou církev.

O boj, který vedli dospělí, nebyly ušetřeny ani děti ve škole, kde většina učitelů byla příslušníky československé církve. Jedinou výjimku tvořil Josef Kazda. V čele školy stál tehdy Cyril Brázda, mezi ním a místním farářem lze těžko mluvit o harmonickém vztahu. Hlavním bodem sváru se stalo snímání křížů a výuka náboženství ve škole. Brázda nastoupil ve školním roce 1920/21 a hned měsíc po nastoupení do školy nechal sejmut kříže ve třídách, stalo se v krátké době již podruhé. Poprvé to bylo po konci války. Další boj se odehrával na poli známkování, kdy dětem, které by šly na svátek Neposkvrněného početí Panny Marie do kostela, a ne do školy, hrozila špatná známka. Ve svátek 8. prosince se sešli rodiče po mši v kostele a vyrazili do školy zpět kříže pověsit. Starosta a předseda školní rady Brodina se nedostavil, podle farní kroniky se někam ukryl, protože to byl národní socialista. Rodiče si vymohli klíče od místnosti s kříži a rozvěsili je zpět do tříd. Spor začal gradovat, jeden z učitelů bývalý legionář a syn mlynáře z Postupic Kopecký odmítl pustit rodiče do své třídy se slovy, že si symbol rakouské církve nenechá do třídy pověsit. Následovala ostrá výměna názorů, tu museli uklidňovat členové místní školní rady, lidé se rozešli, ale aféra s kříži pokračovala. Učitelé se obrátili na četnickou stanici, která případ začala vyšetřovat a jednotliví aktéři byli voláni k výslechům. Kříže byly opět odpoledne na příkaz školního inspektora Soukupa sejmuty. Na své místo se vrátily až ve školním roce 1929/30 za nového ředitele Kazdy. Podle faráře odškolení Pičina k Jankovu a Plchova, Kobylí a Vojslavic k Ouběnicím bylo zapříčiněno právě protikatolickou činností Brázdy. Pičín se opravdu odškolil kvůli náboženské otázce do Jankova, místní to dále vysvětlovali lepší cestou a měšťanskou školou v Jankově. Navíc jmenované vesnice nechtěly přispívat na novou budovu školy v Popovicích.

Spor na poli sportu a kultury spolu svedli dva „dravci“ Sokol a Orel. Obě dvě nově založené organizace měly jednotný program, jen je rozdělovalo náboženství. Mezi oběma vládlo napětí. O historii Sokola pojednává jedna z kapitol této práce. O Orlu se žádné dokumenty vztahující

se k organizaci samé nedochovaly. Kulturní a vzdělávací činnost pro mládež zajišťovalo též nově založené Sdružení katolické mládeže. Velký spor se mezi jednotami rozhořel o přidělené místo ke zřízení cvičiště, každá požadovala své. Padala obvinění, především ze strany orlů, že sokolové dostali lepší kus půdy. Další bitva se Sokolem se udála na poli knihoven. Na faře se nacházela jedna a druhou vlastnil Sokol.

Poslední z velkých sporů se točil okolo pomníku na památku zemřelých v první světové válce v roce 1922. Farář si dal za podmínku, že přispěje pouze, když bude pomník vysvěcen a bude na něm kříž. To osvětová komise odmítla. V Popovicích se tedy nacházejí dva pomníky, jeden z nich se nachází v kostele jedná se oltář věnovaný všem padlým z farnosti popovického kostela. Zřízen byl v roce 1927. Před kostelem se nachází druhý pomník, postaven byl z peněz obce a sbírky roku 1923.

10.3 Pozemková reforma

Při pozemkové reformě byl rozparcelován celý dvůr v Mladovicích a polovina dvoru v Popovicích. Žadatelům o půdu se dostalo okolo 80 ha půdy. Žadatelům z Věžniček a Kamenné Lhotky byla poskytnutá půda z Buchlovského dvora. Popovickému velkostatku zůstalo 90 ha půdy, na těch hospodařilo Družstvo národně socialistické. To fungovalo mezi lety 1923-25. Zánik družstva souvisel se špatnou pracovní morálkou družstevníků a organizací. Dvůr koupil za 700 tisíc Josef Řezníček, jeho rodina měla před reformou v nájmu Mladovický dvůr. Díky reformě se podařilo zlepšit situaci v mnohých chudých rodinách.

10.4 Politické poměry

Československá strana lidová a Národní strana socialistická nebyly jediné dvě strany, které měly ve vesnici své voliče a členy. Při prvních volbách roku 1919 se do obecního zastupitelstva dostala ještě Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu. Agrárníci i lidovci získali po třech místech v zastupitelstvu, počet hlasů se pohyboval okolo 80. Drtivě je porazili národní socialisté, jež získali 12 míst, na to potřebovali 300 hlasů. Na volbách v roce 1923 je zvláštní, že chybí národní socialisté. Lidovci získali nejvíce hlasů a to 203. Jednota malozemědělců získala 102 hlasů, živnostníci skončili třetí se 47 hlasy a poslední byli agrárníci se 47 hlasy. V roce 1925 vyhráli s těsným náskokem lidovci se 157 hlasy. O sedm hlasů méně dostali národní socialisté, agrárníci obdrželi jen 43 hlasů, sociální demokraté o dva méně. Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská dostala 38 hlasů a poslední

komunisté 15 hlasů. O dva roky později při dalších volbách do zastupitelstva vyhráli lidovci, kteří dostali stejný počet hlasů jako v předchozích volbách, za nimi skončili lidovci se 127 hlasy. Polepšili si agrárníci s 55 hlasy a také komunisti s 18 hlasy. Živnostníci získali 22 hlasů a sociální demokraté 36 hlasů.

10.5 Další události v obci

Čtyři roky po konci války začaly přípravné práce na památníku, který by připomínal památku padlých v první světové válce. Památník byl umístěn před tvrzí, stál 7 000 korun. Peníze byly vybrány pomocí veřejné sbírky. Památník byl slavnostně odhalen 22. října 1922 za účasti zastupitelstva, sokolů a hasičů.

Rok 1923 začala stavba silnice z Popovic do Pičína na části do Kondratic. Obec nedisponovala prostředky na stavbu, proto si musela vzít půjčku. Při volbách bylo zvoleno nové zastupitelstvo, starostou celé obce se stal František Dvořák. Obec podala žádost na zřízení telefonu na místní poště. Žádosti bylo vyhověno a v lednu následujícího roku byl telefon zaveden. Mezi zajímavé věci, co přerozdělovalo obecní zastupitelstvo, patřilo rozdělení tanečních zábav mezi jednotlivé hostinské. Jednalo se o zábavu na koledu, svatodušní svátky, posvícení, masopustní neděli a úterý, pouťovou zábavu a posvícení a pomlázku.

Následující rok byla splacena půjčka na silnici do Kondratic. Částka se vyšplhala na necelých 13 000 korun. Zemřel první poválečný starosta obce František Brodina. Pohřbu se účastnili všechny spolky v obci.

Nová silnice a péče o ni byla častým námětem jednání na obecním úřadě. Jednak se najímali lidé na úpravu silnic a v zimě na odklizení sněhu na silnicích. V roce 1926 došlo k instalaci prvních dopravních značek na silnicích v Popovicích, ty zakazovaly rychlou jízdu. Ani v tomto roce nedošlo na dokončení cesty z Kondratic do Pičína. Situace okolo nové silnice se změnila rok nato. Obecní úřad se dohodl s Pičínem, ten poskytl zdarma pozemky a Popovice měly postavit cestu, na kterou si opět vzaly půjčku. Na silnicích přibýly nové směrové značky, část silnice byla osázena stromky. Další převratná novinka související se silnicemi bylo zavedení autobusové dopravy do Popovic roku 1931, autobusy jezdily z Benešova přes Popovice do Louňovic pod Blaníkem.

Roku 1926 obec definitivně přišla o osadu Leč. Získala ji obec Postupice. Leč přešla do Postupic postupně i školou a farou.

V roce 1932 se stal novým starostou Karel Hruška, stalo se tak po sebevraždě odvolaného starosty Jana Hocka. Pravděpodobně důvodem sebevraždy byla krádež peněz z obecního rozpočtu. Rozpočet obce byl již od druhé poloviny 20. let do konce republiky nevyrovnaný. Většinou obci chybělo okolo 20 000 korun k zaplacení všech svých pohledávek

Ve třicátých letech se často na schůzích obecního zastupitelstva objevovaly žádosti o podporu ve stáří. Obecní úřad neměl tolik peněz, aby mohl schválit všechny žádosti. Do přeplněné obecní pastoušky se všichni, kdo potřebovali, nedostali. Například Josefa Buchalová se do pastoušky nedostala, byla nemocná a nemohla pracovat, bylo schváleno, že bude ubytovaná v domě patřící Karlu Hruškovi. O její výživu se starala celá obec, každý den se měla hlásit v jiném domě. Velké problémy už před válkou způsobovala obci rodina Zikmundů. Tato rodina se těšila velmi špatné pověsti v celém okolí. Živobytí si obstarávali členové rodiny především krádežemi, ale i vraždou. K dobru jim lze přičíst jen to, že nekradli v obci. Té však způsobovali problémy se žádostmi o podporu, neplacením nájemného z domku na Pazderné Lhotě nebo tím, že u sebe nechávali bez povolení obce zloděje, cikány a vrahy. Asi největší problémy nastaly, když dospělí za své činy skončili do vězení a na obci zůstala starost o děti, které se musely dát do náhradních rodin v obci a platit na ně.

V roce 1934 byla dokončena elektrifikace. Polovina peněz šla z jednotlivých osad, ale obecní úřad také přispěl a druhou polovinu platil elektrárenská svaz. S nápadem přišla osada Popovice a ostatní osady se k ní přidávaly. Mnohde se to neobešlo bez hádek mezi občany. Na Věžničkách se sešla celá obec, po tři dny se konaly schůze, z nich dvě skončily hádkou. Na třetí byl pozván obecní starosta Hruška, který vedl schůzi a vysvětloval dotazy ohledně elektrifikace, nakonec dal hlasovat. Hlasování osadního zastupitelstva dopadlo pro elektrifikaci. V každé osadě se musela přípojka do domu platit samostatně. Díky tomu se do hospodářství začaly pořizovat stroje s elektromotory pro ulehčení práce. Do Popovic bylo pořízeno šest lamp a na Věžničky jedna lampa veřejného osvětlení.

Kromě problémů s nedostatkem financí se ve 30. letech někteří občané pustili do sporu s nově nastoupeným farářem. Tentokrát však nešlo o spor dvou církví. Nová bitva se vedla mezi členy katolické církve v Popovicích. V roce 1935 nastoupil do Popovic farář Josef Bartůšek, Popovice

už znal, sloužil tu na krátkou dobu v letech 1933-34. Jeho znovunastolení po faráři Františku Tlapovi se snažilo zabránit několik farníků. Jako hlavní organizátory farář jmenoval v kronice: kostelníka Antonína Stojánka, hrobníka Vojtěcha Vyhnala, starostu obce a člena Československé strany lidové Karla Hrušku. Z ostatních vesnic to byl hospodský z Miroslavi František Beránek a osadní starosta Pičina František Vrzal. Jmenování měli věc řešit s patřičnými úřady až v Praze. Důvod sporu je neznámý, farář uvádí jen starou zlou povahu farníků popovických. Dále přiznává, že měl spory s některými farníky. Stojánek měl mít s Bartůškem problémy už od studentských let (Bartůšek pocházel z Bystřice), Vyhnal se s farářem nepohodl kvůli hřbitovu, Hruška měl bránit svého švagra Dvořáka z Miroslavi, jenž měl také problémy s farářem kvůli hřbitovnímu místu. Faráře naopak bránili učitel Josef Kazda, František Vyhnal z Miroslavi a lidovecký funkcionář Eduard Hruška z Vojslavic. Farář Bartůšek v Popovicích zůstal až do smrti v roce 1953.

V dubnu roku 1937 přijel do Popovic na vizitaci arcibiskup a kardinál Karel Kašpar, o návštěvě se nic ve farní kronice nepíše. Z dochovaných fotografií rodiny Hruškovy, lze vidět, že uvítání bylo před kostelem. Byla také postavená slavobrána a krom faráře uvítal návštěvu starosta s rodinou a zastupitelstvem. Proběhla i slavnost biřmování.

V roce 1939 se zastupitelstvo poprvé věnuje otázce stavby vlastního obecního úřadu, pro nedostatek peněz se žádná budova nepostavila ani v roce 1939 ani v žádném jiném roce. Celý rok 1939 se projednávaly chudinské podpory, opatřování bytů a koupě plemenného býka. Ten byl přidělen Karlu Hruškovi.

10.6 Konec republiky

Konec republiky a s ní spojené události, nejsou v dostupných pramenech nějak zvlášť komentované. Výjimku tvoří kronika TJ Sokol, kde je podzim roku 1938 popisován jako tesklivé období, kdy lidé drželi pospolu. Jaroslav Fejtek vzpomíná ve své kronice, že už léto 1938 bylo plné obav a napětí. Josef Dvořák komentuje jenom mobilizaci v září jako krátkou záležitost, kdy se muži vrátili velmi rychle zpět domů. Dále vzpomínána zatemňování a noční hlídky. Hlídky v Popovicích složené ze strážníků, hasičů a sokolů hlídaly mosty, silnice, mlýny a poštu od 29.9. po dobu čtyř dnů.

Události brzkého jara 1939 komentuje Kronika Věžniček takto: *A Němci přece přijeli.*⁴² Popovice spolu s celou zemí vstoupily do nového období, které s sebou přinášelo nemalé změny. První postihly malou část židovského obyvatelstva v obci, které bylo vyloučeno z veřejného života. A další změny pokračovaly s počátkem války. Přišly povinné dodávky potravin a situace se s postupující válkou zhoršovala.

Popovice prožily válku se všemi nepříjemnostmi, jež válka přinesla, od potravinových dodávek, útlumu veřejného života, nucenými pracemi až po strach ze schovávání partyzánů. Konec války přinesl příchod ruských jednotek i do Popovic. Po válce přišly 50. léta, kdy politika zničila nejen typický obraz vesnice s mnoha soukromými zemědělci, ale také život ve spolkových aktivitách. Normalizační léta přinesla do Popovic změny, ne všechny se obyvatelům líbily. Především byla v roce 1972 zrušena obec Popovice a připojena k sousedním Postupicím, což mnoho obyvatel, „hrdých Popováků“, neslo velmi těžce. Pravděpodobně zde začíná velké soupeření mezi obcemi Popovice a Postupice. Zrušena byla i místní škola, školka ještě nějaký čas přežila. Na druhou stranu poprvé se něco v Popovicích vybudovalo, byl to především vodovod, ale i další stavby. Spolková činnost v 70. a 80. letech byla na vrcholu. Po roce 1989 se Popovice opět osamostatnily.

⁴²DVOŘÁK, Josef: *Osada Věžničky*, strana 27.

11. Škola v obci Popovice

První škola v Popovicích byla postavena roku 1786 nesla číslo popisné 39 a nápis „K štěstí užívajíc mládeže stojí“, po necelých šedesáti letech roku 1835 byla škola přestěhována, do budovy č.p. 78, která byla již od začátku nevyhovující. Původním určením budova sloužila jako tkalcovská dílna. I přesto škola v této budově působila až do svého konce v 70. letech 20. století. Mezi hlavní problémy stavebního řešení školy patřily tmavé úzké chodby, nevyhovující toalety a blízkost hnojiště. První pokus o stavbu nové školy se pokusila iniciovat v roce 1897 okresní školní rada, její počínání ztroskotalo na obvyklém problému v Popovicích, na nedostatku financí.

Školu navštěvovaly děti z Popovic a jejich osad a samot, dále to byly děti z Nové Vsi, Miroslavi, Leče, Chudláze, Kopanin, Bedřichovic, Buchlova, Čestína, Kobylí, Vojslavic, Plchova, Holčovic, Hlivína a Pičína. Postupně se jednotlivé vesnice začaly odškolovat k bližším vesnicím nebo stavět vlastní školy.

Roku 1874 měla škola dvě třídy, o devět let později přibyla třetí a čtvrtá třída. O tři roky později se otevřela žákům pátá třída. A od roku 1888 se škola stala šestitřídní. Všech šest ročníků vydrželo na škole až do druhé světové války. Počet žáků docházející do školy v 90. letech 19. století byl okolo 450 dětí. Číslo na přelomu století kleslo, protože školu opustili žáci z Bedřichovic, kde byla založena škola nová. K Bedřichovicím byly přiškoleny další dvě vesnice Čestín a Buchov. Další poklesy se odehrávaly v průběhu roku, a to především v posledním ročníku, kde od začátku zemědělských prací, od května až po jejich konec do listopadu, bylo velké množství dětí s úlevou od školní docházky.

Řídícím učitelem na škole byl v 90. letech 19. století Jan Kába, další učitelé na škole byli: Vincenc Wurm, František Kuklík, Josef Procházka, Emil Poláček a František Hodík. Jediná žena učitelka na škole Künnerová vyučovala industriální předměty. Náboženství vyučoval kněz. Pro děti byly povinné mše, kterých se zúčastnily ve středu a v pátek v doprovodu učitelů před samotným začátkem vyučování. Farář si při výuce stěžoval zejména na chování chlapců ze samot pocházejících z těch nejchudších poměrů. Měli být neukáznění, hrubí a v učení nevynikali. Dalším problémem při vyučování byla přeplněnost některých tříd. V této době byla založena Ruzhova nadace, založil ji Ruzha z Mladovic a sloužila k nákupu knih pro děti z chudých rodin.

Další známé informace o složení učitelského sboru pochází již z 20. století. Před první světovou válkou neučil v Popovicích již nikdo z předešlých kantorů, řídícím učitel byl Osvald Dotlačil, jako další působili na škole Emil Hvězda, Josef Kazda, Vítězslav Lehovec, Otakar Jiroušek, František Veselý, František Nechanický a Františka Bohdanecká.

11.1 Za války ve škole

Ihned na začátku války čekaly na učitelský sbor změny. Nečekaně zemřel František Nechanický ve věku 39 let. František Veselý byl odvolán do školy v Somicích, naopak ze Somic přišel do Popovic Antonín Weigl. Emil Hvězda byl v prosinci 1914 povolán na frontu. Do té doby vyučoval ve třetí třídě, díky jeho odchodu byly třetí a pátá třída, kde vyučoval Josef Kazda spojeny. Nově do školy přišla druhá učitelka Milada Rašková. Rašková byla rozvedená dcera řídícího učitele Dotlačila, do Popovic přišla i se syny. Návštěva školy v této době byla slabá a rodiče byli nespokojeni se situací ve škole. Starší děti do školy v období polních prací téměř nechodily.

I přes vypuknutí války škola začala jako i v letech před válkou 16. září. Na začátek školy děti absolvovaly mši v kostele v Popovicích. Z dalších významných událostí, jež se slavily ve škole to byly císařovy narozeniny a oslavy jeho svátku nebo dětský den. Konec roku byl 15. července, kdy děti opět navštěvovaly kostel kvůli slavnostní mši, dále zpívaly Rakouskou hymnu a recitovaly oslavné básně na císařství a císaře Františka Josefa. Každoročně hraběnka Šternberková darovala nejchudším dětem ve škole šaty a další potřebné věci. Počty dětí se ve válečných letech pohybovaly okolo 350 dětí ve škole.

Popovice byly dosti daleko zákopům první světové války, ale i sem se dostaly ozvuky bojiště. Děti navštěvující školu si nemohly nevšimnout určitých změn ve škole, nemluvě o změnách v řadách učitelských. Mezi další změny patřily různé sbírky, kterých se ve prospěch vojáků konalo velké množství. Děti spolu s učiteli sbíraly kovy, v roce 1915/16 se podařilo nasbírat 66 kg kovů, v témže roce se sbíralo i listí jahodníků, borůvek a ostružiní, které po vysušení se používalo k přípravě čaje, nebo byl prováděn sběr kostí. Dále se podařilo zorganizovat sbírku vlny a kaučuku. Mezi další způsoby, jak podpořit vojáky na frontě patřil prodej pamětních listů nebo válečných kokard. Dále děti i učitelé přispívali na jednotlivé půjčky nebo fondy a ústavy. Chlapci se účastnili branných cvičení pod dohledem učitelů. Změny postihly i samotné vyučování, například zákazem používání některých knih ve výuce, jak uvádí zápis ve školní

kronice: *Mnohé knihy byly zabaveny a jiné k užívání nepřípustny – zvláště některé školní!*⁴³

S přibývajícími padlými vojáky na frontě děti sázely stromy jako památku na padlé. Postupující válka nutila k hledání dalších zdrojů, k již výše zmíněným sbírkám přibýly další, na kterých se děti podílely. Nově se sbíraly kopřivy, ze kterých se připravovaly tkaniny a dále to byly listy především dubové a bukové. Ty sloužily ke krmení dobytka.

S postupující válkou a nedostatkem jídla se začal horšit zdravotní stav dětí. Ošetřující lékař Stejskal z Postupic u dětí zjistil duševní i tělesnou ochablost. Dalším problém byl podle řídícího učitele Dotlačila následující: *U žáků jevila se naprostá nekázeň, poněvadž otcův dohled doma chyběl.*⁴⁴

Ke konci války i nadále přetrvávaly problémy s nedostatkem učitelů a třídy byly slučovány. Nový školní rok 1917/18 doprovázely změny v učitelském sboru. Učitelé Hvězda a Jiroušek se vrátili do školy v lednu 1918. Ve škole se neučilo již od listopadu, protože chybělo palivo a děti tak měly prázdniny. Následně však byl učitel Jiroušek kvůli nemoci nahrazen novou učitelkou Růženou Hálovou. Milada Rašková odešla v dubnu do Postupic a byla nahrazena Barborou Cínerovou. Do konce války se nestaly ve škole žádné změny. Škola byla v zanedbaném stavu, školní rada nebyla svolávána a věci vyřizoval dle svého uvážení starosta Hocek. Mezi největší problém patřila budova sama. Podlahy byly shnilé, třídy plné vlhkosti a okna se díky hnilobě rozpadala. Dále to byl nedostatek základních pomůcek jako například sešity nebo papíry, nevyhovující školní nábytek nebo chybějící zvonky, ty padly také za Rakousko.

11.2 První republika a škola

Po vzniku republiky se znovu přihlásil ke slovu věčný problém Popovické školy. A tím byla nevyhovující budova, která si po letech, kdy nebyly peníze ani lidské síly na její rekonstrukci, žádala opravu. Opět bylo poukázáno na nevhodnost umístění školy, vedle zemědělského dvora, kde děti a učitele ruší zápach a hluk. Opraveny byly nejnnutnější věci ve škole.

Změn se dočkal učitelský sbor a místní školní rada. V čele místní školní rady stanul Hynek Dubský místo Jana Hocka. Zpět se vrátila Milada Rašková, ale jen na krátkou dobu, jiní odešli.

⁴³ Školní kronika 1913-1939, uložena ve Státní okresním archivu v Benešově, strana 43.

⁴⁴ Tamtéž, strana 50.

Další změny přišly hned ve školním roce 1918/19 děti se účastnily oslav vzniku republiky, slavily se narozeniny prezidenta a konaly se oslavy Mistra Jana Husa a Jana Ámose Komenského. Slavnosti byly doprovázeny oslavnými básněmi, promluvami učitelů a zpívány byly písně Hej Slované a státní hymna. Na konci školního roku děti se svými učiteli nešly do kostela na mši. Slavnostní ukončení školního roku se odehrálo jen ve škole. Poprvé si děti poslechly také přednášku o Mistru Janu Husovi, po společném zpívání hymny se rozešly na prázdniny. Objevila se i poslední válečná sbírka, tentokrát děti vybíraly na padlé legionáře.

První poválečný školní rok začínal pouze se čtyřmi učiteli: Dotlačilem, Raškovou, Lehovcem a Kazdou. Dotlačil ještě tento školní rok odešel do penze, jeho dcera odešla učit do Benešova. Nové posily do učitelského sboru dorazily v březnu. Jednalo se o čtyři mladé učitele, byli to: Jan Sejk, František Linhart, Karel Strnad a Karel Lejhanec. Ve škole pokračovaly úpravy budov. Nechyběly oslavy 28. října. Školní rok byl zakončen promluvou o Janu Žižkovi, průvodem s dospělými a večerní slavností se zapálenými ohni na kopci Ďábelce. Řídící učitel Dotlačil odešel na odpočinek do Postupic. Jednalo se v kraji o uznávaného učitele a spisovatele, což dokazuje i malý medailonek v knize Čeňka Habarta vedle takových jmen jako byl Jan Herben, Prokop Chocholoušek či Josef Šusta z Jankova.

Rok 1920/21 učitelé sejmulí kříže ze stěn tříd, což vyvolalo výše popsanou reakci u některých rodičů. Pokračoval další rozchod s katolickou církví např. školní rok už nezačínal mší v kostele apod. Nová tradice slavení svátku spojující se s republikou nebyla vynechána ani tento rok, slavil se vznik republiky, spolu s celou vesnicí ve slavnostním průvodu. Připomenuto bylo výročí Bílé hory, zásluhy M. R. Štefánika, oslavily se narozeniny prezidenta a proběhly oslavy Jana Husa. Opět se recitovaly básně, zpívaly písně a učitelé osvětlovali význam osobnosti nebo výročí. Ve škole se krom tradičního římskokatolického náboženství začalo vyučovat i československé náboženství, to vyučovali sami učitelé. S novým školním rokem děti přivítaly i obměněný učitelský sbor. Řídícím učitelem se stal Cyril Brázda. Nově dostaly místo v Popovicích tři nové učitelky, namísto dlouhodobě nemocné Františky Bohdanecké na půl roku nastoupila Hildegarda Gottesheimová, stálá učitelka byla Anna Blažková, Antonie Svobodová zůstala jen jeden rok, jelikož zastupovala nemocného Josefa Kazdu. Posledním novým učitelem byl Jan Kopecký. Problémy, které učitelé řešily nebyly jen pedagogického rázu, velmi obtížné se ukázalo shánění ubytování ve vsi. Další potíže byly i s uhlím na vytápění tříd a s petrolejem na svícení v zimních měsících. Uhlí bylo ve špatné kvalitě a petroleje bylo málo.

Přes prázdniny se vymalovaly třídy a byly udělány udržovací práce. Do budoucna se dělaly tyto práce každoročně přes prázdniny. Po inventuře v knihovně novým řídícím učitelem se zjistilo, že polovička knih chybí.

Rok po incidentu s kříží ve škole se odškolil Pičín, jednak v tom roli hrála náboženská otázka, další důvody byly lepší cesta a měšťanská škola v Jankově. Ráno 2. září si děti vyzvedly školní pomůcky ve škole v Popovicích a hned poté je odvedl člen místní školní rady z Pičina do Jankova. Popovice se bránily odškolení, jejich hlavní argument byl kratší vzdálenost, ta byla potvrzena, ale jen o 200 m. Pičín se tak definitivně v roce 1921 odškolil. Františka Linhart nahradil Vladimír Štětka, toho po krátké době nahradila Františka Dvořáková. Františka Bohdanecká se už na své místo nevrátila a odešla na odpočinek. František Kopecký byl mobilizován a místo něho na čtyři měsíce přišla opět Milada Rašková. Začaly práce na zvelebování školní zahrady. Za účast na taneční zábavě byly rozděny trojky z chování. Jednalo se o častý prohřešek místních žáků. Pokutu dostal také hospodský Slepíčka, majitel hospody Na Kopečku. I tento školní rok se neobešel bez změny v učitelském sboru. Odešel učitel Linhart a místo něho nastoupil Vladimír Štětka, přišla i nová učitelka Františka Dvořáková. Na konci roku byl propuštěn Jan Sejk. Novou tradicí zavedenou ve škole bylo divadlo.

Školní rok 1923/24 přinesl do osnov nový předmět občanskou nauku a výchovu. Naopak skončilo vyučování němčiny ve škole, důvodem byl malý zájem rodičů na tom, aby se děti učily německy. Pedagogický sbor se jako každý rok velmi proměnil. Řídícím učitelem byl stále Brázda, s ním na škole zůstávali Kopecký a Kazda, zbytek sboru byl tvořen jen ženskými učitelkami. Byly to: Božena Kabeláčová, Marta Pešková, Marie Ostenová a Vlasta Hošková. Děti ve školním roce uspořádaly sbírku na své vyhořelé spolužáky Šupkovy z Kopanin. Další novinkou byly školní výlety, děti se podívaly do Benešova na slepeckou výstavu a do Sázavy do skláren. Poslední akce ve škole se týkala většího zapojení rodičů. Do té doby byli jediní rodiče podílející se na chodu školy rodiče v místní školní radě. Bohužel, tato výzva nebyla vyslyšena, na besedy s učiteli, divadelní představení dětí nebo výstavu do školy moc rodičů nechodilo.

Následující rok se docházka rodičů zlepšila. Učitelé se jim snažili vysvětlovat, proč je důležité, aby se rodiče zajímali o školu. Na školní představení však stále mnoho rodičů nechodilo, nejspíše v tom hrála roli finanční otázka. Obvyklá výměna sboru se udála už v menší míře, novými učiteli byli Milada Nekolová, Milada Kašková a František Straňák. V polovině dvacátých let začalo ubývat dětí. V prosinci dostaly děti dárek, vkladní knížku s počátečním vkladem 5

korun, od záložny v Benešově. Škola nedostala v pozemkové reformě požadovaný pozemek, místo nevhodné zahrady.

Po celý zbytek dvacátých let se ve škole měnili její vyučující, a to velmi často i během školního roku, krom jediného už předválečného učitele Kazdy, který se po odchodu Cyrila Brázdy stal řídícím učitelem. V druhé polovině 20. let se o trochu zlepšila finanční základna školy. Do tříd byly zakoupeny obrazy s českými velikány, dostalo se velké péče a investic školní zahradě. Po odchodu Dotlačila byl byt řídícího učitele zrušen a udělány z něho dva kabinety pro učitele. Kazda byt nepotřeboval, protože vlastnil dům v Popovicích. V roce 1929/30 se ve škole v nižších ročnících objevil záškrť, této nemoci podlehl dva chlapci ze druhé třídy.

Na začátku 30. let škola přišla o několik žáků, osady Hlívín, Vojslavice a Plchov se odškolily ke škole do Ouběnic, jako jeden z důvodů byla uvedena neochota osad platit budovu nové školy v Popovicích, o které se stále mluvilo. Velkou roli určitě sehrála i vzdálenost do Ouběnic, která byla menší než do Popovic. Škole po celou dobu do začátku války klesal počet dětí, ve třídách se tedy objevovalo okolo třiceti dětí, což bylo snesitelnější než dříve, kdy do jedné třídy chodilo o dvacet dětí více. Ve 30. letech přicházejí do školy noví učitelé, kteří na škole zůstávají déle než jeden rok, jak to bylo běžné v předcházejícím období. Jednalo se o učitele: Františka Bronce, Ludvíka Košumberského, Miroslava Klenovce a Jiřího Holéře. František Bronec se zde oženil s Květou Hockovou, Miroslav Klenovec zůstal také v Popovicích na trvalo a stal se posledním ředitelem školy, na níž učil až do jejího uzavření. Ředitelem školy se stal také Ludvík Košumberský, ten se také usadil ve zdejším kraji, vzal si Marcelu Koubovu a jako ředitel působil v Postupicích.

Ve 30. letech se kromě stavby nové budovy zrodil nový cíl. Popovičtí si přáli měšťanskou školu, nejbližší byla až v Jankově a zřízení školy by zvedlo prestiž obce na úkor vedlejších Postupic nebo Ouběnic. Ani toto přání se nesplnilo, ale děti z Popovic, které chodily do měšťanské školy za války, už nemusely až do Jankova. Díky vysídlení Neveklovska se část obyvatel dostala nejen do Popovic, ale na celé Postupicko a měšťanka byla přemístěna do Postupic. Druhá polovina trvání republiky žádné velké otřesy do Popovické školy nepřinesla.

11.3 Svět dětí

Nejen škola vyplňovala volný čas dětí. Doma děti musely pomáhat s různými činnostmi už od předškolního věku. Například vybírání brambor nebo pasení hus na loukách a k tomu různé činnosti doma jako sekání dříví, musely nosit vodu či krmit dobytek.

Děti chodily do školy pěšky za každého počasí. Většina dětí chodila do školy v dřevákách v zimě a v létě naboso, do dřeváků se v zimě nosily punčochy. Dřeváky od sněhu způsobovaly na chodbách školy kaluže. Na chodbě školy se často dělo schovávání dřeváků. *Některý uličník to schválně promíchal, a to byla starost, než se jeden k druhému našel.*⁴⁵

Dřeváky se také daly skvěle použít ke klouzání na ledu. Kromě klouzání patřily k zimě další hry jako koulování, stavění sněhuláků nebo sáňkování. Od jara až do podzimu si děti hrály především na pastvách. Hrály se různé hry například s říkadly, s kamínky nebo s míčem, oblíbený byl také špaček nebo na jaře vyrábění vrbové píšťalky či pletení věnečků. Existovalo také mnoho variant hry na honěnou, které doprovázela různá říkadla. V létě se děti chodily koupat k rybníkům, bohužel se tato aktivita neobešla bez některých tragických případů, byly sice ojedinělé, ale za sledovanou dobu se utopily tři děti - z Nové Vsi, z Kamenné Lhotky a z Popovic.

Mezi jedno z mála vzrušení, na které se děti v létě těšily byla pouť, kdy přijely do vsi kolotoče a houpačky.

11.4 Cesta do školy mimo Popovice

Některé děti se vzdělávaly dále mimo Popovice. Jednou možností bylo gymnázium v Benešově, druhou možností byla měšťanská škola v Jankově. V Benešově se muselo shánět ubytování nebo jezdit vlakem z Lísku z nádraží Postupice. Do Jankova se chodilo pěšky, několik dětí se vydávalo přes lesy do školy. Domů se často přicházelo až za tmy. Čtvrtý ročník měšťanské školy byl v Benešově. Dojmy z této školy popisuje jeden z žáků takto: *Čtvrtý ročník měšťanské školy v Benešově byl pro mě, ošuntělého vesnického kluka v městském prostředí nezvyklým dojmem. Ještě v třídě bylo několik kluků také z vesnice, ale nemohli jsme se rovnat těm městským ani*

⁴⁵ DVOŘÁK, Josef: *Osada Věžničky*, strana 39.

*oblečením ani vystupováním.*⁴⁶ Pro děti, které žili mimo Popovice byly ranní cesty v jakémkoli počasí rutinou už od malička.

⁴⁶ FEJTEK, Jaroslav: *Kronika Popovic*, strana 349.

12. Spolkový život po roce 1918

12.1 SDH Popovice

Hasičská kronika je v roce 1918 zakončena těmito slovy: *Sboru se ujaly mladší síly s chutí započal nový život, k němuž a k jiné činnosti přeju mnoho zdaru.*⁴⁷ První poválečná schůze se konala v prosinci 1918. Rozhodnuto bylo o dalším plese na rok 1919. Po válečných letech se začala dělat revize výzbroje, každý člen měl přinést výzbroj, aby se zjistilo, v jakém je stavu. Na žádné velké aktivity se členové sboru nezmohli. Cvičení se konala pouze dvě, a to s nevalnou účastí.

Rok nato hasiči rezignovali na divadelní činnost a pronajali divadelní jeviště Kroužku divadelních ochotníků. Po revizi oblečení přišla řada i na stříkačku, ta po letech nečinnosti nebyla v dobrém stavu, některé její části byly naprosto zničené a jiné chyběly. Sbor se účastnil oslav Mistra Jana Husa spolu s ochotníky. Ti se během léta přeměnili na novou organizaci Sokol. Ten požádal hasičský sbor o knihovnu. Stran příspěvku na pojištění hasičského vybavení bylo paradoxní, že vlastní obec nepřispěla, ale sousední Nová Ves příspěvek zaslala. Cvičení byla na tento rok naplánovaná dvě, ale pro nezájem členů nebylo ani jedno uskutečněno. Jedna z mála akcí, která přežila válku bylo organizování plesu a účast na župních schůzích.

Nic na tomto stavu nezměnil ani rok 1921. O trochu se zlepšila pracovní morálka, konaly se tři cvičení se stříkačkou, ale ani jedno pochodové, opět kvůli nedostatku členů. V červenci a srpnu bylo mimořádné sucho, obecní zastupitelstvo požádalo o konání požárních nočních hlídek.

Činnost sboru se zlepšovala i další rok. Byly pořízeny nové hadice a pracovní stejnokroje, které se proměnily. Skládaly se z čapky s odznakem, blůzy a kalhot, bílou barvu uniformem nahradila modrá. Stříkačka se dočkala oprav a vyčištění. Zvětšil se počet schůzí vedení i počet cvičení, těch bylo celkem 12. Na příští rok bylo rozhodnuto, že se bude cvičit každou sobotu v sále, kde cvičí i TJ Sokol. S jednotou se definitivně vyřešila smlouva o pronájmu jeviště. Bylo dohodnuto, že ochotníci sehraji minimálně dvě představení a výdělek se bude dělit do pokladen obou organizací. Také se rozhodlo o předání knihovny sokolům, s tím že se hasiči nezdávali vlastnictví svých knih. Sbor uspořádal zábavu a ples, zúčastnil se okrskového cvičení. Na

⁴⁷ Pamětní kniha sboru dobrovolných hasičů v Popovicích 1887-1918, uloženo v knihovně OU Popovice, strana 28.

venkovní pomník připomínající padlé z první světové války přispěl sbor 100 korun a držel dne 28.10. stráž při odhalení pomníku.

Roku 1923 sbor získal několik nových posil, přihlásilo se celkem šest členů. Mimo běžných záležitostí, jako bylo pořádání cvičení, plesu apod., bylo vysláno několik hasičů na I. sjezd Svazu dobrovolného hasičstva československého v Praze. Sbor se zúčastnil okrskových cvičení v Bystřici, Velíši a Bedřichovicích. K uhašení ohně se vydal do Nové Vsi a Jiřína. Nic neobvyklého se nestalo ani rok následující, pouze byl do sboru začleněn sbor dobrovolných hasičů z osady Věžničky. V roce 1925 se sbor rozhodl pořídit si první motorovou stříkačku, s financováním pomohl obecní úřad, jelikož cena se vyšplhala až k 55 040 korunám. Stříkačka se pořizovala s kompletním vybavením. Členům se vyčítala neúčast některých na oslavách Mistra Jana Husa. Okrskové cvičení pro rok 1925 se konalo ve vedlejší Nové Vsi.

Koupě motorové stříkačky se stala záminkou pro to, aby sbor mohl po dlouhé době organizovat venkovní oslavu. Slavnostní předání stříkačky se uskutečnilo 13. července 1926. Přípravy trvaly téměř půl roku, bylo objednáno 500 upomínek a 50 plakátů. Oproti předchozím rokům se zvýšil počet cvičení. Program slavnosti začal ihned po obědě, kdy se odehrálo slavnostní uvítání hostů z okolních sborů. Celkem přijelo 110 dobrovolných hasičů. Po druhé hodině se sbory řadily do průvodu, jehož cílem bylo sokolské cvičiště. Na hřišti obecní zastupitelstvo předalo stříkačku do užívání sboru. Následovalo cvičení se stříkačkou a žebříky. Dále předvedli svoje cvičení žáci a dorost z TJ Sokol. Celé odpoledne provázala hudba a večer následovala zábava. Šanci vyzkoušet novou stříkačku dostali hasiči hned téhož roku na Věžničkách. Při valné hromadě bylo rozhodnuto, že stará stříkačka bude umístěna právě na Věžničky. Sbor jmenoval svého nejstaršího člena Filipa Bondyho čestným členem, při příležitosti jeho odstěhování. Ve sboru stále bylo pět členů zakládajících.

V roce 1927 sbor oslavil 40 let trvání v obci. Snaha oslavit výročí pořádáním župního sjezdu a cvičení nebyla úspěšná. Při oslavách Mistra Jana Husa byla na schůzi opět připomenuta povinnost všech členů se zúčastnit, a navíc obstarat hranici. Žádné veřejné oslavy výročí se nekonaly. Na Věžničkách vyhořela stodola u Kauckých. Následující rok protokoly o schůzích sdělují jen běžný chod sboru.

Protokoly schůzí se mění v roce 1929. Na Velikonoce sbor uspořádal taneční pomlázkovou zábavu. Cvičení se stříkačkou bylo prováděno od dubna dvakrát v měsíci, vždy v neděli. Po

letech se objevuje opět zpráva o dvou požárech. Poprvé sbor zasahoval v Popovicích u člena sboru Jana Hocka, podruhé v Mladovicích u dalšího člena Jana Střelky, kde začal hořet stoh. Krom plesu se žádné veřejné akce nekonaly. Na valné hromadě se již po několikáté ozvaly hlasy k pokračování v psaní pamětní knihy, bohužel toto přání nebylo nikdy naplněno. Nikdo se nechtěl psaní ujmout z důvodu, že by musel psát i nepříjemné věci, které se odehrály mezi členy. Rozhodlo se o prodeji jeviště. Sokolové měli již své vlastní a sbor ho tedy nijak nevyužíval.

Následující rok se ukázalo, že jeho prodej nebude jednoduchá záležitost, jeviště nebylo v dobrém stavu a cena za něj byla příliš vysoká. Zakoupeny byly věci pro první pomoc, které se měly brát s sebou v případě výjezdu. Sboru byla schválena žádost, aby se v případě požáru mohli půjčovat koně od jednotlivých hospodářů v obci, ti se postupně měli střídat. Koně byli v případě úrazu nebo smrti pojištěni. Ze zápisu schůze vedení v listopadu se lze dočíst, kam se chodilo zvat na plesy. Krom Popovic a jejích osad Věžniček, Kondratic, Kamenné a Pazderné Lhotky, Mladovic a samoty V Lesích, to dále byla Nová Ves a její osady Chudláz, Miroslav, chybí jen největší osada Pozov, z ostatních vsí: Bedřichovice, Želichov a Plchov. Ples byl považován za výjimečnou událost, proto se nikdy netiskly plakáty jako na jiné veřejné akce, ale chodilo se zvat osobně. Sbor se za rok 1930 účastnil hašení jednoho požáru v Leči. Vyrazil na veřejná cvičení do Pičina a Ratměřic. V červnu v Popovicích cvičil na cvičení TJ Sokol. Sbor začal odebírat opět Hasičské rozhledy, župní Věštník a Slezského hasiče.

Roku 1931 zasáhla hospodářská krize i místní hasiče: *Výbor sboru se usnáší, že letošní ples se pořádání nebude z důvodů hospodářských jaké dnes panují a bude pořádání pouze obyčejnou zábavu silvestrovskou, která není spojena se žádným vydáním.*⁴⁸ Situace se vyvinula jinak a ani v tento rok obyvatelé nepřišli o ples a ani o zábavu na poslední den v roce. I přes strach vedení sboru o výdělek, sbor vydělal 520 korun. Z nařízení, které vydala župa, museli poprvé hasiči skládat slib. Jako den slibu byly vybrány narozeniny prezidenta Masaryka. Byla objednaná hudba, kterou zajišťovali členové sboru, Před slibem se odehrála přednáška a Po něm členové sboru po mnoha letech sehráli divadlo *Zelené království*. Neúčast na slibu vylučovalo člena ze sboru. Z dalších povinností vydaných od župy bylo zvýšení poplatků, především kvůli financování stavby hasičského domu. Příspěvek činil 20 korun. Sboru byl nahlášen jeden požár

⁴⁸ Protokolní kniha SDH Popovice, Popovice 1914-35, uloženo v soukromém archivu člena SDH Popovice, strana 130.

v Postupicích. Na veřejnosti se sbor představil jen na jednom cvičení v Bukovanech. Při valné hromadě, která se nezvykle konala až v březnu 1932 starosta sboru chválil sbor při zásahu v případě ohně, avšak jeho kritika směřovala spíše k vztahům ve sboru mimo kritické situace.

Ples se řešil i další rok, tentokrát nikdo nezpochybňoval konání plesu, ale činní členi a jejich manželky chtěli vstup zdarma. Bylo jim vyhověno. Další veřejná slavnost se konala až v září, kdy s tělovýchovnou jednotou pořádali Tyršovu oslavu a s ní spojené pálení ohně. Konečně se podařilo prodat jeviště, ale cena byla velmi odlišná od původních představ. Jeviště koupila vesnice Čelivo. Sbor měl téměř 60 členů, nejvíce za celou svou historii. Celkem se členové sešli k 17 cvičením. Na okrskovém cvičení v Jinošicích se cvičilo se žebříky. Stříkačka byla použita dvakrát k čištění studní v obci.

V roce 1933 o Velikonocích hasiči nacvičili divadlo na zapůjčeném jevišti od Sokolů. Finanční situaci sboru tím nijak nevylepšili. Sbor mimo divadla utlumil svou činnost oproti jiným rokům. Výjezd k ohni nebyl žádný.

Oproti předchozímu roku, rok 1934 byl velmi bohatý na požáry. V první polovině roku začalo hořet v Nové Vsi, druhý požár se vyskytl v Postupicích. Další dva požáry se odehrály v obci, prvně zachvátil oheň stavení na Věžničkách a poslední požár roku byl lokalizován v Popovicích, kde se požár rozšířil na několik domů. Z veřejných akcí se konal v zimních měsících tradiční ples. Na oslavu jarních svátků a na Vánoce bylo sehráno divadlo.

Tři roky po prodeji jeviště se do Popovic vrátila historická opona, ta byla převezena z Čeliva, kam byla odvezena s prodaným jevištěm. Opona se nepoužívala a zůstala 80 let zapomenuta na půdě hospody. Sbor se začal připravovat na výročí, které se mělo slavit za dva roky. Na Věžničkách vyhořela chalupa čp. 17 do základů.

Zápisy schůzí zaznamenané v protokolní knize od roku 1914 končí poslední schůzí 5. prosince 1935. Lze předpokládat, že kniha se pro zápisy používala dále, jelikož na zadních deskách knihy je přilepen zápis schůze ze 13. května 1938, kde se jednalo o složení slibu republiky v Benešově. Zápisy mohly být z knihy vytrhnuty nebo psány na jednotlivé listy a vkládány do knihy, v dochovaném archivu se však nenašly. Zápisy pokračují až v roce 1966.

Po roce 1918 kulturní činnost, především hraní divadla a pořádání dalších kulturních podniků v obci, převzaly nově vzniklé organizace Kroužek divadelních ochotníků a z něho vzniklý Sokol. S tělovýchovnou jednotou měli hasiči podle všeho dobré vztahy a některé akce organizovali

společně. Sbor každoročně pořádá ples a občas zábavu nebo silvestrovský večírek. Účastnil se veřejných cvičení, župních sjezdů a dalších významných podniků v obci. Díky nepřesným záznamům do roku 1929, není známo ke kolika požárům sbor vyjížděl. Podle záznamů požárů z 30. let, lze usuzovat, že jich bylo méně než před válkou. Ve dvacátých letech činnost sboru stagnovala, lze to přičíst tomu, že do té doby sbor neměl ve spolkové činnosti konkurenci v obci. Ve třicátých letech i přes hospodářské problémy začal být sbor aktivnější a měl i více členů.

Po roce 1966 se činnost sboru v mnohém proměnila, ale hlavní úkol jako všech sborů zůstává ochrana před živelnými katastrofami. Výrazná změna přišla s novým typem požárního sportu pocházející ze Sovětského svazu, který se stal hlavní náplní nejen popovického sboru. Na jeho poli sbor výrazně uspěl především v 70. letech. Další novinkou, která souvisí právě s požárním sportem je rozšíření členské základny na děti, jejichž kroužek byl na vrcholu v úspěšných 70. letech, ale poté zanikl. Nově bylo také utvořeno družstvo žen, ve sportu stejně dobré jako mužské. Dnes je situace o poznání horší. Sboru chybí především mladší generace, kroužek dětí se nikdy nepodařilo obnovit. Umístění v soutěžích je na nižších příčkách, především kvůli věkové skladbě a zastaralé technice, která je velmi nákladná díky tomu, že požární sport je mladý sport a stále se vyvíjí. Kulturní akce sbor nepořádá žádné.

12.2 Historie TJ Sokol Popovice

Druhý největší spolek si na své založení musel počkat až do začátku republiky. Stal se jím Sokol, národní tělovýchovná organizace, založená již roku 1862 Miroslavem Tyršem a Jindřichem Fügnerem. Cesta k Popovickému Sokolu vedla netradiční cestou, přes kulturu.

12.2.1 Kroužek ochotníků

Předchůdce Sokola v Popovicích se stal kroužek ochotníků, jež začal působit v Popovicích a Mladovicích v březnu roku 1920. Navázal tímto na ochotníky, kteří začali v Popovicích hrát divadlo již na začátku století pod patronací sboru dobrovolných hasičů, a především jeho člena a místního učitele Emila Hvězdy. První zpráva v kronice datovaná 28.3.1920, hovoří o schůzce členů kroužků za účelem vyúčtování hry s názvem *Boj o nevěstu*, která byla sehraána o tři dny dříve, tj. 25.3. 1920. Hra vynesla po odečtení nákladů 51.20 korun. Z pořízeného zápisu se lze dočíst, že na této schůzi se také volil první výbor prozatímního ochotnického spolku, zvoleni byli A. Kláková, M. Kazdová, Jos. Dvořák, jenž se stal předsedou, Jos. Klápa s funkcí pokladníka,

Fer. Prošek a Jos. Bondy jako jednatel. Soubor v této době tvořily ještě tři dívky A. Vobecká, M. Dvořáková a Kr. Stojánková. V dalších měsících kroužek doplnili učitelé J. Sejk a Fr. Linhart.

Kroužek byl v prvních měsících existence velmi aktivní. Na další měsíc duben bylo naplánováno sehrání dalších dvou her, *Dejte mi šesták* a *Mlsáníčko*. Při květnové schůzi se rozhodlo o inscenaci hry *Zmatek nad zmatky* při příležitosti svátku letnic. Na této schůzi byl také řešen incident jednoho z ochotníků, Josefa Bondyho, který upozorňoval diváky na chyby, již se dopustili ostatní herci. Přes červen měl kroužek přestávku zapříčiněnou pracemi v zemědělství, a to především žněmi, přesto se kroužku podařilo získat na pět let do správy od hasičů jeviště. V letních měsících byly realizovány kroužkem oslavy svátku Jana Husa, v předvečer jeho svátku byla uspořádána akademie a následující den se konal průvod, zapálení hranice, zpěv národních písní a den byl zakončen přednáškou o přínosu Husa. V červenci se dále hrála fraška *Pojď na mé srdce!* Na konci léta ochotníci uspořádali obžínkovou slavnost a slavnost v Mladovicích.

V letních měsících kroužek navýšil několikanásobně počet členů. Na začátku července na schůzi přichází první impuls změn v kroužku od Václava Střelky, jehož návrh poprvé hovoří o založení Sokola v Popovicích. Kroužek měl sloužit jako přípravná organizace. Ve stejné době se uvažovalo o vzniku stálého divadelního spolku, jež měl nést název *Kollár*. K realizaci tohoto návrhu však již nikdy nedošlo, jelikož od další schůze v červenci se řešil návrh o založení TJ Sokol v Popovicích. Stály zde proti sobě dva rozdílné návrhy. První z návrhů se vyslovil pro to, aby se v Popovicích nejprve ustanovila odbočka Sokola v Postupicích. Druhý byl pro naprosto opačnou cestu, podle něho se již od začátku měla ustanovit samostatná jednota. Na schůzi se zvedla bouřlivá debata, většina členů kroužku se usnesla založit TJ Sokol v Popovicích. Z diskutovaných návrhů vyhrál první, a proto byla ještě na téže schůzi vyslána delegace do Benešova, aby se informovala o dalších krocích.

Při další schůzi obdrželi ochotníci pozvání od Postupských sokolů na jejich schůzi. Divadelní činnost v červenci naprosto ochabla, jelikož ochotníci žili zakládáním Sokola, sehrála se jen jediná hra a o návrhu na další představení se nediskutovalo. Předmětem diskuzí se staly věci související se zakládáním tělovýchovné jednoty jako např. pořizování prvního nářadí nebo tisk plakátů a rozesílání pozvánek na ustanovující valnou hromadu.

Kroužek divadelníků v Popovicích měl tedy velmi krátké trvání, poslední zápis protokolu se datuje ke dni 20.9. 1920. Zůstatek v pokladně, který se převáděl do nově vznikající TJ Sokol Popovice, činil 963, 95 korun. Počet členů se zastavil na čísle 20, všichni členové vstoupili do nově vznikající tělovýchovné jednoty. Nebylo to však poslední slovo ochotníků v Popovicích i v dalších letech se pod patronací sokolů hrálo, poslední pokus o vzkříšení ochotnického spolku se odehrál v nedávné minulosti a opět jako přidružený kroužek u TJ Sokol Popovice.

12.2.2 Tělovýchovná jednota Sokol Popovice

Dle zápisu ze sokolské kroniky hlavním důvodem pro založení Sokola v Popovicích byl zážitek ze VII. Všesokolského sletu v Praze. Ustanovující valná hromada se konala 26.9. 1920, účastníků bylo celkem 42. Schůzi zahájil a vedl Josef Klápa. *Br. Jan Sejk učitel, referoval o významu „Sokol“ pro obec popovickou, dává důraz na význam morální, hygienický a osvětový.*⁴⁹ Na valné hromadě bylo zvoleno první vedení Sokola v Popovicích. Prvním starostou se stal František Fejtek, funkci náčelníka obdržel Antonín Cinolotr, vrchní strážmistr v Popovicích. Počet členů se mnohonásobně zvýšil, po první schůzi dosáhl čísla 52. V jednotě byli zastoupeny od samého začátku muži, ženy, dorost i žactvo. Další setkání členů se konalo o čtyři dny později, bylo potřeba vyřešit některé organizační věci, především rozpisy cvičení. Cvičenci se scházeli v sálu jedné z místních hospod, o stavbě sokolovny se v Popovicích nikdy neuvažovalo, postaveno bylo pouze o několik let později venkovní cvičiště. Pronajatý sál bylo potřeba v zimních měsících potřeba vytápět. *O dříví žádala jednota Správu štenberského panství v Postupicích a skutečně také požadované množství obdržela.*⁵⁰ Mezi dalšími to byly přednášky a také převzetí knihovny od sboru dobrovolných hasičů.

Vedení se skládalo ze starosty, místostarosty, náčelníka a osmičlenného výboru. Výbor tvořily funkce: jednatel, archivář, pokladník, zapisovatel, matrikář, prohlížeč účtů, vzdělavatel a knihovník. V době, kdy byl nedostatek členů několik funkcí mohl zastávat i jeden člověk.

První veřejná akce, jež se jednota účastnila se konala 28.10. 1920. Druhé výročí vzniku státu se v obci slavilo již od rána. Do programu oslav patřily krom koncertu na návsi také průvod obcí, kterého se členové Sokola zúčastnili spolu s legionáři, dobrovolnými hasiči z Popovic a okolí, školní radou a zastupitelstvem obce. Slavnostní den byl ukončen přednáškou

⁴⁹ Kronika TJ Sokol Popovice, Popovice 1920-48, uložena na OU Popovice, nestránkováno.

⁵⁰ Tamtéž

v pronajatém sále nadporučíka Guta o významu dne 28.10. Další významná výročí, které jednota připomněla byla památka na Bílou horu. Na tento den bylo secvičeno divadlo a dále to byla akademie k uctění úmrtí Jana Ámose Komenského. Poslední akcí v roce byla Mikulášská zábava.

V následujícím roce se věnovala velká péče knihovně, byla velká snaha uvést knihovnu zpět k životu, jelikož se jednalo o jedinou v obci. Pořádaly se sbírky na zakoupení nových knih. Celkem bylo ke konci roku 1921 registrováno 117 čtenářů. Počet knih zábavných se zvětšil ze 170 na 212, odborných bylo původně při převzetí 28, na konci roku se počet zvětšil o 3 knihy. Nově byla zřízená divadelní knihovna obsahující v počátcích 296 her. Knihovna odebírala časopisy Sokol a pro děti Skřivánek. V následujících letech začala odebírat další např. Župní zpravodaj, Tělocvik, Niva, Zdraví lidu a Nový lid. Knihy se první týden půjčovaly zdarma, až následující týdny byly zpoplatněny, což platilo jak pro sokoly, tak pro veřejnost.

Nejen knihovnou o sobě dávali Sokolové vědět ve vsi, na začátku roku 1921 uspořádali ples. Na ples navázaly další akce konané v průběhu roku, byly to: přednášky, divadelní představení, akademie, vycházky, mikulášská a dožínková zábava, oslava k narozeninám TGM nebo oslavy ke dni upálení Mistra Jana Husa. Podobné oslavy se odehrávaly až do začátku války, postupně však se počet akcí zmenšoval až některé zanikly úplně.

V lednu se konala první řádná valná hromada. Z Postupic na schůzi své pobočky zavítal Karel Mixa. Počet členů se za necelého půl roku navýšil, celkem bylo evidováno 108 členů, většinu tj. 59 členů tvořili žáci a žákyně, 26 bylo dorostenců a dorostenek a zbytek tvořili dospělí. Již od prvního roku existence se s dorostenci a později i s žáky řešily kázeňské problémy. Dorostenec Ferdinand Brabenec dostal důtku pro drzé chování vůči členům a zbytku dorostenců byla dána za neslušné chování k bratru starostovi. Nářadí bylo většinou darováno od fungujících jednot z okolí. Pokračovalo cvičení jednotlivých družstev v pronajatém sálu. Prvního veřejného cvičení se zúčastnili někteří členové 24. července v Bystřici. Další veřejné cvičení, na němž jednota vystoupila, se konalo 9. srpna v Nesvačilech. Na podzim jednota vyslala některé své dospělé členy na kurs do Benešova, aby zkvalitnila přípravu na další rok.

Konec roku 1921 přinesl pro Popovický Sokol jednu významnou událost. Jednota v listopadu přestala být pobočkou TJ Sokol Postupice a dočkala se své samostatnosti, po které někteří členové volali již při prvních debatách o vzniku jednoty.

Po prvotním zakládajícím nadšení přinesl rok 1922 problémy, s nimiž se musela vypořádat, a to byl odchod členů jednoty, jež do té doby měli vedoucí pozice. Kromě nových problémů se opět udělovaly důtky dorostencům za drzé chování. V členské základně došlo k rapidnímu snížení žáku, chlapců zůstalo 12 a dívek jen 6. Nově byla volena náčelnice, první se stala A. Klálová. Jednotlivá družstva nadále trénovala, ale navštívila jen cvičení v sousedních Postupicích. Jednota totiž žila stavbou venkovního cvičiště, žádost na pozemek pod hřbitovem byla schválena v červnu a ihned se začalo s úpravou pozemku. Nejprve bylo potřeba přidělené místo vyrovnat, jelikož se nacházelo ve svahu. Všechny práce na pozemku se nestihly udělat, proto byly další úpravy nechány na příští rok. Mezi další aktivity patřilo i nacvičení třech divadelních představení. Další významnou událostí v obci se stala roztržka katolické církve a obecního úřadu ohledně výstavby památníku. Sokolové stojící na straně většiny, tj. obecního úřadu se účastnili slavnostního odhalení venkovního pomníku.

V nedalekých Ouběnicích se ustanovila nová jednota. Jednotě v Louňovicích pod Bláníkem Popovičtí věnovali některé starší kusy nářadí.

Tři roky po založení si místní jednota vytyčila za svůj cíl uspořádat veřejné okrskové cvičení. Nejprve byla zapotřebí dokončit cvičiště, aby bylo kde cvičení uskutečnit. Každý člen musel povinně odpracovat 30 hodin nebo zaplatit neodpracované hodiny. Na pozemku se pracovalo od jara, každou neděli odpoledne. Pomoci Sokolům se rozhodli i členové sboru dobrovolných hasičů i další obyvatelé obce. Ne všichni sokolové však pracovali na pozemku, tak jak se očekávalo, v protokolu z valné hromady 1924 se objevují stížnosti, že celá polovina členů se na pozemku ani neukázala. Cvičení se kvůli špatnému počasí muselo odložit o tři týdny. Počasí se nakonec umoudřilo a 15. července 1923 se na nově zřízeném cvičišti mohlo odehrát veřejné cvičení. Příchod jednotlivých jednot je v kronice popsán následovně: *Ráno přichází jednota Jankov s hudbou, která účinkuje při cvičení. Pak jdeme s hudbou vítati ostatní jednoty k Habří, kde se mají sejit: Bystřice, Ouběnice, Nesvačily, Benešov, Václavice, Soběhrdy, Neveklov, Postupice. Odtud v mohutném průvodu přicházíme zpět a vítáme z druhé strany: Načeradec a Louňovice.*⁵¹ Samotný program začal v jednu hodinu odpoledne, slavnostním průvodem, jež začínal za statkem Hruškových, táhl se okolo rybníka až na cvičiště. Program obsahoval 14

⁵¹ Tamtéž

bodů a vystřídaly se zde všechny věkové kategorie. Celkem v Popovicích cvičilo 566 členů TJ Sokol plus 15 jezdců Benešovského Sokola.

V Nové Vsi a Pozově se ustanovila nová odbočka Popovického Sokola. V Nové Vsi byla zřízena další tělocvična, jež byla vybavena z vybraných příspěvků. Hlavním organizátorem se stal František Starý, který na své vlastní náklady absolvoval školy pro cvičitele a řídil sál, kde se cvičilo. I přes jeho nadšení a nadšení Popovických se pobočka Nová Ves-Pozov zanedlouho rozpadla.

Rok 1924 byl rokem odpočinkovým. Zakoupeno bylo loutkové divadlo. Jednotlivá družstva se objevila na cvičení v Nesvačilech, Divišově, Postupicích.

Po roční přestávce se jednota rozhodla dále pečovat o nově zřízené cvičiště, to bylo osázeno lipami a kaštany a byl postaven plot okolo hřiště. O cvičiště se již se nestarali sami členové, ale byl zvolen správce, který se staral o běžné věci související s úpravou cvičiště. Po klidném ročním fungování pobočky se z Nové Vsi začaly ozývat první znepokojivé zprávy. Kromě běžných zábav, divadel, besídek, výletů a přednášek jednota odehrála devět představení s loutkovým divadlem. Navštíveny byly cvičení ve Vlašimi a Sedlčanech.

Celý rok 1926 se nesl ve znamení VIII. Všesokolského sletu. Členové byli vybízeni k práci a věrnosti sokolskému duchu. Situace v Popovské jednotě byla naprosto opačná, definitivně se rozpadla pobočka v Nové Vsi, tím se velmi snížila členská základna. Ubylo 27 členů, kteří patřili k pobočce, v Popovicích zůstalo 48 členů. Do Nové Vsi se vydal na podzim roku vzdělavatel z Popovic, aby přesvědčil bývalé členy k návratu, ani tento pokus nevyšel a Sokol v Nové Vsi se tímto rokem stal navždy minulostí. Divadelní jeviště umístěné v Nové Vsi začal využívat nedávno vzniklý Sbor dobrovolných hasičů v Nové Vsi. Na slet do Prahy se vydali někteří členové, v kronice na slet vzpomínali následovně: *Jaký to byl pohled na Prahu o VIII. Všesokolském sletu, když se stovžatá Praha naplnila venkovem! Když sokolské sletišť samo bouřlivě zahřmělo, jakmile se objevil na tribuně náš milovaný a vzácný bratr prezident T. G. Masaryk!*⁵² Nejen v Nové Vsi, ale i v Popovicích ožíval opět ochotnický živel, byl zřízen nový dramatický odbor v rámci jednoty, režisérem a předsedou se stal Josef Ábél.

⁵² Tamtéž

Činnost divadla se naplno rozjela v následujícím roce, kdy bylo sehráno šest divadelních představení. Zakoupeno bylo i nové jeviště, finance byly získány z bezúročné půjčky od členů. Jednotlivá družstva se podílela svými vystoupeními na cvičení v Jankově a Voticích. Rok 1927 přinesl velkou ztrátu pro celou jednotu, zemřel starosta Sokola v Popovicích Jaroslav Fejtek, který tuto funkci zastával od vzniku jednoty, byl jediný, komu se podařilo udržet si pozici ve výboru po tak dlouhou dobu.

Roku 1928 pokračoval divadelní odbor v započaté práci. Naopak loutkové divadlo bylo prodáno, i přes odpor některých členů. Což potvrzuje následující text: *Škoda! Stalo se tak jistě jen ku škodě jednoty. Zatímco jiné jednoty tento zdroj příjmů snaží si získati, naše jednota se ho zbavuje.*⁵³ Tento rok byl úspěšný pro knihovnu, ta se rozrostla o celých 40 knih a počet všech knih činil 280 exemplářů. Členská základna se nepatrně zvýšila na 51 členů. Existenci jednoty začaly ohrožovat vnitřní problémy, někteří členové se totiž zúčastnili plesu „lidovců“, což jiní členové především Josef Ábel velmi hlasitě odsoudili. Tomu pár dní po schůzi, kde se účast probírala přišel výhružný anonymní dopis. Z něhož bylo znát, že autor musel být členem Sokola a být přítomen schůzi.

Rok 1929 nebyl šťastným rokem. Aktivita Sokola upadá, ztráta vedoucí osobnosti Jaroslava Fejtka se projevila na činnosti jednoty. Na jeho místo byl zvolen František Pěkný, toho po roce nahradil Josef Řezníček.

V následujícím roce počet členů jednoty klesl na nejnižší číslo za celou existenci, evidováno bylo pouze 34 členů. Nedostatek členů se projevil při oslavách založení Sokola v Popovicích, kdy při sehrání akademie museli pomoci s některými čísly hasiči. Sehrána byla dvě divadelní představení a navštíveno cvičení v Nesvačilech, kde se dva nejmenovaní bratři, tak opili, že ani nemohli nastoupit ke cvičení.

O rok později nebyla situace o nic lepší. Nových členů se nedostávalo, ba naopak jeden ubyl. Jednota nenavštívila jediné cvičení, pouze byla uspořádána besídka pro děti u příležitosti Mikuláše a hrálo se divadlo, díky kterému měla jednota nějaké příjmy ze sehraných představení.

⁵³ Tamtéž

Sletový rok 1932 nepřinesl zlepšení a jednota stále až na divadlo nevyvíjela činnost. Ochotníci se neskládali jen z členů Sokola, ale objevuje se i mnoho nečlenů. Členů bylo pouze 27.

Až s rokem 1933 přichází oživení. Zápis v kronice hodnotí uplynulá léta takto: *Tyto poslední léta byla neutišená, vládla velká nezaměstnanost a při této stagnaci nebylo mnoho chutí k nějaké veřejné činnosti a jen několik málo vyvolených přinášelo oběti.*⁵⁴ Jednota získala především nejmladší generaci, se kterou se zúčastnila cvičení v bývalé mateřské jednotě v Postupicích. Příchod dětí však zastínila tragédie, která se stala při nácviku plavání pro děti, utopila se dcera jednoho z členů. Sokolové obviňovali z utonutí učitelský sbor, který dle jejich názoru nebyl nakloněn sokolské myšlence.

Rok 1934 přinesl pokračování práce s dětmi. S příchodem dětí nastává i debata o začlenění i jiných sportovních aktivit do náplně jednoty, než byly běžné do té doby. Poprvé se vede debata o kopané, ta však byla dle župního lékaře Pospíšila pro děti škodlivá, jelikož mohlo dojít ke zlomeninám, doporučena byla jako vhodný sport házená.

Chlapci školou povinní si však svůj oblíbený sport zakázat nenechali a fotbal se hrál dál na venkovním cvičišti, jak je patrné i v roce následujícím. Potvrzuje to zápis v kronice, který uvádí, že byl dán přísný zákaz hrát na hřišti fotbal, protože bylo osázeno lipami. Jednota se tedy opět začala starat o venkovní prostranství. Začalo se pracovat i v jiných oblastech, uspořádalo se veřejné cvičení a sehrálo se několik divadelních představení. Členové se vydali na cvičení do Českého Šternberka a Tábora. Jednota se, i přes vzmach pracovní činnosti, potýkala s velmi vážným nedostatkem peněz, který brzdil další aktivitu. Správce hřiště, archivář a knihovník František Příbyl byl vyloučen z jednoty pro své členství v komunistické straně.

Rok 1936 byl stejně špatný na finanční záležitosti jako rok předešlý, stav financí se nepodařilo zlepšit. Celoročně se hrálo divadlo a na jaře se začalo i s cvičením, okrskové cvičení se konalo v Maršovicích a nejvíce dorazilo z Popovic dětí. Členové divadelního souboru se rozhodli s nazkoušeným představením zajíždět i do okolních vsí jako Bedřichovice nebo Nová Ves.

S rokem 1937 je spojeno úmrtí první československého prezidenta, jeho památku Sokol a další spolky a funkcionáři uctili tryznou v kostele. Jinak pokračovaly práce na venkovním hřišti, spolu s Bystřickou jednotou byl organizován štafetový závod Popovice-Bystřice. Divadlo bylo stále

⁵⁴ Tamtéž

oblíbené, o čemž svědčí i požadavek na stálé jeviště mimo sál, jelikož všichni diváci se do prostoru sálu nevešli. Nově vzniklý Sokol v nedalekých Bedřichovicích měl vliv i na jednotu v Popovicích, jelikož odešli pro neshody v Popovicích do Bedřichovic manželé Ábelovi. Jednalo se o mnohaleté zkušené vedoucí, jež měli ve sboru důležité funkce.

Rok, kdy byla podepsána Mnichovská dohoda, byl sletovým. Začátkem roku se veškeré síly upínaly ke stavbě jeviště, které bylo zdárně dokončeno. Na slet do Prahy se vydalo několik členů všech věkových kategorií, někteří se dokonce zúčastnili i jako cvičenci. Po sletu přišlo podzimní počasí a s ním i smutné události, které zasáhly každého občana. Jako první událost vtrhla do vsi v září mobilizace. Jednotě spolu se Sborem dobrovolných hasičů z Popovic bylo přiděleno obsazení úseku silnice mezi Popovice a Postupicemi, poštovního úřadu v Popovicích, mlýnů v Popovicích a Mladovicích a mostů po dobu čtyř dnů. Po zářiových událostech se začalo zkoušet divadlo, atmosféra při zkouškách je popsána takto: *Duch náš byl silný a divadelní činnost neochabla, neb to bylo to jediné, co nás drželo pohromadě a mnohdy i v náladě, zvláště v zimní době při dlouhých večerech u roztopených kamen, se vedla debata, co bude dál.*⁵⁵

Do roku 1939 se nikomu ani Sokolům nevstupovalo bez obav. Po obsazení země německými vojsky museli být z jednoty vyloučeni Vilém Dubský a Ervín Kolínský pro svůj židovský původ. Účast na cvičeních byla nízká a cvičilo se pouze tři měsíce, větší účast byla na zkouškách divadla. Konaly se oslavy svátku Mistra Jana Husa. Bylo však patrné, že konečných změn v Sokolu i ve společnosti není konec. *Jest jasno, že přijdou ještě mnohem horší věci, ale jsme odhodláni vytrvat.*⁵⁶

Po necelých dvaceti letech od založení stála jednota a její členové před jednou z nejtěžších dob. Za dobu své existence se jim podařilo mnohé vykonat. Získali samostatnost na své mateřské jednotě, uspořádali mnoho kulturních podniků v obci, ustáli i těžkou dobu nezájmu o organizaci v době krize, překonali různé vnitřní roztržky, a především ve třicátých letech přivedli ke sportu mladou generaci, jejíž počty i zájem překonával dospělé.

Druhá světová válka přinesla v roce 1941 rozpuštění Sokola. Členové se po válce opět pustili do práce. Poválečná léta, však už nepatřila cvičením na hrazdě, bradlech nebo hraní divadla. Léta po roce 1945 se nesou ve znamení dvou kolektivních her, tolik pro žáky „nebezpečnému“

⁵⁵ Tamtéž

⁵⁶ Tamtéž

fotbalu a hokeje. K tomu samozřejmě patří vybudování nových hřišť pro fotbal a venkovního stadionu na hokej. Staré venkovní hřiště, na které byli tehdejší sokolové hrdí, bylo pohlceno novou zástavbou a přestalo vyhovovat. Podobný osud však potkal i o několik let později hokejový stadion, dějiny hokeje končí v roce 2012, z důvodu nedostatku peněz, navzdory početné základně mladších ročníků. Dnes je tedy po téměř stoleté existenci Sokol především fotbalový klub. Jediná kulturní akce, která se pořádá pod režii sokolů je sportovní ples.

12.3 Katolické spolky

12.3.1 Záložní a spořitelní spolek Svěpomoc

První katolický spolek v obci byl založen farářem Novým, jednalo se o finanční spolek. Už dříve v obci existovala tzv. Reifeisenka, kterou později ovládli socialisté. Spolek se v roce 1916 přejmenoval na Svěpomoc. Pokladna spolku bývala v hostinci na Závisti, poté co padl její majitel Karel Hocek, převzal hospodu jeho bratr Jan. Ten se nepohodl s farářem a po válce změnil i církev. Pokladna tedy skončila na faře. Ve vedení spolku se kromě faráře angažovali Eduard Hruška, Karel Hruška z Popovic a Josef Šembera z Věžniček. Spolek, jehož hlavní činností bylo brání vkladů a udělování půjček, se věnoval i dalším podpůrným aktivitám pro zemědělce a školní děti.

12.3.2 skupina Sdružení katolické mládeže

Pro získání mládeže do řad katolíků byla v Popovicích založena skupina Sdružení katolické mládeže, stalo se tak v roce 1919. Největší podíl na zakládání nejen Popovické skupiny, ale i dalších v okolí měl Eduard Hruška z Vojslavic. I po založení se věnoval aktivitám skupiny a podporoval ji i finančně. Hlavní náplní skupiny bylo pořádání divadel, přednášek, veřejných slavností a náboženských slavností. Divadla se hrála nejen v sálech, ale často i venku v přírodě nebo na větších zahradách. Skupina zanikla za okupace.

12.3.3 Tělovýchovná jednota Orel

Orel byl založen především jako protipól Sokola, aby měla i katolická mládež a dospělí katolíci svůj spolek. Farář Štenc uvádí jako hlavní podnět pro založení diskriminaci katolíků, především dětí v sokolských řadách. Jednota byla založena v roce 1921, o rok později než Sokol. Problémem bylo sehnat místnost, kde by se cvičilo. První místnost byla pronajata v hostinci U Koubů, později byla místnost pronajata hasičům. Orlové se tak stěhovali do

hospody Na Kopečku, naposledy zakotvili na faře. Třetí hospoda Na Závisti byla tradičním útočištěm sokolů. Horlivým podporovatelem byl opět Eduard Hruška.

13. Závěr

Život v Popovicích a okolí měl svá specifika, často to byl těžký život, který sliboval jen úmornou práci na poli, jež mohlo počasí ohrozit, kdykoli si zachtělo. Práci v zemědělství postupně začala ulehčovat na tehdejší dobu moderní technika. Finance chyběly nejen rodinám v obci, ale často také obecnímu úřadu, z toho důvodu se nerealizovaly některé projekty v obci. Nedostatek peněz v jednotlivých příbytcích rodin lidé řešili nejen občasnými krádežemi, ale i braním si k sobě dětí z pražských nalezinců.

Velká povodeň roku 1906 přinesla do celé vsi nečekanou katastrofu, která brala nejen hmotný majetek, ale i životy. S následky povodně se obyvatelé museli potýkat ještě několik let. Další těžká rána postihla Popovice o osm let později, první světová válka zasáhla všechny složky života v obci.

Vznik Československé republiky reflektovali lidé v Popovicích na stránkách kronik mnohem více než celou válku. Ves dále pokračovala ve svém zajištěném koloritu, stále většina obyvatel pracovala v zemědělství, obecní zastupitelstvo řešilo žádost o příspěvky, stavby silnic a jiné věci jako před válkou. Přesto však první republika přinesla v některých oblastech velké změny. V Popovicích a okolí se lidé nejspíše díky zlepšení finanční situace začali věnovat oblastem náboženským a politickým, které rozdělily ves na dva tábory v prvních letech existence republiky. V prvním táboře byli zastoupeni katolíci, ti své hlasy ve volbách dávali lidovcům. Naopak voliči národních socialistů byli členové československé církve.

Mezi oblíbené volnočasové aktivity patřilo posezení v hospodě či v některé domácnosti. Už od 80. let 19. století vznikl v obci první spolek, jeho hlavní náplní bylo ochrana obyvatel, do roku 1918 zasahoval sbor u mnoha požárů. Velké množství požárů, u kterých hasiči zasahovali, bylo založeno úmyslně. Sbor se věnoval mimo svého hlavního poslání i pořádání kulturních akcí. Po válce se v Popovicích objevilo více spolků, nejvýznamnější byl TJ Sokol. Sokol přilákal do svých řad mnohé obyvatele i obyvatelky, děti i dospělé. Ve třicátých letech zájem o Sokol u dospělých opadl a jednota vychovávala především děti. V opozici k Sokolu existoval ve farnosti TJ Orel a Sdružení katolické mládeže. Všechny spolky se věnovaly ve velké míře kulturním a společenským aktivitám. Hasiči zasahovali u požárů méně než před válkou, jejich členská základna se zvýšila ve třicátých letech.

Při pátrání po rodinné historii se mi podařilo vyvrátit některé mýty o rodině, a naopak získat nové poznatky. Rodina Hruškova patřila k těm význačnějším a také nejstarším rodinám v obci. Po několik generací vlastnila statek a v dobách monarchie i republiky zastávali její členové funkce obecních i osadních starostů. Rodina patřila ke katolické části obce, Karel Hruška byl členem Lidové strany. U jejich statku vystavěl Jan Hruška jubilejní kříž, kde se každoročně zastavovali poutníci vracející se z poutě zpět do Popovic. Působili i ve sboru dobrovolných hasičů, později i v záložním a spořitelním spolku Svépomoc. Příjmení Hruška zmizelo z obce ještě ve dvacátém století. V rodině Karla Hrušky a jeho manželky Františky se sice narodilo dost chlapců, ale všichni zemřeli hned po narození či se dožili jen pár dní. Přežilo jen jediné dítě a tím byla moje prababička.

Dnes obec Popovice vypadá naprosto jinak než na vrcholu její největší slávy, který byl popsán na předchozích stránkách. Možná se to zdá paradoxní, že doba, kdy se téměř nic nepostavilo a neustále chyběly peníze, je vrcholem, ale podle mého názoru je. Popovice tehdy byla živá vesnice, kde lidé pracovali, bavili se a žili své životy, jak nejlépe uměli.

14. Seznam pramenů a literatury

14.1 Prameny

- **Archiv obce Popovice:**

Popovice: kronika obce do roku 1960, Popovice 1920-1960, uloženo ve Státním okresním archivu v Benešově.

Knihy správní: Všeobecná korespondence 1925-49, Jednací protokoly 1924-1941, Hlavní pokladní kniha 1933-1942. Vše uloženo ve Státním okresním archivu Benešov.

- **Archiv SDH Popovice:**

Pamětní kniha sboru dobrovolných hasičů v Popovicích 1887-1918, uložena v knihovně OÚ Popovice.

Protokolní kniha sboru dobrovolných hasičů v Popovicích, Popovice 1900-1913, uloženo v soukromém archivu člena SDH Popovice.

Protokolní kniha SDH Popovice, Popovice 1914-35, uloženo v soukromém archivu člena SDH Popovice.

Korespondence SDH Popovice, uloženo v soukromém archivu člena SDH Popovice.

- **Archiv TJ Sokol Popovice:**

Kronika TJ Sokol Popovice 1920-1949, uloženo v knihovně OÚ Popovice.

Zápisy ze schůzí 1920-1924, uloženo v knihovně OÚ Popovice.

Zápisy ze schůzí 1924-1953, uloženo v knihovně OÚ Popovice.

- **Farní úřad Popovice**

Farní kronika farnosti Popovice, svazek druhý, sepsán v letech 1884-1969, Popovice, uložena na Farním úřadě v Bystřici.

- **Obecná škola Popovice**

Školní kronika 1913-1939, uložena ve Státním okresním archivu v Benešově

- **Soukromé archivy:**

DVOŘÁK, Josef: *Osada Věžničky*, Věžničky, sepsáno v letech 1959-82, Věžničky, v držení dědiců autora.

FEJTEK, Jaroslav: *Kronika Popovic*, Popovice, 1995, v držení dědiců autora.

- **Archiv obce Postupice:**

MIXA, Karel Václav: *Městečko Postupice: Povšechný obraz jeho*, Postupice, 1924, uloženo ve Státním okresním archivu Benešov.

14.2 Literatura

HABART, Čeněk: *Sedlčansko, Sedlecko a Voticko*, díl první, Sedlčany, 1995, s.447.

HABART, Čeněk: *Sedlčansko, Sedlecko a Voticko*, díl druhý, Sedlčany, 1995, s. 520.

PAVLOVSKÝ, Pavel: *Jankov: Z Jankovských kronik*, Praha: Maroli, 2006, s.145.

LENDEROVÁ Milena, JIRÁNEK, Tomáš, MACKOVÁ, Marie: *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*, Praha: Karolinum 2009, s. 472.

MIXA, Karel Václav: *Městečko Postupice: Povšechný obraz jeho*, Postupice: OU Postupice, 2004, s. 207.

Dostupné na: https://www.chopos.cz/images/postupice/2016/soubory/mestecko_postupice.pdf

PETRÁŇ, Josef: *Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic*, Praha: NLN, 2011, s. 990.

ŠVARC, Miroslav, MATOUŠKOVÁ, Monika: *Povodeň na Chotýšance 17. června 1906*, Chotýšany, 2006.

Dostupné na:

http://knihovna.chotysany.cz/e_download.php?file=data/editor/24cs_1.pdf&original=Povode%C5%88+-+v%C3%BDstava+-+komplet.pdf

TYWONIAK, Jiří: *Popovice 700 let: 1295-1995*, Popovice: OU Popovice, 1995, s. 20.

14.3 Tisk

Slavíček, Petr, Šesták, Václav: *Stoleté výročí povodně na Chotýšance*, in Postupický zpravodaj, květen 2006, č. 12, s. 1.a 4.

Šesták, Jiří: *Neděle dne 17. června 1906*, in Postupický zpravodaj, duben 2016, č. 52, s. 12-14.

15. Přílohy

Povodeň 1906

Obrázek 6.

Na stromě ležal Václ. Týpek, a nad ním rolník
 Dvořák Josef, ředitel hasičů. Pomáhali nejbližším
 sousedům, pak ale někteří museli na stromy, kde
 byli po delší dobu bývají ve strachu pivo, jestli povolí
 kořeny stromů. Stromy by jsou na konci práce.

Obráz 8.

Čp. 73. Bachova Barbora
stodola s obyčným slámením,
(viz obráz 3). Ve starém
domě je matka Barbora Bachova
utopila, nejprve hned při povuní

Zdroj fotografií: Farní kronika farnosti Popovice, svazek druhý, sepsán v letech 1884-1969, Popovice, uložena na Farním úřadě v Bystřici.

Dostupné online na:

<http://www.mladovice.estranky.cz/fotoalbum/sto-let-od-povodne-v-popovicich/povoden/>

Vítání arcibiskupa starostou K. Hruškou

Historický pohled na Popovice

Statek rodiny Hruškových s jubilejním křížem

Zdroje fotografií: archiv autorky